

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

SOSYAL MEDYA PAYLAŞIMLARINDA
MAHREMİYET BİLİNCİ VE DİNDARLIK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Merve KESİKBAŞ YAVŞAN

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Nurten KIMTER

ÇANAKKALE – 2023

T.C.

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM

**SOSYAL MEDYA PAYLAŞIMLARINDA MAHREMİYET BİLİNCİ VE
DİNDARLIK**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Merve KESİKBAŞ YAVŞAN

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Nurten KIMTER

ÇANAKKALE – 2023

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Merve KESİKBAŞ YAVŞAN tarafından Doç. Dr. Nurten KIMTER yönetiminde hazırlanan ve **25/08/2023** tarihinde aşağıdaki jüri karşısında sunulan “**Sosyal Medya Paylaşımlarında Mahremiyet Bilinci ve Dindarlık**” başlıklı çalışma, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü **Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı**’nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

.....

.....

(Danışman)

.....

.....

.....

.....

Tez No :

Tez Savunma Tarihi :

.....

Enstitü Müdürü

.../.../2023

ETİK BEYAN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kuralları'na uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi taahhüt ve beyan ederim.

Merve KESİKBAŞ YAVŞAN

25/08/2023

ÖZET

SOSYAL MEDYA PAYLAŞIMLARINDA MAHREMİYET BİLİNCİ VE DİNDARLIK

Merve KESİKBAŞ YAVŞAN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Doç. Dr. Nurten KIMTER

25/08/2023, 136

Modern yaşamla birlikte gelişen teknoloji bireylerin ve toplumların hayatlarında önemli değişikliklere sebep olmuştur. Bu değişiklikler bireylerin yaşamlarında duygu, düşünce ve davranışlarına yön veren değerlerde de birtakım değişimlere sebep olmuş ve hatta bu değerlerin anlamlarında da farklılaşmalara sebebiyet vermiştir. Bu bağlamda araştırmada, bireylerin hayatlarının her anında yer edinen sosyal medyanın kişilerin sahip olduğu dinî hassasiyetlere ve mahremiyet bilinçlerine ne derece etki ettiği, çeşitli sosyal medya uygulamalarını kullanan kimselerin mahremiyet, mahremiyet bilinci ve dinin etkisini hissetme düzeyleri arasında istatikselsel olarak anlamlı bir ilişkinin olup olmadığı ve varsa bunun ne tür bir ilişki olduğunun deneysel olarak incelenmesi hedeflenmiştir.

Araştırmanın evrenini 18 yaş ve üzeri sosyal medya hesabı olan ve sosyal medyayı aktif bir şekilde kullanan bireyler, örneklemini de tesadüfi örnekleme yoluyla seçilen ve araştırmaya katılmaya gönüllü olan 426 kadın ve erkek oluşturmaktadır. Bu çalışmada “Kişisel Bilgi Formu”, “Mahremiyet Ölçeği” , “Mahremiyet Bilinci Ölçeği” ve “Dinin Etkisini Hissetme Ölçeği” kullanılmıştır. Veri analizlerinde SPSS 25 programı kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda sosyal medya paylaşımlarında bulunan bireylerin mahremiyet ve mahremiyet bilinci ile dinin etkisini hissetme düzeyleri arasında istatikselsel olarak anlamlılık düzeyinde bir ilişkinin olduğu, ayrıca söz konusu kişilerin mahremiyet, mahremiyet bilinci ve dinin etkisini hissetme düzeylerinde cinsiyet, meslek, yaş, eğitim, gelir düzeyi, yerleşim yeri, medenî durum ve günlük sosyal medya kullanım süresi gibi

sosyo-demografik ve kültürel faktörlere göre anlamlılık derecesinde birtakım ilişki ve farklılıklar olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Mahremiyet, Mahremiyet Bilinci, Dindarlık, Sosyal Medya

ABSTRACT

CONSCIOUSNESS OF PRIVACY AND RELIGIOSITY IN SOCIAL MEDIA SHARING

Merve KESİKBAŞ YAVŞAN

Çanakkale Onsekiz Mart University

School of Graduate Studies

Philosophy And Religious Sciences Master's Thesis

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Nurten Kınter

25/08/2023, 136

The technology that develops alongside modern life has led to significant changes in the lives of individuals and societies. These changes have also brought about transformations in the values that influence the emotions, thoughts, and behaviors of individuals, and have even resulted in variations in the interpretations of these values. Within this context, the primary objective of this research is to empirically examine the extent of the impact of social media, which pervades every moment of individuals' lives, on their religious sensitivities and privacy consciousness. The study aims to explore whether there exists a statistically significant relationship between the levels of privacy, privacy consciousness, and the perception of religious influence among users of various social media applications, and if so, the research seeks to identify the nature of this relationship.

The universe of the study consists of individuals aged 18 and above, who possess social media accounts and actively use social media. The sample consists of 426 women and men, who were randomly selected through random sampling and volunteered to participate in the study. The data collection tools used in this research include the "Personal Information Form," "Privacy Scale," "Privacy Consciousness Scale," and "Feeling the Impact of Religion Scale." Data analysis was conducted using the SPSS 25 software program. The results of the research indicate a statistically significant relationship between the levels of privacy, privacy consciousness, and the perception of religious influence among individuals who share social media posts. Furthermore, the study reveals noteworthy associations and distinctions in privacy levels, privacy awareness, and religious influence, contingent on socio-demographic

and cultural factors, such as gender, occupation, age, education, income level, place of residence, marital status, and daily social media usage time.

Keywords: Privacy, Privacy Consciousness, Religiosity, Social Media

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
JÜRİ ONAY SAYFASI.....	i
ETİK BEYAN.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR	xii
TABLolar DİZİNİ.....	xiii
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xvi

BİRİNCİ BÖLÜM

1

GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Konusu	2
1.2. Araştırmanın Amacı	2
1.3. Araştırmanın Önemi	3
1.4. Araştırmanın Problemi	4
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	4
1.6. Araştırmanın Varsayımı	5
1.7. Araştırmanın Hipotezleri	5
1.7.1. Sosyo-Kültürel ve Demografik Değişkenler ile Mahremiyet Arasındaki Fark ya da İlişkilere Dair Alt Hipotezler	5
1.7.2. Sosyo-Kültürel ve Demografik Değişkenler ile Mahremiyet Bilinci Arasındaki Fark ya da İlişkilere Dair Alt Hipotezler	6
1.7.3. Sosyo-Kültürel ve Demografik Değişkenler ile Dinin Etkisini Hissetme Arasındaki Fark ya da İlişkilere Dair Alt Hipotezler	7

1.7.4.	Mahremiyet ve Mahremiyet Bilinci ile Dinin Etkisini Hissetme Arasındaki İlişkiye Dair Alt Hipotezler.....	8
İKİNCİ BÖLÜM		9
KURAMSAL ÇERÇEVE		
2.1.	Mahremiyet	9
2.1.1.	Mahremiyet Kavramı ve Tanımı	9
2.1.2	Mahremiyetin Önemi ve İşlevi	10
2.1.3	Mahremiyetin Tarihsel Gelişimi	11
2.1.4	Özel- Kamusal Alan	14
2.1.5	Mahremiyetin Dönüşümü.....	16
	Modern Yaşam ve Zaman	18
	Teknoloji	21
	Sosyal Medya	25
	Görme ve Görünme İsteği	28
	Bireyleri Sosyal Medya Platformlarında Paylaşım Yapmaya İten Sebepler	31
2.1.6	Mahrem Kabul Edilen Alanlar	34
	Bireysel Mahremiyet Alanları	35
	Mekânsal Mahremiyet Alanları	37
2.2.	Sosyal Medya	40
2.2.1.	İletişim	40
2.2.2.	İnternet ve Sosyal Ağların Doğuşu	42
2.2.3.	Geleneksel Medya – Yeni Medya	44
2.2.4.	Sosyal Medya	45
2.2.5.	Sosyal Medya Araçları	46

2.2.6.	Sosyal Medyanın Toplumsal Hayata Etkileri	47
2.2.7.	Sosyal Medyada Mahremiyet	52
2.2.8.	Sosyal Medya ve Gözetim Kültürü	55
2.2.9.	Sosyal Mecrada Tehdit Barındıran Durumlar	57
2.3.	Din ve Dindarlık	59
2.3.1.	Dinin Tanımı	59
2.3.2.	Dindarlık	61
2.3.3.	Dindarlığın Göstergesi	62
2.3.4.	Dindarlık Boyutları	63
2.3.5.	Dindarlığı Etkileyen Faktörler	64
2.3.6.	Dindarlığın Değişimi	65
2.3.7.	Sosyal Medya Dindarlığı	67
2.4.	Sosyal Medya, Mahremiyet- Mahremiyet Bilinci ve Din- Dindarlık	68
2.4.1.	Sosyal Medya ve Din- Dindarlık	68
2.4.2.	Mahremiyet ve Din – Dindarlık	69
2.4.3.	Mahremiyet Bilinci ve Din- Dindarlık	70
2.4.4.	İslamiyet’e Göre Mahremiyet	71

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA VE YÖNTEM

3.1.	Araştırma Modeli	75
3.2.	Araştırma Yöntemi	75
3.3.	Araştırmanın Evren ve Örneklemi	76
3.4.	Veri Toplama Araçları	76
3.4.1.	Kişisel Bilgi Formu.....	76

3.4.2.	Mahremiyet Ölçeği	77
3.4.3.	Mahremiyet Bilinci Ölçeği	77
3.4.4.	Dinin Etkisini Hissetme Ölçeği	77
3.4.5.	Verilerin Toplanması ve Analizi	78

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM ARAŞTIRMA BULGULARI

80

4.1.	Örneklemin Sosyo-Demografik ve Kültürel Özelliklerine İlişkin Bulgular	80
4.2.	Sosyo-Demografik Faktörlere Göre Sosyal Medya Kullanımında Mahremiyete İlişkin Bulgular	86
4.3.	Sosyo-Demografik Özelliklere Göre Sosyal Medya Kullanımında Mahremiyet Bilincine İlişkin Bulgular	89
4.4.	Sosyo-Demografik Özelliklere Göre Dinin Etkisini Hissetmeye İlişkin Bulgular	92
4.5.	Değişkenler Arası İlişkilere Ait Bulgular	95

BEŞİNCİ BÖLÜM

97

TARTIŞMA VE YORUM

5.1.	Mahremiyet ile İlgili Bulguların Değerlendirilmesi	97
5.2.	Mahremiyet Bilinci ile İlgili Bulguların Değerlendirilmesi	101
5.3.	Dinin Etkisini Hissetme ile İlgili Bulguların Değerlendirilmesi	105
5.4.	Mahremiyet Bilinci, Mahremiyet ile Dinin Etkisini Hissetme Arasındaki İlişkilere Dair İlgili Bulguların Değerlendirilmesi	108

ALTINCI BÖLÜM
SONUÇ ve ÖNERİLER

114

KAYNAKÇA	121
EKLER	I
EK 1. KİŞİSEL BİLGİ FORMU	I
EK 2. MAHREMİYET ÖLÇEĞİ	II
EK 3. MAHREMİYET BİLİNCİ ÖLÇEĞİ	III
EK 4. DİNİN ETKİSİNİ HİSSETME ÖLÇEĞİ	IV
EK 5. ETİK KURUL KARARI	V
EK 6. ÖLÇEK İZİNLERİ	VI
ÖZGEÇMİŞ	VII

SİMGELER VE KISALTMALAR

TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
vb.	Ve benzeri
Çev.	Çeviren
ed.	Editör
SPSS	Statistical Package for the Social Sciences
vd.	Ve diğerleri
Hz.	Hazreti

TABLULAR DİZİNİ

Tablo No	Tablo Adı	Sayfa No
Tablo 1	Dağılımın normalliği	79
Tablo 2	Örneklemin cinsiyetlerine göre dağılımı	80
Tablo 3	Örneklemin yaşlara göre dağılımı	80
Tablo 4	Örneklemin eğitim durumlarına göre dağılımı	81
Tablo 5	Örneklemin medenî durumuna göre dağılımı	81
Tablo 6	Örneklemin mesleklerine göre dağılımı	82
Tablo 7	Örneklemin yaşamının büyük bir kısmını geçirdiği yerleşim yerine göre dağılımı	82
Tablo 8	Örneklemin gelir durumuna göre dağılımı	83
Tablo 9	Örneklemin kayıt oldukları sosyal medya hesabına göre dağılımı	83
Tablo 10	Örneklemin günlük sosyal medya hesabı kullanım süresine göre dağılımı	85
Tablo 11	Örneklemin yıl olarak sosyal medya hesabına sahip olma süresine göre dağılımı	85
Tablo 12	Katılımcıların cinsiyetlerine göre mahremiyet düzeyleri arasındaki farklılara ilişkin bulgular (T-Testi)	86
Tablo 13	Katılımcıların medenî durumlarına göre mahremiyet arasındaki farklılara ilişkin bulgular (Oneway-Tukey HSD)	86
Tablo 14	Katılımcıların meslek durumlarına göre mahremiyet arasındaki farklılara ilişkin bulgular (Oneway- Tukey HSD)	87
Tablo 15	Katılımcıların hayatlarının büyük bir kısmının geçtiği yerleşim yerine göre mahremiyet arasındaki farklılara ilişkin bulgular (Oneway- Tukey HSD)	87

Tablo 16	Katılımcıların yaş, eğitim, yaşadıkları yerleşim yerinin büyüklüğü, gelir düzeyleri, günlük sosyal medya kullanım süresi ve yıl olarak sosyal medya kullanım süresi ile mahremiyet arasındaki ilişkilere dair bulgular (Pearson korelasyon)	88
Tablo 17	Katılımcıların cinsiyetlerine göre mahremiyet bilinci düzeyleri arasındaki farklara ilişkin bulgular (T-testi)	89
Tablo 18	Katılımcıların medenî durumlarına göre mahremiyet bilinci arasındaki farklara ilişkin bulgular (Oneway- Tukey HSD)	89
Tablo 19	Katılımcıların meslek durumlarına göre mahremiyet bilinci arasındaki farklara ilişkin bulgular (Oneway- Tukey HSD)	90
Tablo 20	Katılımcıların uzun süre yaşadıkları yerleşim yerine göre mahremiyet bilinci arasındaki farklara ilişkin bulgular (Oneway- Tukey HSD)	90
Tablo 21	Katılımcıların yaş, eğitim, yaşadıkları yerleşim yerinin büyüklüğü, gelir düzeyleri, günlük sosyal medya kullanım süresi ve yıl olarak sosyal medya kullanım süresine ile mahremiyet bilinci arasındaki ilişkilere dair bulgular (Pearson korelasyon)	91
Tablo 22	Katılımcıların cinsiyetlerine göre dinin etkisini hissetme düzeyleri arasındaki farklara ilişkin bulgular (T-testi)	92
Tablo 23	Katılımcıların medenî durumlarına göre dinin etkisini hissetme düzeyleri arasındaki farklara ilişkin bulgular (Anova-Tukey HSD)	92
Tablo 24	Katılımcıların meslek durumlarına göre dinin etkisini hissetme düzeyleri arasındaki farklara ilişkin bulgular (Anova- Dunnett C)	93
Tablo 25	Katılımcıların yaşamlarının büyük bir kısmını geçirdikleri yerleşim yerine göre dinin etkisini hissetme düzeyleri arasındaki farklara ilişkin bulgular (Anova-Tukey HSD)	93
Tablo 26	Katılımcıların yaş, eğitim, yaşadıkları yerleşim yerinin büyüklüğü, gelir düzeyleri, günlük sosyal medya kullanım süresi ve yıl olarak sosyal medya kullanım süresi ile dinin etkisini hissetme arasındaki ilişkilere dair bulgular (Pearson korelasyon)	94

Tablo 27	Mahremiyet bilinci ile mahremiyet arasındaki ilişkiler (Pearson korelasyon)	95
Tablo 28	Mahremiyet ve mahremiyet bilinci ile dinin etkisini hissetme arasındaki ilişkiler (Pearson korelasyon)	95
Tablo 29	Mahremiyet, mahremiyet bilinci ile dinin etkisini hissetme arasındaki ilişkiler (Kısmî korelasyon)	96

ŒEKİLLER DİZİNİ

Œekil No	Œekil Adı	Sayfa No
Œekil 1	AraŒtırma Modeli	75

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Mahremiyet ilk insan ve ilk peygamber Hz. Adem ve eşi Hz. Havva ile insanlığın başlangıcından itibaren hayatımızda yeri olan ve her dönemde kişilerin ve toplumların değişik hassasiyetleriyle var olmaya devam eden fitrî bir değerdir. Mahremiyetin içeriği ve anlam çeşitliliği kişilerin yaşadığı dönem ve onu içselleştirmelerinden etkilenmekte, birey ve toplumların hayatlarına yansımaktadır. Hayat şartlarının değişmesi, teknolojinin gelişmesi ve bireylerin de bu imkânlarla kolay ulaşmasıyla birlikte mahremiyet anlayışı hızlı bir değişim ve dönüşüme uğramıştır. İnternet imkânının artmasıyla ve sosyal medya uygulamalarıyla yeni bir sosyalleşme durumu ortaya çıkmıştır. Bireyler bu ortamlarda yeni kimlikler oluşturup sosyal medya uygulamalarına has kurallar geliştirmişlerdir. Din, kişilerin hayatlarının her yönüne etki eden, onların davranışlarını ve düşüncelerini çevreleyen geniş bir içeriğe sahiptir. Bu sebeple bireylerin dinî hassasiyetlerinin bu mecralarda bulduklarında, onların mahremiyet anlayışları ve mahremiyet bilinçleri ile nasıl ve ne ilişkili olduğu araştırmanın amacını oluşturmaktadır.

Çalışmamızın teorik kısmında; mahremiyet kavramının tanımına, önemine, mahremiyeti engelleyen durumlara, dindarlık ve dindarlığın etkisini hissetmenin mahremiyetle ve mahremiyet bilinci ile olan ilişkisine yer verilmiştir. Deneysel kısmında da 18 yaş ve üzerinde herhangi bir sosyal medya uygulamasında hesabı olan 426 gönüllü bireye uygulanan anket sonucunda elde edilen verilerden yola çıkarak sosyal medya paylaşımlarında mahremiyet bilinci ile dindarlık arasındaki ilişki ortaya konmaya çalışılmıştır.

Mahremiyet kavramıyla ilgili çeşitli bilim dallarında farklı türden araştırmalara rastlanmakla birlikte dindarlık, dinin etkisini hissetme ile mahremiyet ve mahremiyet bilinci arasındaki ilişkinin ele alındığı deneysel çalışmaların az sayıda olması hasebiyle çalışmamızın bu yönüyle ilgili literatüre katkı sağlayacağı ümit edilmektedir.

1.1. Araştırmanın Konusu

Mahremiyet kelime anlamıyla gizlilik manasına gelmekle birlikte genel olarak kişinin maddî ve manevî kişisel alanlarının özel olmasını ifade etmektedir. Mahremiyet, kişilerin kendi bütünlüklerini korumak için hem yaratıcı tarafından hem de devletler tarafından koruma altına alınan özel bir alandır. Ancak zaman ve koşulların değişimiyle birlikte bu sınırlar kişilerin kendileri tarafından korunmasız bırakılmaya başlanmıştır. Mahremiyetin korunmasına engel teşkil eden ve bu hususta büyük etkisi olan faktörlerden birisi teknolojik gelişmelerle ortaya çıkan sosyal medya uygulamalarıdır. Sosyal medya uygulamaları bireylerin yaşamlarını ve toplumsal ilişkilerini modern öncesi döneme göre çok farklı bir boyuta taşımıştır. Bireyler bu uygulamaları kullanırken de sahip oldukları değerlere göre farklı hassasiyetler taşımaktadırlar. Din; kişilerin tüm hayatını kapsayan, onların hayatlarını biçimlendiren ve yön veren bir kavramdır. Bu yüzden de kişilerin dinî hassasiyetlerinin mahremiyet üzerinde etkisinin olduğu düşünülmektedir.

Bu araştırmada; kişinin özel alanı olan mahremiyet ve mahremiyet bilincini ile din ve dindarlık arasında nasıl ve yönde bir ilişki olduğunu, sosyal medyada paylaşım yaparken mahremiyet sınırını koruma noktasında din ve dindarlığın bir farklılık oluşturup oluşturmadığı incelenmektedir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Çalışmanın amacı, sosyal medya kullanan bireylerin sosyal medya platformlarında yaptıkları paylaşımlarda İslamî hassasiyetleri olması yani dinin etkisini hayatlarında hissetmeleri, çok az ya da hiç hissetmeme durumları ile mahremiyet ve mahremiyet bilincine sahip olma durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olup olmadığını tespit etmektir. Böylece “Mahremiyet”, “Mahremiyet Bilinci” ve “Dinin Etkisini Hissetme” ölçeklerini kullanarak söz konusu değişkenler arasındaki ilişkilerin deneysel olarak ortaya koyulması hedeflenmektedir.

1.3. Araştırmanın Önemi

Mahremiyet kavramı ve hayata dair etkileri sosyal bilimler alanında pek çok çalışmaya temel konu olmuştur. Mahremiyet kavramı, ilk insandan beri var olmasına rağmen modern dönemle birlikte bireyselleşmenin artması ve bunun getirdiği toplumsal değişimlerle söz konusu kavram daha da önem kazanarak yapılan çalışmalarda yer almaya başlamıştır. Giddens mahremiyet konusunda yazmış olduğu eserle dikkatleri bu kavram üzerine daha da yoğunlaştırmıştır. Sosyoloji alanında yapılan çalışmalar, bu alana yönelik önemli çalışmaların temelini oluşturmuştur. Bu bağlamda 1986-2022 yılları arasında sosyal bilimler alanında yapılan çalışmalardan 429 tez mahremiyet ile bağlantılı olarak çalışılmıştır. Ülkemizde Fatma Barbarosoğlu, Cihan Aktaş, Nilüfer Göle mahremiyet konusuna bilhassa dikkat çekerek eserleriyle literatüre önemli katkı sağlamışlardır.

Aycan (2019), çalışmasında dindar muhafazakâr kadınların Instagram paylaşımları üzerinden mahremiyetin teknoloji kullanımıyla yeni bir boyut kazanarak gösterme ve izlemenin öne geçişini ele almıştır. Böylece mahremiyetin gizlilik boyutunun kadınlar özelinde değişen değerlerle birlikte saklamak yerine paylaşmak ve açmak şekline dönüştüğünü çalışmasında açıkça ortaya koymuştur.

Özçelik (2016), Müslüman kadınların sanal ortamdaki paylaşımlarından yola çıkarak değişen mahremiyet durumlarını incelemiştir. Nitel bir çalışma yapan Özçelik, dindar kadınların mahrem sınırları aralayarak paylaşımlar yaptıklarını tespit etmiştir. Kadınların yaptıkları paylaşımlarda belli kisvelerin altına sığınarak dinin hoş görmediği gösteriş ve ifşayı gönüllü olarak hayatlarına yansıtıkları ve bunu yadırgamadan paylaştıkları sonucuna ulaşmıştır.

Kayran (2019), çalışmasında dindarlığı, gösteriş ve ona bağlı olarak da mahremiyetin yitimi üzerinden incelemiştir. Kişilerin kendilerine ait olan inançlarının toplumsal çağın yeni gerekleriyle birlikte değişime uğramasını ve bunun da mahremiyete olan zararlarını açıklamıştır.

Hacıbekiroğlu (2019) çalışmasında, dijital çağ ile hayatımıza giren sosyal medya araçlarının asırlar boyu korunmuş olan mahremiyet sınırlarını tehdit etmesini konu

edinmiştir. İnternete yüklenen her verinin kişilerin geçmiş ve geleceğine etki eden bir iz olduğunu ve Müslüman kimliğin haz hâkimiyetine kapılarak yaşadığı dönüşümü incelemiştir. Söz konusu çalışma tüm sosyal medya araçlarını, mahrem sınırların ne derece aşıldığını ve buna sebep olan durumları içermesiyle alana katkı sağlamıştır.

Geçer (2020), sosyal medyada var olma konusunu sosyolojik açıdan ele almış, yeni düzenin muhafazakâr gruba yeni bir alan açarken kendi değer ve yargılarına getirdiği değişimlere de değinerek farklı bir bakış açısı sunmuştur.

Çelik (2020) araştırmasında mahremiyetin, sosyal medya kullanımıyla toplumda geçirdiği değişimi konu edinmiştir. Büyük verinin mahremiyeti imkânsız hâle getirdiğine dikkat çekmiştir.

Bahsedilen çalışmalar konumuzla bağlantılı olmakla beraber deneysel olarak yapılan çalışmaların sayısı son derece azdır. Yapılan çalışmalar daha çok mahremiyet kavramı ve değişen anlamları üzerine yapılmışken deneysel olarak sosyal medya, dindarlık ve mahremiyet ilişkisi üzerine yapılan çalışma çok daha az sayıdadır. Yapılan çalışmada, kişilerin sosyal medyayı kullanmaları ve dinî değerlere hassasiyet göstermeleriyle mahremiyet algılarının ve mahremiyet bilinçlerinin ilişkili olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmış, böylece çalışmanın sosyal bilimler alanındaki ilgili literatüre ve özelde Din Psikolojisi alanındaki çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.4. Araştırmanın Problemi

Araştırmanın temel problemi, bireylerin sosyal medya uygulamalarını kullanırken dindarlık durumlarının mahremiyet ve mahremiyet bilinçleriyle ilişkisi olup olmadığını, şayet ilişkili ise hangi yönde ve düzeyde ilişkili olduğunu ortaya koymaktır.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışma, araştırmaya gönüllü olarak katılan ve sosyal medya uygulamalarında en az bir hesabı olan 426 katılımcı ile sınırlıdır. Dolayısıyla bu çalışma sadece söz konusu bireylerin kişisel bilgi formu ve üç ölçekten oluşan anket sorularına verdiği cevaplarla,

araştırmada kullanılan ölçeklerle, araştırmanın yapıldığı zaman aralığı (Aralık 2021-Haziran 2022 yılı) ile ve verilerin çözümlenmesinde kullanılan analiz teknikleriyle sınırlıdır.

1.6. Araştırmanın Varsayımı

Bu çalışmada “Kişisel Bilgi Formu”na, “Mahremiyet Ölçeği”, “Mahremiyet Bilinci Ölçeği”ne ve “Dinin Etkisini Hissetme Ölçeği”ne katılımcılar tarafından içtenlikle yanıt verildiği varsayılmaktadır. Ayrıca Mahremiyet Ölçeği’nin mahremiyeti, Mahremiyet Bilinci Ölçeği’nin mahremiyet bilincini ve Dinin Etkisini Hissetme Ölçeği’nin de dinin etkisini hissetmeyi ölçtüğü varsayılmaktadır.

1.7. Araştırmanın Hipotezleri

Araştırmanın temel hipotezi “Sosyal medya paylaşımı yapan bireylerin mahremiyet, mahremiyet bilinci ile dindarlık düzeyleri arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır.” şeklinde oluşturulmuştur. Bu hipoteze ek olarak demografik değişkenlerle mahremiyet, mahremiyet bilinci ile dindarlıkla arasında anlamlı ilişki ve farkların var olduğuna dair hipotezler ileri sürülmüştür.

1.7.1. Sosyo-Kültürel ve Demografik Değişkenler ile Mahremiyet Arasındaki Fark ya da İlişkilere Dair Alt Hipotezler

H1: Kişilerin Mahremiyet Ölçeği ile cinsiyetleri arasında anlamlılık düzeyinde farklar vardır. Kadınların mahremiyet düzeyleri erkeklere oranla daha yüksektir.

H2: Mahremiyet Ölçeği ile yaş arasında anlamlılık düzeyinde bir ilişki vardır. Yaş arttıkça mahremiyet artmaktadır.

H3: Mahremiyet Ölçeği ile eğitim durumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki vardır. Eğitim düzeyi arttıkça mahremiyet artmaktadır.

H4: Mahremiyet Ölçeği ile medenî durum arasında anlamlı düzeyde bir fark vardır. Bekâr bireylerin mahremiyetleri evli, boşanmış ve dul olan bireylere oranla daha azdır.

H5: Mahremiyet Ölçeği ile meslek arasında anlamlı düzeyde bir farklılaşma yoktur.

H6: Mahremiyet Ölçeği ile yaşanılan yer arasında anlamlı düzeyde bir fark vardır. Köy, kasaba ve belde de yaşayan bireylerin mahremiyetleri daha fazladır.

H7: Mahremiyet Ölçeği ile gelir durumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki yoktur.

H8: Mahremiyet Ölçeği ile günlük sosyal medya kullanım süresi arasında anlamlı düzeyde bir ilişki vardır. Sosyal medya kullanım süresi arttıkça mahremiyet azalmaktadır.

H9: Mahremiyet ile yıl olarak sosyal medya hesabına sahip olma zamanı arasında anlamlı düzeyde bir ilişki vardır.

1.7.2. Sosyo-Kültürel ve Demografik Değişkenler ile Mahremiyet Bilinci Arasındaki Fark ya da İlişkilere Dair Alt Hipotezler

H10: Kişilerin mahremiyet bilinçleri ile cinsiyetleri arasında anlamlılık düzeyinde farklar vardır. Kadınların mahremiyet bilinç düzeyleri erkeklere oranla daha yüksektir.

H11: Mahremiyet bilinci ile yaş arasında anlamlı düzeyde bir ilişki vardır. Yaş arttıkça mahremiyet bilinci artmaktadır.

H12: Mahremiyet bilinci ile eğitim durumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki vardır. Eğitim düzeyi arttıkça mahremiyet bilinci artmaktadır.

H13: Mahremiyet bilinci ile medenî durum arasında anlamlı düzeyde fark vardır. Bekâr bireylerin mahremiyet bilinçleri evli, boşanmış ve dul olan bireylere oranla daha azdır.

H14: Mahremiyet bilinci ile meslek arasında anlamlı düzeyde bir farklılaşma yoktur.

H15: Mahremiyet bilinci ile yaşanılan yer arasında anlamlı düzeyde bir fark vardır. Köy, kasaba ve beldede yaşayan bireylerin mahremiyet bilinçleri daha fazladır.

H16: Mahremiyet bilinci ile gelir durumu arasında anlamlı düzeyde bir farklılaşma yoktur.

H17: Mahremiyet bilinci ile günlük sosyal medya kullanım süresi arasında anlamlı düzeyde bir ilişki vardır. Sosyal medya kullanım süresi arttıkça mahremiyet bilinci azalmaktadır.

H18: Mahremiyet bilinci ile yıl olarak sosyal medya hesabına sahip olma süresi arasında anlamlı düzeyde bir ilişki vardır.

1.7.3. Sosyo-Kültürel ve Demografik Değişkenler ile Dinin Etkisini Hissetme Arasındaki Fark ya da İlişkilere Dair Alt Hipotezler

H19: Kişilerin dinin etkisini hissetme düzeyleri ile cinsiyetleri arasında anlamlı düzeyde bir fark yoktur.

H20: Kişilerin dinin etkisini hissetme düzeyleri ile yaş arasında anlamlı düzeyde bir ilişki vardır. Yaş düzeyi arttıkça dinin etkisini hissetme düzeyi artmaktadır.

H21: Kişilerin dinin etkisini hissetme düzeyleri ile eğitim durumları arasında anlamlılık düzeyinde bir ilişki vardır. Eğitim düzeyi arttıkça dindarlık azalmaktadır.

H22: Kişilerin dinin etkisini hissetme düzeyleri ile medenî durum arasında anlamlı düzeyde bir fark yoktur.

H23: Kişilerin dinin etkisini hissetme düzeyleri ile meslek durumları arasında anlamlı düzeyde bir farklılaşma yoktur.

H24: Katılımcıların dinin etkisini hissetme düzeyleri ile yaşadıkları yer arasında anlamlı düzeyde bir fark vardır. Köy, kasaba ve beldede yaşayan bireylerin dindarlık düzeyleri daha yüksektir.

H25: Dinin etkisini hissetme ile gelir durumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki vardır.

H26: Kişilerin dinin etkisini hissetme düzeyleri ile günlük sosyal medya kullanım süresi arasında anlamlı düzeyde bir ilişki vardır. Sosyal medya kullanım süresi arttıkça dindarlık düzeyi azalmaktadır.

H27: Kişilerin dinin etkisini hissetme düzeyleri ile yıl olarak sosyal medya hesabına sahip olma süresi arasında anlamlı düzeyde bir ilişki vardır. Sosyal medya hesabına sahip olma süresi arttıkça dinin etkisini hissetme düzeyi azalmaktadır.

1.7.4. Mahremiyet ve Mahremiyet Bilinci ile Dinin Etkisini Hissetme Arasındaki İlişkiye Dair Alt Hipotezler

H28: Katılımcıların Mahremiyet Ölçeği'ndeki düzeyleri ile Mahremiyet Bilinci Ölçeği'ndeki düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlılık derecesinde ilişkiler mevcuttur.

H29: Katılımcıların mahremiyet ve mahremiyet bilinci ile dinin etkisini hissetme düzeyleri arasında anlamlı ilişkiler mevcuttur. Buna göre mahremiyet ve mahremiyet bilinci yüksek olan bireylerin dinin etkisini hissetme düzeyleri de yüksek olacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

Çalışmanın teorik kısmını oluşturan bu bölümde mahremiyet, dindarlık ve sosyal medya kavramı ve bunların birbirleriyle olan ilişkileri ele alınıp açıklanmaya çalışılmıştır.

2.1. Mahremiyet

2.1.1. Mahremiyet Kavramı ve Tanımı

Mahremiyet kavramının birçok unsur barındırmasından dolayı öznel ve değişim gösteren bir yapısı vardır. Bu yüzden de sınırları tam olarak çizilememiş ve net bir tanımı ortaya konulamamıştır (Berkup, 2015: 7). Mahremiyet, kişinin kamuya ait olarak belirlenen alanda kendisinin ve varlığının kabul edilmesinin gerekliliğini gösterir. Mahremiyet tekil alanlar için söz konusu olamazken en az birden fazla kişinin bulunduğu ortamlarda söz konusudur. Mahremiyet birey ve toplum özelliklerine göre anlam kazanabilmekte, buna bağlı olarak da mahremiyetin içeriği değişiklik gösterebilmektedir. Mahremiyet bireyin maddi ve manevi sahip olduğu haklarını kapsar. Bireyin kamusal alandan gizlemek istediği duygu, düşünce ve bedeni onun mahrem alanını oluşturur (Arık, 2013: 105).

Mahremiyet, Arapça haram kelimesinden gelmekte ve herhangi bir şeyin yasaklanmış olduğunu ifade etmektedir. Sözlükte haram kılınmış anlamını taşımakla birlikte dinî olarak da Allah'ın yasakladığı durumlara denir (Karaman vd., 2009: 353). Haram, mahrem kelimeleri birlikte kullanılmakta bu yasaklılık haline de mahremiyet denilmektedir. Mahrem olan dokunulmaması gereken korunması gerektir. Bu kavram alenî olmayan ve herkes tarafından bilinmeye karşı olan bir anlam içerir (Ulukütük, 2018: 59).

Mahrem alan; kişinin diğer bireylerle olan çizgisine ve dikkat edilmesi gereken durumlara kendisinin karar verdiği, kimlerle bir arada olacağını ya da yalnız kalacağını yine kendisinin belirlediği, istekleri doğrultusunda yaşadığı genel ortamlara göre az bir alanı kapsayan yaşamıdır. Kişinin kendine özel mahrem alanı, toplumun onu zorladığı görevlerden uzak, özgür davrandığı, kendi gibi olduğu alanıdır (Öztekin ve Öztekin, 2010: 530). Mahremiyet; kişilerin başkaları ile hangi zaman ve mekânda iletişime geçeceklerinin

sınırlarını belirleyen, kendileri ile baş başa kalabildikleri durumları ve bunları düzenleme hakkını ifade eder (Yüksel, 2003a: 182).

Mahremiyet, yabancı bakışlardan gizlenme ve özel nedenler dışında başkalarına görünmemek olarak tanımlanabilir. Mekânın davranışlara olan etkisi daha çok geleneksel kültürlerde görülür (Baran, 2012: 169-183). Mahrem; içten, yakın, herkesin bilmediği ve bilemeyeceği, söylenmemiş ve saklı anlamına gelir (Göle, 2011: 128). Mahremiyetin tanımlamalarında anlamın farklılıklar içermesinden dolayı bazı güçlükler olsa da bu kavramın ortak olarak sınır, kural, mukaddes, korunan, mahrumiyet gibi anlam ve fiilleri içerdiği durumlar vardır (Çelik, 2020: 15).

2.1.2. Mahremiyetin Önemi ve İşlevi

Mahremiyet bireyin temel haklarından biridir. Bu temel gereksinim farklı boyutlara sahip olduğundan bazen bireyin tek başına olmasını bazen de etrafında bulunan bireylerin etki ve gözetiminden ayrı bir ilişki biçiminde olmasını da içermektedir (Karagülle, 2015: 4).

Kişilerin mahremiyet alanına sahip olması, onların insanî olarak değerlerini ortaya çıkaran, haklarını ve geleceklerini korumasını sağlayan özel bir değerdir. Mahremiyet, bireyin en temel hakkı olmasından dolayı bireysel bir değer olmasına karşın aslında diğer bireylerin ve toplumun da iyiliklere varmasına sebep olduğundan toplumsal bir araç konumundadır (Dedeoğlu, 2004: 1).

Mahremiyet; kişilerin başkalarından ayrı kalabildiği, kendine ait kararlarında bağımsız olabildiği, istediği gibi fikir üretip uygulayabildiği, diğer bireylerle olan ilişkilerinin zaman, mekân ve sınırını kendisinin çizemediği bir alan üzerindeki hâkimiyetini içerir (Algül, 2018: 27). Ayrıca mahremiyet; bireyin özgürleştiği, zorla kararlar vermesine engel olan iradesini kullanmasına olanak sağlayan bir olgudur.

Mahremiyet ilk yaratılıştan itibaren kişilere verilmiş bir hak olmasına rağmen günümüze kadar yaşanan dönemlerde bazı toplumlarda insanın bu hakkına gerektiği gibi özen gösterilmemiştir. Mahremiyetin içinde yaşadığımız dönemde gördüğü değer, teknolojinin gelişmesinden ve yeni kent hayatının oluşumundan kaynaklanmaktadır. Başka

bir deyişle mahremiyet modern yaşamla birlikte önem kazanmıştır. Mahremiyetin bu kadar değer görmesine karşın mahremiyet ihlallerinin de yine en büyük sebebi kent yaşamıyla birlikte ortaya çıkan yeni sosyal hayata uyumdur (Büyükgaga, 2022: 98). Mahremiyetin mevcudiyeti kişilerin buna sahip çıkması ve korumasıyla devamlılık kazanır. Mahremiyetin oluşması ve varlığını koruması, topluma ait alanların bir gösterme ve sunma alanı olmasını engellemeye yönelik olmalıdır (Aktaş, 1995: 186). Bireyler toplumsal değişim ve dönüşüm geçirirken bazı değerlere verilen önem de değişebilmektedir. Bu anlamda kişilerin mahremiyet algılarında, yaşam koşulları da belirleyici olabilmektedir. Belli zaman diliminde fark edilemeyen durumlar yaşla birlikte mahrem alana dâhil edilebilmektedir (Berkup, 2015: 44).

Mahremiyetin birey ve toplum için önemi fark edildiğinden bu yana farklı alanlarda çalışmalar yapılmaktadır. Mahremiyet ilim dünyasında bireyin temel hakları açısından özel bir öneme sahipken gerçek hayatta görünebilir olmak için özel hayatlarını teşhir etmek kişiler açısından vazgeçilebilir bir değer olmuştur (Şişman, 2017: 63). Mahremiyetin ilim dünyasında farkına varılması sonucunda bu alanın önemini gösteren çalışmalarla bireylere farkındalık kazandırılmaya çalışılmaktadır. Bu noktada mahremiyet duygusunun toplumda yozlaşmasına engel olacak çalışmalar yürütülmektedir.

Mahremiyetin yok olması aslında bireylerin yaşamlarına zarar vermektedir. Zira anlık oluşan ahlâkî durumlar insanı özgür yapmaktan çok insanın kendi özünü yok etmektedir. Gerçekte bireyler ahlâkla özgürleşir, kendi özlerindeki iyiyi bulup yeşertmeleri de ancak özgür ve ahlâkî tavırlarla gerçekleşir (Çağan, 2018: 33).

2.1.3. Mahremiyetin Tarihsel Gelişimi

Mahremiyet kavramı insanlık tarihinin her döneminde aynı anlamı ve önemi içermemiştir. Belli dönemlerde kavram gerekli hassasiyetle korunurken bazen de içeriği toplumun zararına olabilecek yönde değiştirilmiştir. Mahremiyet, ilk insanın yaratılışından beri var olmakla birlikte 16. yüzyılda bir kavram olarak tartışılmaya başlanmıştır. Kent yaşamı ile birlikte şehirleşmenin oluşmasıyla sosyal, siyasal ve kültürel alanlarda meydana gelen değişimlerden mahremiyet de etkilenmiştir. 18. yüzyılda yaşam koşullarının değişmesi, sosyo-kültürel ve ekonomik değişimlerle birlikte kişilerin kendilerine ait alanları

artmış ve 19. yüzyıldan itibaren gündemde yer edinmeye başlamış, böylece modernleşme hareketleriyle tartışmalardaki yerini almıştır (Kütükoğlu, 2019: 1). Geleneksel toplumlarda da bireyin özel alanı olmakla birlikte modernleşme süreciyle mahremiyet bir hak haline gelmiştir (Yüksel, 2003a: 183).

Mahremiyetin tarihçesi çok eski zamanlara dayanmasına rağmen mahremiyet kavramı ilk kez modern zaman olarak ifade edilen sanayileşme döneminde hukuk bilim dalında ele alıp incelenmiştir. Kavramın bu kadar geç gündeme gelmesinin sebebi, ortaya yeni çıkmasıyla değil, toplum yapısının değişmesiyle yani geleneksel toplum yapısından modern toplum yapısına geçişle birlikte yeni dönemde içeriğinin değişmesi ve bireyin temele alınmasıyla açıklanmıştır (Yıldırım, 2016: 410).

Zira Orta Çağ döneminde kişiler birey olarak değil de toplumun gereksinimlerine cevap veren değerler olarak var olmuştur. Aydınlanma felsefesinin ve değişim hareketlerinin sonucunda ise birey ve bireycilik öne çıkmıştır (Yüksel, 2003b: 90). Toplumda meydana gelen değişim hareketleriyle gruplar çözülmüş, grupların içindeki bireyler kendi özellikleriyle toplum içinde birey olarak özel bir alan oluşturmuşlardır (Yüksel, 2003b: 93).

Dolayısıyla mahremiyet kavramı geleneksel toplumlarda modern toplumda olduğundan farklı bir içeriğe sahipti. Zira geleneksel toplumlarda kişiler, aynı amaca hizmet eden bir bütünün parçaları olarak yaşadıklarından çok fazla mahrem olarak kalacak bir alanları bulunmamaktadır. Oysa modern dönemde bireyselleşmeyle ve kişilerin kendilerine ait alanlarının artmasıyla birlikte mahremiyete konu olacak alanlar da çoğalmıştır (Berkup, 2015: 16).

Bu nedenle mahremiyetin günümüzde var olan anlam ve içeriği sosyolojik olarak sanayi toplumunun getirdiği yeniliklerle oluşmuştur. Önceki toplumlarda bireyin değil toplumun önemi ve mahremiyeti varken aydınlanma felsefesinin getirdiği yeni düşünce ve uygulamalarla dinin yerinin de değişmesiyle bireyin öne çıktığı, onun haklarının değer kazandığı kamusal ve özel alan ayrımlarının başladığı toplum yapısı oluşmuştur. Böylece din merkezli oluşan şehirler, yerini bireyi önemseyen şehir yerleşmelerine bırakmıştır. Ayrıca sosyal sınıflar meydana gelmiş ve kişiler kendi grupları arasında kendi isteklerine göre biçimlendirilmiş alanlarda yaşamaya başlamıştır. Bu değişim ve dönüşüm sadece

Batı'yı etkisine almayıp İslamî hayat tarzı süren toplumları da etkilemiştir. Yaşanan değişimlere bağlı olarak korunaklı ve mahremiyet sınırlarına riayet edilerek inşa edilen evlerden mahremiyeti yok eden modern yapılara geçiş görülmüştür (Yıldırım, 2016: 409). Dolayısıyla modern uygarlıkla birlikte insanlar kendi yaşama, inanma ve davranma biçimlerini belirlemeye başlamışlardır (Yüksel, 2003b: 88).

Uygarlık süreci kişilerin temel haklarını elde etmek için çaba gösterdikleri durumları içermektedir. Özgürlük bu temel haklar arasında diğer hakların elde edilmesi ve korunması için en değer verilen hak olmuştur. Mahremiyet hakkına sahip olan kişilerin onu koruyabilmeleri için de özgür olmaları gerekir ki böylece diğer kişilerle hem bir arada hem de özel alanları olabilsin. Kitle iletişim araçlarını kullanmak, onlardan faydalanmak ve mahremiyet de özgürlükle sağlanmaktadır (Dedeoğlu, 2014: 5888).

Mahremiyetin bir hak olarak bireyler tarafından talep edilmesi Batı'da ve Türkiye'de 19. yüzyıldan sonra ortaya çıkmış bir durumdur. Bu hakkı alabilmek için de bireylerin taviz vermesi gerekmiştir. Devlet, kişileri denetim altına alıp onları gözetleyebileceği ortamları oluşturmuştur. Türkiye'de mahremiyet, yapılan yeniliklerle dönüşüme uğramıştır. Batı gibi olmanın ve modern hayata geçebilmenin bedelini bireyler mahremiyetle ödemişlerdir (Çelik, 2020: 110). Osmanlı Dönemi'nde kamusal alan özel alana göre daha geniş ve hâkim konumdadır. Mahrem alanın sınırlarını daraltıp mahrem alanı ortaya çıkarmaya zorlayan bir hukuk sistemi ile korunaklı görünen ev ve mahalle yaşamı korunamamaktadır. Çünkü böyle bir hukuk sistemiyle bazı durumların ispatında özel alan paylaşılması zorunlu kılınmıştır (Alada, 2013: 21). Mahremiyet sadece bireyi değil, topluma da etkileri olan bir kavramdır. Dolayısıyla mahremiyetin korunması sadece hukukî olarak değil, etik boyutuyla da ele alınıp toplumsal düzen sağlanmalıdır (Yüksel, 2003a: 211).

Modernleşmeyle birlikte çoğu alanda meydana gelen gelişmeler, iyileşmeler kişilerin ve toplumların hayatlarında kolaylıklar sağlayarak değişim ve dönüşümler meydana getirmiştir. Fakat bu yeniliklerle birlikte toplumsal yaşamın mahremiyet alanında birtakım olumsuzluklar meydana gelmiştir. Bireylerin gizliliği ve özel yaşamları bu gelişmelerin hızıyla tehdit altına girmiştir. Modern dönemle birlikte bireysel yaşamlar önem kazanarak özel ve kamusal alan kavramları ön plana çıkmıştır. Özel ve kamusal alanlar teknolojik

gelişmelerle birlikte mahremiyet açığı oluşturabilecek bir ortam olduğundan korunmayı gerektirmektedir (Karagülle, 2015: 45).

Modernleşme süreciyle bireyin kendine ait alanı tanınırken mahremiyet hakkı da hukuk olarak tanınır olmuştur (Yüksel, 2003a: 197). Dolayısıyla hukuksal açıdan kişilik hakları içinde yer alan mahremiyet, özel bir alanı kapsamaktadır. Bu özel alan, kişinin özgürce davranabildiği ve başkalarının dâhil olmadığı gizlilik durumunu içerir. Kişilerin bu özel alanlarını koruyacak hem İnsan Hakları Bildirgesi'nde hem de Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda yasalar mevcuttur (Pala, 2019: 44). Bu bağlamda 10 Aralık 1948 yılında Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 12. maddesine göre kişilerin özel olarak kabul edilen alanlarına herhangi bir müdahale olduğunda, yasalar tarafından korunması gerektiği belirtilmektedir (İnsan Hakları Belgeleri, 2022). Benzer şekilde Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın da 17 ve 20. maddelerinde bireylerin maddi manevi bütünlüklerinin korunması ve özel yaşamlarına saygı gösterilmesinin gerekliliği kanunla güvence altına alınmıştır (Anayasa, 2022).

2.1.4. Özel-Kamusal Alan

Modernleşme öncesinde bireyler bütün yaşamsal faaliyetlerini bazen tek bir oda içerisinde sürdürürken bu ortamda mahrem alan ayrımı yapmak çoğu zaman imkânsızdı. Ancak modernleşmeyle birlikte yeni mekânlarda aile üyeleri için ayrı ortamlar oluşturulduğundan mahremiyet için uygun ortamların sağlandığı görülmektedir (Karagülle, 2015: 11). Dolayısıyla toplumun yapısının ve yaşam koşullarının değişmesiyle birlikte özel hayat kavramı ortaya çıkmış ve mahrem alan oluşmuştur (Yüksel, 2003b: 105). Başka bir ifadeyle toplumsal değişim ve gelişimle beraber kişilerin birey olarak değer kazanması, haklarının ve özel bir yaşamının bulunması mahrem bir alanı ortaya çıkarmıştır. Kişiler özel alanlarını diğer kişilerden koruyarak kamusal alan ve mahrem alan ayrımını oluşturmuşlardır (Berkup, 2015: 17-18). Dolayısıyla modern dönemde birey anlayışı başlamıştır. Toplumdan bağımsız birey kavramıyla beraber mahremiyet de söz konusu olmuştur (İzgi, 2009: 105). Bu hususa bağlı olarak kamusal alan ve mahrem alan ayrımı da oluşma sürecine girmiş, teknolojinin gelişmesiyle tek başına olan bireyi de etkisine almıştır (İzgi, 2009: 105). Kişilerin yaşamlarında mahremiyet alanlarına duydukları gereksinim farklılık gösterebilmektedir. Bazı bireyler yalnız kalmak ve etrafında bulunan bireylerin etkisinden

uzak kalma isteği duyarken bazı bireyler de diğer kişilerin dikkat alanına girmeden ortak yaşamda var olabilmeyi istememektedir. Modern yaşamla birlikte bu alan hassasiyeti artmış ve hukukî olarak da yönetimlerce koruma altına alınmıştır (Karagülle, 2015: 17). Modern dönemde kamusal ve özel alan ayrımıyla kişilerin diğerleriyle olan sınırları belirlenmiştir. Bu anlamda özel alan, mahremiyeti içerirken kamusal alan kişilerle sınırsız bir etkileşimi içermektedir (Yılmaz, 2011: 132). Günümüzde gelişen teknolojiyle beraber kişilerin özel alanları gittikçe daralmaktadır (Yüksel, 2003b: 76).

80’li yıllar kitle iletişim araçlarının etkisiyle reklamcılığın topluma yön vermeye başladığı, kamusal ve özel alan ayrımının belirsizleştiği, kamunun özelleştiği, özel hayatın da kamusal bir malzemeye dönüştüğü yılların başlangıcı sayılabilir (Gürbilek, 2009: 120). 80’li yılların siyasî baskısının normalde kişileri içe kapanmaya yöneltmesi gerekirken tam tersine medyanın da etkisiyle kişilerin özgürleşmesi, basının kendilerine yeni bir haber alanı bulma vaatleriyle mahrem olanın ortaya serilmesi, özel hayatın kamuya açılması söz konusu olmuştur (Gürbilek, 2009: 55). Dolayısıyla 80’li yıllarla birlikte ülkede mahrem olarak görülen ve kamu içinde bahsedilmeyen birçok konu (cinsel eğilimler vs.) hem gündeme taşınmış hem de özel hayat olarak adlandırılan alan kamu meselesi yapılmıştır. Batı toplumlarından da etkilenmeyle birlikte özel alanının gizliliği kalmamış, özel olanlar açıkça konuşulmaya, hatta zevk alanı olarak konumlandırılmaya, bu alanların itiraflarını içeren durumlar özgürlük, birey olma anlayışıyla ve bazı medya organlarının da teşvikiyle kamuda yeri olan bir alan olmaya başlamıştır (Gürbilek, 2009: 22-23).

Mahremiyet; bireylerin diledikleri ortamda tek olabildikleri, diğer bireylerle hangi durumlarda iletişime gireceklerini kendilerinin belirleyebildiği bir alan olarak ifade edilmektedir (Çelikoğlu, 2008: 12). Ortak yaşam sahası ve özel yaşam alanları, kişinin herkes tarafından görünür olduğu alanıyla kendine ve yakın çevresine ait olduğu alanı ve sınırları belirtmektedir (Yüksel, 2003a: 191). Değişen sosyal yaşam koşullarıyla birlikte kişilerin daha çok kamusal hayata dâhil olması, mahrem alana dair sınırları daraltmış ve bu alandaki belirsizlikler mahremiyeti dönüştürmüştür (Berkup, 2015: 17-18). Özel hayat alanlarının gün yüzüne çıkarıldığı ve medya üzerinden tüketim piyasasına sunulduğu bir dönemde, kamusal alanın da sınırlarının bozulduğu bir dönem yaşanmaktadır. Kamusal alan ne kadar güçlüyse bireysel alan da o oranda rahat yaşanılabilir güçlü bir alandır (Kete, 2011: 62). Özel alan ve kamusal alan, iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle toplumun ilişki

biçimlerinin de değişimiyle birbirinin sınırlarına geçiş yapmıştır. Dolayısıyla bu teknolojiler birçok imkân sunmakla birlikte özel hayatın ihlali gibi birçok sorunu da beraberinde getirmektedir. Bu bazen sistemin kendi yapısından kaynaklanmakla beraber bazen de kişilerin kendi istekleriyle özel hayatlarını kamusal alana taşımasıyla gerçekleşmektedir (Öztekin ve Öztekin, 2010: 528). Mahremiyetin kamusal karşısında alan kaybetmesiyle birlikte toplumda daha önceden ayıp diye nitelendirilen davranışlar alenen yapılırken utanma duygusu da yok olmaktadır. Bireyler yeni değerleriyle birlikte mahrem olanı değersiz kılıp onu utanmadan ve rahatlıkla kamusala açmaktadır. Yeni anlayışa göre teşhir edilmeyen hiçbir şeyin değeri yoktur (Işık, 2018: 83). Modern dönemin iletişim imkânlarıyla mahremiyet ve açıklık arasında ayırım kalmamış ve kişilerin gizli kalacaklarına garanti edilen özel alanları yok olmuştur. Aile içi mahremiyet, tüketim kültürü ve küresel güçlerle özel olmaktan çıkarılıp içi boşaltılmaya başlanmıştır. Özel alanın sınırları daraltılmak suretiyle mahremiyet alanları kamuya açılmakta ve kişilere kendilerine ait özel durumları kalmayacak şekilde bir yaşam sunulmaktadır (Aslan, 2011: 122).

Bununla birlikte toplumda gerçekleşen bu değişim ve dönüşümler bir anda olmamıştır. Teknoloji ve medya organları gibi toplumları kendi istedikleri yönde değiştirmeye çalışan yapılar bu süreci hazırlamıştır. Toplumda yapılan ilk değişimler tepkiyle karşılanırken bir süre sonra bunlar da olağan hâle gelip tepki görmemeye başlamıştır. Dolayısıyla Türkiye’de yaşayan insanlar bir zamanlar ekrana karşı konuşamama, mikrofon uzatıldığında ya da onlara dönük bir kamera olduğunda kitlenip kendilerini rahatça ifade etmezken (Gürbilek, 2009: 110), böyle yaşayan ve inanan bir neslin torunları ise şimdi tüm hayatlarını kamera önünde yaşayıp bundan da herhangi bir rahatsızlık duymamaktadırlar. Hatta günümüzün insanları hayatlarını özelden kamuya açarak var olduklarını düşünmektedirler.

2.1.5. Mahremiyetin Dönüşümü

Mahremiyet kavramının temelde anlamı aynı kalmakla birlikte yaşanan zamanın, sosyo-teknolojik ve ekonomik değişimlerin etkisiyle kişilerin kavramı anlayış ve uygulayışı değişmiştir (Berkup, 2015: 290). Sosyal değişimler; modern toplum anlayışı, yeni kitle iletişim cihazları, bilimsel gelişmeler ve popüler kültür mahremiyeti etkileyerek sınırlarının daralmasına sebep olmuştur (Pala, 2019: 65). Modern çağ kişilerin temel haklarına vurgu

yapıp öne çıkarmakla birlikte kişilerin özel alanlarının sınırlarının aşılacağı yaşamları da tasarlamıştır. Teknolojik imkânlarla herkesin birbirini gözetlemesine imkân sağlayan uygulamalar geliştirilmiştir (Yılmaz, 2011).

Böylece kişiler arası iletişim başladığında mahremiyet ihlaline zemin hazırlanmaktadır. Kişilerin merak duyguları, başkalarının özel hayatlarına girildikçe daha ilgi çekici hâle gelmektedir (Yılmaz, 2011: 136). Mahremiyet temel insan hakları kapsamında olduğundan kişilerin özel alanını içermektedir. Mahremiyet hem bireysel olma hem de topluma dâhil olma durumunda önemliyen teknolojinin de gelişmesiyle birlikte toplum üzerinde etkisinin artmasından kaynaklı olarak yeni çalışma alanları oluşturmuştur. Modern dönemde kişiler daha çok bireyselleşmeye meyilliyken toplumsallaşma gerekliliğini de sosyal medya uygulamalarını kullanarak yerine getirdikleri görülmektedir. Bireyler toplumsallaşma adına sosyal medya paylaşımlarında kendi özelliklerini bu ağlar aracılığıyla kitlelere sunmaktadırlar. Bu paylaşım ağları toplum tarafından benimsenmekte ve olumsuz yanları görmezden gelinmektedir. Toplumun yapısı değişmekte ve artık gözetim toplumu hâlini almaktadır. Bunun sonucunda da daha önceden paylaşılması uygun olmadığı düşünülen içerikler mahremiyet anlayışının değişmesiyle birlikte daha rahat bir şekilde paylaşılabilecek hâle gelmektedir (Algül, 2018: 40).

Kişisel mahremiyet günümüzde çok önemli olmasına karşın birçok kişi için aynı anlama gelmediği için sınırlarını belirleme konusunda zorluklar vardır. Onu yeniden tanımlama girişimleri de anlamsızlaştırma ihtimalini ortaya çıkarmaktadır (Yüksel, 2003b: 78). Mahremiyet anlayışı kişinin sahip olduğu birçok değişkenden etkilenmekte ve bu farklılıklar kişinin mahremiyet hassasiyetini ve çeşitliliğini etkilemektedir (Yüksel, 2003b: 80).

Kişilerin mahremiyetinin merkezinde hayâ vardır. Kişinin bir duruma karar vermesinde bu değer, merkezî önem kazanmaktadır (Türker, 2020: 125). Hz. Muhammed'in "Utanmıyorsan dilediğini yap." (Buhârî, Edeb, 78) hadisi kişilerin davranışlarında utanma duygusunun rolünü göstermektedir. Çağın değişmesiyle birlikte toplumsal değerler de değişime uğramıştır. Günümüzde insanlar artık ortak bir ahlâkî tavrı tercih etmemekte, bireyler tek başlarına ânı yaşayarak o ânın gerektirdiğine inandıkları bir ahlâkî yani ahlâksızlığı seçebilmektedirler (Çağan, 2018: 28). Safahat'ta, kızının ve eşinin adını nüfusa

kaydetmek için soran memura şiddetli bir şekilde itiraz edip cevap veren babanın tavrının normal kabul edildiği bir döneme karşın bugün kişilerin hayatlarına dair tüm özel alanları söz ve görsellerle herkesle paylaştıkları ve bunun normal karşılandığı bir dönem yaşanmaktadır. Kişilerin tanımadıkları kişilerde aile fertlerine ait fotoğrafların olması normal karşılanmazken sanal ortamda tüm fotoğrafları herkese açarak paylaşmak mahrem sınırların aşıldığının bir göstergesidir (Demirci, 2016).

Mahremiyetin korunmasına yönelik ilk tehdit, kişinin kendi bilgilerini paylaşmasıdır. İkinci tehdit kaynağı ise kişilerin merak duygusudur. Üçüncüsü de kişilerin kendi denetimi altındaki alanları gözetlemesidir (Yüksel, 2003a: 186). Günümüzde kişiler kendilerinin bir başkası tarafından izlenmesinden rahatsız olmadan hayatına dair ayrıntıları paylaşmaktan çekinmemektedir. Hatta görüldüğünde başkaları tarafından takip edildiğinde var olduğunu hissetmektedir (Şişman, 2017: 58).

İlk insandan bugüne kadar mahremiyet düşüncesinde dinî inançların ve hukukî yaptırımların yanı sıra toplumsal ve teknolojik değişimlerle de değişiklikler meydana gelmiştir. Mahremiyet algısında her kültürün ve toplumun kendi içerisinde bile zaman içinde farklılıklar meydana gelmektedir. Bu farklılıklarda sosyal ve kültürel değişimlerin etkisi fazla olmakla birlikte mahremiyete ait sınırlar da daralmaktadır. Teknolojik gelişmelerle birlikte kişilerin yaşadıkları zaman ve konumdan daha da özgürleştikleri ve sadece temel gereksinimlerinin karşılanmasını yeterli görmedikleri gözlenmektedir. Bu düşünceyle de sosyal ve kültürel değişimler hız kazanmış ve mahremiyet de bundan payını almıştır (Karagülle, 2015: 1).

Modern Yaşam ve Zaman

Mahremiyet kavramı yeni olmamakla birlikte modern hayatın yaşam ve koşullarına, yaşanan ortam ve döneme, dinî inanışlara bağlı olarak farklı anlamlara bürünmüştür. Bu nedenle mahremiyet kavramının tek bir anlamı olmamakla birlikte farklı bakış açılarıyla söz konusu kavrama birçok anlam verilmektedir (Karagülle, 2015: 4). Modernleşme, birey ve akıl temelli gelişmiştir. Modernleşme sürecinde bireyselleşme artmış, kişisel alanlar genişlemiştir. Diğer taraftan teknolojik imkânların gelişmesi ve onun getirdiği yeniliklerle beraber kişilerin mahremiyet alanları da azalmıştır (Ersoy, 2012: 9). Modernleşme ile

mahremiyet alanı oluşsa da bu alan hem devlet birimleri tarafından hem de teknolojik gelişmelerle tehdit altındadır (Yüksel, 2003a: 183). Modern unsurların etkisiyle toplumun geçirmiş olduğu değişimler zaman içinde daralan bir mahremiyet anlayışı oluşturmuştur (Pala, 2019: 3).

Modern öncesi dönemde bireyin yaşadığı toplumda kendisi için değil de yaşadığı toplumun yararının önemli olduğu durumlarda mahremiyet anlayışı etkin olmamaktadır. Bireyin önem kazanması, modern toplum anlayışıyla ortaya çıkmıştır (Yüksel, 2003b: 84-85). Modern toplumun matbaa ile başlayıp fotoğraf makinesinin icadıyla devam eden teknolojik süreci ona teşhir toplumu özelliğini kazandırmıştır. Görmek, görünüş ve görsellik diğer bireysel özelliklerin önüne geçmiş ve imaj hâkimiyeti oluşmuştur (Işık, 2018: 81).

Modern dönemin yeni değerleri, gelenekten gelen tüm değerleri bozup yeni düşünceleri moda unsuru yaparak topluma sunmuştur. Bu sunuşla birlikte hem kıyafet tesettürü hem de gözün mahremiyeti yıkılmıştır. İfşa ve teşhir özendirilip utanma duygusu yok edilmiştir (Hacıbekiroğlu, 2019: 93). Dolayısıyla modern yaşamla birlikte görünerek var olma anlayışı hâkim olmuştur. Oysaki modern yaşamdan önce görenin hâkim olduğu, üstün bilindiği bir kültür yaşanıyordu. Allah her şeyi gören olduğu halde görünen değildir ve evrenin bu düzenini daha sonra iktidar sahipleri de devam ettirmişlerdir. Osmanlı padişahları halklarını türlü yöntemlerle gören ama görülmeyen iktidar sahipleri olmuşlardır. Görülenin görene kendini onaylatma isteği görenin üstün olduğunun da delilidir. Modern dönemle birlikte bu anlayışın yerini “Ne kadar kişi tarafından görünürsem o kadar var ve değerli olurum.” anlayışı almıştır (Barbarosoğlu, 2012: 10-15). Modern toplumla beraber mahremiyetin anlamı da alanı da değişime uğramış, aile hayatına dair yaklaşımlar farklılaşmış, geleneksel sınırların değişimi ve teknolojinin aktif kullanımı mahremiyeti geleneksel toplumdaki durumundan çok farklı bir duruma getirmiştir (Aycan, 2019: 17-18).

Modernlik gizli olanı herkese açarak teşhir ettirmekte ve mahremiyeti yok etmektedir. Kişiler kendilerini ilgilendirmeyen şeylere bile merak duymakta, onların sırlarını ortaya çıkarıp nesneleştirerek üzerlerinde hâkimiyet kurmaktadır. Modern bilimler de sırları açığa çıkartmaktadır. Bu bilimler insana ait zevkleri, duyguları, hisleri vb. durumları ve toplumun gizli kalmış yönlerini açığa çıkartmak isterler. Teşhir bireyin kendi özgürlüğünün yok edilmesidir ve bu iktidarların bireylerin içlerini dış yapma politikalarına

yarayan bir egemenlik göstergesidir. Çünkü görülür olan kontrol edilebilir olmaktadır (Işık, 2018: 83).

Modernleşme projesinde kişilerin belli duygularla özdeşlik kurması beklenir. Kişilerin kendini modern hissetmesi aile içi mahremiyeti, yaşam biçimlerinde ve tercihlerinde olabilecek durumları içine almasıyla ve bunlara göre şekil almasıyla sağlanmaktadır (Zengin, 2011: 28). 1990 sonrasında iletişim ve teknolojik imkânlarının artmasıyla toplumda farklılıklar yaşanmaya başlamış ve bu değişimler kadınların mahremiyet için örtünmesini de etkilemiştir. Kadınlar örtüyle gizlenmek yerine görünür kılınmış ve bedenlerini modern yaşamın kurallarına göre yeni bir kimlikle donatmıştır (Karakaya, 2017: 261).

Modern zamanların etkisiyle toplumun yaşam şartlarının değişimi ve kişilerin özgürleşmesi, mahremiyetin sınırlarında da değişime sebep olmuştur. Kadının yeni toplumda cinsel yönünden çok, birey olma yönü öne çıkmış ve çalışma hayatına dâhil olmasıyla bir benlik kültürü oluşmuştur. Başkaları tarafından dikkat çekmesi ve bu durumun onun da hoşuna gitmesiyle farklı duygular ortaya çıkmış ve mahremiyet çizgisi geçilerek modern çağın tüketen faktörü olmuştur (Pala, 2019: 57). Modern dönemde kişiler daha önceden mahrem olarak görülen durumları başkalarına bildirmekte herhangi bir sakınca görmemekte ve bunu şeffaf, dürüst olma kavramlarıyla nitelendirmektedir (Çelikoğlu, 2008: 12).

Postmodern dönem, mahremiyetin artık öldüğünün düşünüldüğü dönemdir. Bu dönemde izleme artık bütün bireyleri kapsayacak şekilde gelişmiş ve kolaylaşmıştır ama bundan daha önemlisi artık mahrem alanların bir dış güç tarafından gözetlenmesi değil, bireylerin bunu hiçbir kontrole tabi tutmadan bizzat kendilerinin gözetlenmeye açmasıdır (Çağan, 2018: 41). Modern dönemde toplumda ideal kadın anlayışının öncelenmesiyle kadınlar, batılı fikirlerin yaygınlaşması ve yaşayan örnekleri olabilmek için daha çok ön plana çıktılar. Dolayısıyla Türk modernleşmesiyle kadınlar ortak alanda daha çok görünür ve etkin hâle gelirken İslamiyet'in iffet ve gizlilik temelinde büyük bir değişiklik yaşanmıştır (Göle, 2011: 30). Bu gelişmelerle kadınlar, toplum içinde hem bedenle yapılan işlerde hem de kamusal alanda verilen görevlerde aktif rol alarak değişimi sağlamışlardır (Göle, 2011: 31).

Mahremiyetin sınırının olmaması, yeni toplumda kişileri tedirgin etmemektedir (Aycan, 2019: 24). Mahremiyet sadece kişinin kendine özel alanını değil, günümüzde medya araçlarının da etkisiyle kamuyla olan bağlarını da kapsamaktadır. Kişilerin çocuk sahibi olma durumlarında meydana gelen değişimler ve cinsel bağımsızlık toplumda farklı durumların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Kadınların cinsel bağımsızlık kazanması da mahremiyete zemin hazırlayan aile içi bağlılığın azalmasına ve toplum tarafından kabul edilemeyecek cinsel ilişkilerin yaşanmasına sebep olmuştur. Mahremiyet yeni toplumsal değişimlerle anlamını kaybederken bu değişime karşı yeni bir değer anlamı oluşturulamaması da cinsellik üzerinden bu gibi durumların yaşanmasına sebep olmaktadır (Aktaş, 1995: 109). Bireyler evlilik dışı cinsel birliktelikleri modern öncesi dönemde sadece erkeklerin yaptığı gayri ahlakî bir durum olarak görürken yeni dönemle birlikte artık kadınların da evlilik dışı ilişki yaşamamaları gerektiğini dile getirmeye başlamışlardır. Modern dönemle birlikte daha önce konuşulması uygun olmayan konuların ve durumların daha fazla konuşulup ifşa edilmesi, onlardan korunmaktan çok bu tarz evlilik ve birlikteliklerin hayatımıza alınmasını ve normal görünmesini kolaylaştırmıştır. Aynı cinslerin birliktelikleri daha önceki dönemlerde yasaklı ve kabul edilemez bir durum olarak görülürken modern yaşamla birlikte bir yaşam biçimi olarak sunulmaktadır (Çelikoğlu, 2007: 17).

Teknoloji

Teknolojinin gelişimiyle birlikte bireylerin her şeye kolay ulaşabilir olması bazı etik sorunları da meydana getirmiştir. Başka bir deyişle teknolojik gelişmelere paralel olarak bireyin temel hakları, özel yaşamı ve mahremiyeti tehlike altına girmiştir. Bireyselliğin fazla olduğu toplumlarda bireye ait özel alan daha fazladır ve bu alanın hassasiyeti vardır. Bireysel alanın genişlemesiyle ve iletişim teknolojisinin getirmiş olduğu araçlarla bu alanın sınırlarının mahremiyet açısından daraldığı görülmektedir (Çelikoğlu, 2008: 11).

Teknolojinin getirdiği imkânlarla kitle iletişim cihazları, mahremiyeti olumsuz yönde etkilemektedir (Dedeoğlu, 2014: 5894). Teknolojik gelişmelerle kişilerin kimlerle nasıl iletişim kurduğu ya da belli sosyal araçlarla izlenebildiği bir ortamın oluşması onun mahremiyetini tehdit etmektedir. İletişim araçlarının hem yaygın olması hem de sınırsız bir etkileşime olanak sağlaması mahremiyetin zarar görmesini kolaylaştırmıştır. Teknolojinin

vermiş olduğu imkânlarla kişiler bilgilerin toplanabilmesi, depolanması kişilerin bilgisi ve izni dışında ya da bilgisi olsa bile amacı dışında kullanılması kişilerin mahrem alanlarını koruma hakkına zarar vermektedir (Dedeoğlu, 2014: 5895).

Teknolojik gelişmeler, kişilerde ve toplumda belli başlı değişiklikler meydana getirmektedir. Bunların bazıları olumlu olurken bazıları sorun teşkil edebilecek etik problemleri meydana getirmektedir. Bu sorunlarla ilgili yapılan araştırmalarda en çok çözüm bulmaya gayret edilen problemlerin bireylerin özel yaşamlarına ait olan mahremiyete ait durumlar olduğu bilinmektedir. Mahremiyete ait ortaya çıkan sorunlar arasında kişilerin şahsî bilgilerinin kendi istekleriyle alınıp alınmadığı, alınan bilgilerin gerçekliği, bireylerin sanal izlerinin takip edilip edilmediği ve farklı gözetleme cihazlarıyla ne derece gözetlendiği gibi çeşitli hususlar yer almaktadır. Bu sorunlar için devletler hem kendi içerisinde hem de ülkeler arası yasal korumalar çıkarsalar da mahremiyete zarar veren çeşitli uygulamalar da bunlara paralel olarak artmaktadır (Dedeoğlu, 2004: 1).

Teknolojinin gelişmesiyle insanın hayatını kolaylaştıran, yaşamlarının her anına dâhil olan gelişmeler mahremiyetin de sınırlarını daraltmakta ve kişisel alanların kamuya açılmasına sebep olmaktadır (Berkup, 2015: 25). Teknolojik gelişmelerle birlikte dünyanın büyük bir köye dönüştüğü gerçeği insanların da hayatlarında bazı değerlerin yok edilmeye başlandığını göstermektedir. Bireyler yaratılıştan gelen özelliklerini yeni düzenin getirdiği farklı alışkanlıklarla terk etmeye başlamışlardır. Mahrem kabul edilen çoğu değer bugün bireylerin kendi istekleriyle ortaya sunulan bilgiler olmaktadır. Batı medeniyetinde mahremiyet anlayışı kişilere farklı öncelikleri tanımakla birlikte kişiler kendilerine ait olan dokunulmaz özel alanlarını bir süre sonra hür iradeleriyle açığa çıkarmaya başlamışlardır. Modernleşmeyle birlikte Batı medeniyetinde ortaya çıkan kamusal ve özel alan paylaşımı, kişileri bu alanlarda gizli kalması gereken durumları birbirlerinden etkilenerek ortaya çıkarmaya sürüklemiştir (Ulum, 2021: 15). Modern çağ kişilerin temel haklarına vurgu yapıp öne çıkarmakla birlikte kişilerin özel alanlarının sınırlarının aşılacağı yaşamları da tasarlamıştır. Teknolojik imkânlarla herkesin birbirini gözetlemesine imkân sağlayan uygulamalar geliştirilmiştir. Haber yapma anlayışı bile mahremiyetin yok oluşu üzerine kuruludur. Zira mahremiyetin içine ne kadar dâhil olunursa haber o oranda ilgi çekici olmakta, kamu yararı ya da haber değeri taşıması bahanesiyle özel hak ihlalleri yaşanmaktadır (Yılmaz, 2011).

Dolayısıyla teknolojik imkânların gelişmesi mahremiyetin değişimi üzerinde büyük bir role sahiptir. Görünmemek ve özgür olmak kavramları mahremiyeti oluşturan temel özellikler iken internet ve gelişen teknolojik araçlarla bu özellikler neredeyse yok olma durumuna gelmiştir. Günümüzde insansız hava araçlarının geliştirilmesiyle veri toplama durumu farklı bir boyuta ulaşmıştır. Mahremiyet alanlarına izinsiz girildiğinden mahremiyet için bu durum bir saldırı niteliğindedir. İnternet ile de kişiler kendi rızalarıyla bu alanı herkese açmaktadırlar. Gelişmeler gösteriyor ki yakın zamanda internet kullanmayan kişi sayısı çok az kalacak ve bu da mahremiyetin toptan yıkımını teşkil edecektir. Kamuya açılan her şey gözetlenebilir, depolanabilir ve zaman aşımı olmadan kullanılabilir durumdadır (Çağan, 2018: 47). İnternet teknolojileriyle kişilerin hayatlarına kolaylıklar sunulurken buralarda kullanılan bilgilerle de iz bırakılmaktadır. Alışveriş yapılan siteler ya da internet sitelerinde yapılan aramalar kişiler hakkındaki verileri depolamakta ve bunları ticari veri olarak saklamaktadır (Berkup, 2015: 30).

Esasen modern teknolojinin imkânlarından faydalanmanın sonuçlarından biri de sanal izler bırakmaktır. Böylece bu izler sayesinde bireyler hakkında önemli kişisel verilere ulaşılmaktadır. Bu durum söz konusu verilere ulaşma imkânına sahip olanlar tarafından suistimal edilme tehlikesini de taşımaktadır. Güvenlik önlemleri alınsa da yeni dönemle birlikte artık geleneksel bir mahrem hayata dönülmesi mümkün olmayacak evrelere geçilmiştir. Verilerin kayıt altına alınması artık kişilerin kontrolü dışına çıkmıştır (Lokke, 2020: 12). Kişiler; hayatlarını kolaylaştırmak için kendilerine ait verilerin alınmasına, depolanmasına ve kayıt altında olmasına izin vermişlerdir. Toplanan bu verilerin kimler tarafından hangi amaçla kullanılabilceği de bilinmemektedir. Mahremiyet bu paylaşımlarla sınırlandırılmaktadır (İzgi, 2009: 105). Bireyler, günlük hayatlarında her an teknolojinin sunduğu ürünlerle kuşatılmıştır. Ayrıca kişiler günlük hayatlarında kendilerinin kayıt altına aldıkları veri ihlallerinin haricinde, tüm gün boyunca aktivitelerini izleyen, depolayan bağlantıların esareti altındadır (Lyon, 2013: 11).

Bu nedenle modern toplumun imkânları kişilerin mahrem alanlarına giren teknolojik imkânlarla birlikte gizliliğin korunmasını da güçleştirmiştir (Yüksel, 2003b: 106). Yeni iletişim ağları toplumu temel alanlarında değişime uğrattığı gibi mahremiyeti de zihinsel süreç içerisinde değiştirmiştir (Aycan, 2019: 18). Ulaşılabilir olmak mahremiyet çizgisinin sınırlarının esnekleşmesine neden olmaktadır. Modern teknoloji ve imkânların sunduğu

sanal ortamlarda bireyler görünerek var olma düşüncesine sahip olmakta ve var olmayı sürdürmek için hayatlarından kesitleri paylaşmaktan çekinmemektedir (Gültekin, 2020: 186-187).

İnternetin toplumlara esir alması ve hayatımıza sanal pencerelerin açılmasıyla bireylerin ve toplumların hayatları değişmiştir. “Windows”la yani pencerelerle hem başkalarının hayatlarına hem de kendi yaşantılarımıza başkalarını dâhil etmiş olduk. Yaşam alanlarımızı dışarıdan gelen tehditlere karşı teknolojik imkânlarla korunur hâle getirsek de sanal pencerelerle başkalarının gözünün önüne serdiğimiz özel ve kamusalın ayrımının net olarak yapılamadığı bir döneme geçiş yapılmıştır (Karakaya, 2020: 68). Teknolojinin her alanda gelişim göstermesi, bireylerin hayatlarını devam ettirmelerine hem yardımcı olmakta hem de bireyleri bu kolaylıklarla beraber daha çok bağımlı hâle getirmektedir. İnternetin kullanıldığı ya da ulaşabildiği tüm imkânlar bilinçsizce kullanımlar sonucunda riskleri de barındırmaktadır. Önceden insanların özel bilgilerini korumak için saklamak yeterli olurken günümüzde böyle bir şey mümkün değildir. Kişilerin kendilerini bu tür tehlikelerden korumaları için hem bu konuda bilgilenmeleri hem de bilinçlenmeleri gerekmektedir (Barkuş, 2019: 36).

Mahremiyet anlayışının yok olmasının nedenlerine sadece teknolojik imkânları sebep göstermek eksik bir anlatım olur. Zira ilk olarak mahremiyeti koruyacak, onu devam ettirecek ve zarar görmesini engelleyecek olan bireyin kendisidir ve asıl problem buradan kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla teknolojik imkânlar tehlikeleri barındırmakla birlikte bu araçları kullanmakta asıl sorumluluk kişilere aittir. Bireylerin özellikleri ve ifşa durumları da mahremiyet sınırlarını tehlikeye sokmaktadır. Bireyler etrafında bulunan kişilere kendileriyle ilgili verdikleri bilgilerle kendi alanlarını daraltmakta ve bile isteye bunu yaparak da bir ölçüde kendi varlıklarını ispat ettiklerini düşünmektedirler (Konor, 2016: 44). Bazen de kişiler kendi istekleri dışında teknolojik araçlarla verilerini paylaşmak durumunda kalabilmektedirler. Örneğin, hac ibadeti için kuraya yazılanların sonuçlarının e-devlet üzerinden açıklanacağına duyurulmasıyla birçok kişi bu sisteme kayıt olmuştur ve kayıt olurken de sanal izlerini bırakmıştır.

Sosyal Medya

Sosyal platformların amacı görme, gösterme ve gözetlemeye dayalı olduğundan mahremiyeti koruma veya saklama boyutu ortadan kalkmaktadır. Gösterme ve paylaşmanın daha iyi olduğu düşüncesinin yayılmasından dolayı bu alanda yapılan paylaşımlarda mahremiyet kaybı taşınmamaktadır (Aycan, 2019: 6).

Toplumda yaşanan değişimlerle beraber yeni iletişim imkânları meydana gelmiştir. Gelişen teknolojiyle birlikte sosyal medya uygulamaları yaygınlaşmış ve her kesim tarafından kullanılmaya başlanmıştır. Daha önceki toplumlarda özel alan ayrımı olmazken gelişen dünyada kişilerin yaşamlarında kendilerine ayırması gereken zaman dilimleri ortaya çıkmıştır. Mahremiyetin içeriği de bu dönemle birlikte gizli olmaktan çıkıp gösterme ve görünme boyutuyla yer almıştır. Sosyal medya uygulamalarıyla daha kolay olan paylaşım imkânları da bu süreci hızlandırmış ve mahremiyeti kendi içeriğinden dönüştürmüştür (Aycan, 2019: 79).

Mahrem alan tanımlanırken üç farklı boyutu da dâhil edilmelidir. Bunlar bireyin kişilik hakları, başkalarıyla iletişim hakkı ve özel hayatına müdahale edilmemesi boyutlarıdır. Günümüzde bireylerin özel bilgilerinin güvenliği hukukî açıdan korunsa da dijital alanlarda paylaşılan her bilgi farklı yöntem ve sistemlerde bekletilmektedir. Günümüzde yapılan bazı temel hizmet alımlarında bile kişisel veriler elektronik ortamlarda kullanılmak durumundadır. Bireyler istemese bile bu bilgilerini kişisel veri sözleşmelerine uygun olarak paylaşmaktadır (Karagülle, 2015: 27). Kişiler, hayatlarına dâhil ettikleri pek çok uygulama ve hizmeti satın alırken belli başlı kullanım koşullarına dikkat etmeden kabul etmektedirler. Böylece bireyler, hizmeti satan tarafa güven duyup belli başlı izinleri sorgulamadan kabul etmekle kendi kişisel veri güvenliklerini tehlikeye atmaktadırlar. Sonuç itibarıyla modern dönemin getirdiği yeni değerlere uymak uğruna gözetimin nesnesi olmaktadır. Modern dönemin getirdiği yenilikler bazı kolaylıklar sağlamasına rağmen kişinin kendi kişisel verilerinin yayılmasına engel olamayıp kontrol edememesi de mahremiyet sınırlarını değiştirmektedir (Büyükgaga, 2022: 71). Sosyal medya uygulamalarını kullanmaya başladıklarında kişilerin verdikleri uygulama kabul izinleriyle kendilerine ait her türlü bilgi, tercih ve ilgileri kopyalanmaktadır. Veriler belli kategorilere

göre tasniflenip veri tabanlarına kaydedilmektedir. Bu veriler de belli durumlar için kişiler fark etmese de kullanılmaktadır (Arık ve Arık, 2020).

İnternetin yaygınlaşması yeni sosyal alanların ortaya çıkmasına ve bu alanlar da bireylerin özel alanlarının yıkılmasına sebep olmuş, böylece bireylerin mahremiyetlerinin sosyal alanlara taşınmasıyla gizli olması gereken durumlar söz konusu olmuştur (Aycan, 2019: 10). Teknolojinin gelişmesiyle beraber kişilerin kendi içeriklerini hazırlayabildikleri sosyal medya uygulamalarıyla birçok sorun ortaya çıkmıştır. Sosyal medyada yapılan paylaşımlarla beraber mahremiyet dönüşümü de gerçekleşmiştir. Kişilerin özel hayatına dair bilgiler yani mahremiyet, sosyal medya aracılığıyla kamusal alana açılmıştır (Kütükoğlu, 2019: v). Sosyal medya paylaşımlarıyla mahremiyetin sınırlarının genişlemesinin yanında asıl mahrem olan da değişime uğramıştır (Aslanoğlu, 2016: 12). Kurucusunun mahremiyeti norm olarak görmediği bir sosyal medya uygulamasında kişiler o ortamda olabilmek için gözetlenmeyi de kabul ederek kendi hayatlarını gözler önünde sergilemeyi normal kabul etmişlerdir (Şişman, 2017: 61).

Sosyal medya platformlarının sahipleri kurdukları sistemlerde kişilere ücretsiz olarak kullanım hakkı vererek onları kendi platformlarında ücretsiz olarak içerik üretmeye teşvik etmekte ve böylece bir ücret ödemediği çalıştırmaktadırlar. Dolayısıyla sosyal medya platformlarının sahipleri, kişilerin ürettikleri bilgileri ücretsiz olarak kullanıyor ve bunu öyle bir düzen içinde sunuyorlar ki kimsenin bu duruma itirazı bulunmamaktadır (Şişman, 2017: 66). Kişiler bu yeni ortama dâhil olduklarında buranın kendine has kurallarına da tabi olmaktadır. Yeni ortamla birlikte kültürel bir değişim de doğmuştur (Arık ve Arık, 2020). Sosyal paylaşım ağlarında esasen ürün, kullanıcılarıdır. Kişiler, normal şartlarda kabul etmeyecekleri durumları bu ortamlarda onaylamaktadırlar. Toplumun önceden kabul etmediği özel gördüğü çoğu anı, bugün kullanıcıların çoğu tarafından paylaşılmıştır. Böylece toplumun birbirini sürekli gözetlemesine olanak sağlayan ortamlar oluşmuştur. Kişiler gözetlerken aslında gözetlenen durumdadırlar. Toplumun özel alanlarının herkese açık olarak paylaşılması ise kişileri hem sosyal hem de psikolojik açıdan etkilemektedir. Paylaşılanlardan etkilenen aile bireyleri arasında huzur ortamı azalmaktadır (Hacıbekiroğlu, 2019: 54).

Sosyal medyada paylaşım yapanların amaçları farklı olmakla birlikte kişisel profiller açısından onların paylaşımları hayatları ve kişisel özellikleri açısından diğer kullanıcılara yani takipçilerine yaşamları hakkında fikir verebilmektedir (Aslanoğlu, 2016: 4). Sosyal ağlar, kişilere sınırsız özgürlük algısıyla kişilerin hayatlarına dair tüm alanlara ulaşabilecek yeni uygulama ve teknolojiyle onların hayatlarının her anını paylaşmaya iten bir süreci hazırlamaktadır. Böylece mahrem olan bir değişime girerek sanal bir mahremiyet düşüncesine dönüşmektedir (Sığın, 2019: 1).

Sosyal medya platformlarında yer edinmenin ön koşulu bireylerin paylaşımlarıyla özgün olmalarıdır. Bireyler özgünlük vasfını yerine getirdiklerinde diğer kusurlar görünmez olmaktadır. Herkesin görebildiği ama dokunamadığı alanlar mahremiyet örtüsü olarak kabul edilmektedir ki bu da görünürlük artınca özgünlüğünü kaybedip sıradanlaşmaya gitmekte ve artık tartışılır olmaktan çıkmaktadır (Hazır, 2020: 172-173).

Kişiler yapacak daha önemli bir işleri olmadığında, sosyal medyada vakit harcamaktadırlar (Aslanoğlu, 2016: 5). Sosyal medya paylaşımları, muhafazakâr bireylerin de yoğun ilgisini çekmiş ve farklı paylaşımlarla sosyal medya kullanımında yer almışlardır (Aslanoğlu, 2016: 2). Sosyal medyada belli sebeplerle bedenlerin ve özel alanların gösterilmesiyle beraber eşlerin birbirlerine dair özel olan düşüncelerini de sosyal medyada paylaşıyor olması, mahremiyet adına bir değişimin göstergesi olmuştur (Aycan, 2019: 62). Modern dönemde kişiler daha önceden mahrem olarak görülen durumları başkalarına bildirmekte herhangi bir sakınca görmemekle birlikte bunu şeffaf olma ve dürüstlük kavramlarıyla nitelendirmektedirler (Çelikoğlu, 2008: 12).

Kişiler sosyal medyadaki göründükleri hal ile yeni kimlikler edinip bunu gerçek yaşama da taşımaktadırlar (Aslanoğlu, 2016: 3). Sosyal medyanın ortaya çıkarmış olduğu takipçi sayısını arttırma arzusu, kişilerin mahremiyetlerini gizlemeyi bırakıp yaşamlarının her anını paylaşımlarına yol açmaktadır (Kütükoğlu, 2019: 2). Bu bağlamda selfie fotoğrafları kişilerin doğal durumlarını ve onların en mahrem görüntülerini de paylaşımlarına sebep olmaktadır (Aycan, 2019: 44).

Kişilerin hayatlarını sosyal medya uygulamalarına materyal yaptıklarının farkına varabilmeleri için öncelikle tehlikeyi idrak edebilmeleri gerekmektedir. Bireyler internet

üzerinden sunulan çoğu uygulamaya ücretsiz olarak ulaşmalarının sebebini düşünseler aslında bunun bedelini mahremiyetlerini açığa vurarak ödediklerinin farkına varacaklardır.

Kişiler kendi hayatlarını kendileri belgelendirerek başkalarının önüne sunmaktadırlar. Her hâllerini önemli bir birey olma anlayışıyla sosyal medyada paylaşmaktadırlar. Hayatlar bulunulan ortamının deneyimini yaşamak yerine anı başkalarıyla paylaşmaya odaklı yaşanmaktadır (Şişman, 2017). Sosyal medya kullanıcıları paylaşım yapmaya o kadar çok alışmışlardır ki yapılan bir araştırma sonucunda fotoğraf çekmenin âni yaşamaya engel olmadığı hatta içinde bulunulan ânin bir parçası haline geldiği ifade edilmiştir (Aslanoğlu, 2016: 5). Dolayısıyla akıllı cihazlar kullanıcılarının vücutlarının bir parçası gibi onlarla bütünleşip her an onlarla birlikte olmaktadır.

Görme ve Görünme İsteği

Modern dönemde mahremiyet ihlali gözetlenme iken postmodern dönemde görme ve gösterme olarak değişim göstermiştir (Aycan, 2019: 18). Bilgisayar teknolojilerinin hâkim olduğu modern toplumda mahremiyet anlayışı gözetlenmek ve gözetlenmeye açılmak arasında gerçek anlamını yitirmiştir (Öztekin ve Öztekin, 2010: 539). Sosyal alanlarda var olmak için görünmek temel prensip olmuştur. Görünür olurken de mahremiyetin içeriği değişmiştir. Mahremiyet özgürlüğün önünde bir engel olarak sunulmaktadır (Aycan, 2019: 19).

Fotoğraf makinesinin gelişmesi ve yaygınlaşmasıyla kişiler hatıralarını hem saklama hem de paylaşma imkânına sahip olmuşlardır. Bu olanaklarla kişilerin varlıklarını etraflarına gösterme biçimleri de değişmiş, görünmenin ön plana geçtiği bir biçim oluşmuştur (Aslanoğlu, 2016: 3). Bireyler günlük yaşantılarında sıradan olan olay, davranış ve tepkilerini sosyal ağlardan onları takip eden ya da tanımadıkları gizli takipçileriyle paylaşmak suretiyle hem bireysel olarak özelliklerini ve yaşamlarını diğerlerine açarak odak noktası haline gelmekte hem de kendi odağına giren diğer takip ettiği kişilerin de hayatlarını adım adım gözetlemektedirler (Aydın, 2013: 137).

Normal şartlarda bir bireyin hayatına dair ayrıntıları diğer kişiler, zaman içinde onu tanıdıkça ve paylaşımında buldukça öğrenirken sosyal ağlar sayesinde kişilerin kendilerine ait özel bilgileri rahat bir şekilde paylaşmasından kaynaklı olarak diğer kişilerin ilgi alanına

girmekte ve diğerlerini de kendi ilgi alanına dâhil etmektedir. Bu alanda yapılan paylaşımlar bir süre sonra normalleşmekte ve toplumda gözetleme, gözetlenme alışkanlığı oluşmaktadır. Mahrem olarak kabul edilen alana ait paylaşımlar bir süre sonra belirsizleşmekte, kamusal ve özel alan ayrımı korunamamaktadır. İnsanın yaşam amacı da kendi özünden şaşma gösterme ve görme anlayışına evrilen toplumun bir aracı hâline gelmektedir (Aydın, 2013: 143-144).

Daha önceden mahrem kabul edilen durumlar bugün sanal âlemin getirdiği sosyal olmak ve şeffaf olmak anlayışıyla doğal kabul edilir olmuştur. Kişiler, evlerinden yaptıkları paylaşımlarla normalde birbirini tanımamasına imkân olmayan kişilerin bile tanıyabileceği kişiler hâline dönüşmektedirler. Kullanıcılar gözetimin farkında olmasına rağmen kendilerini ifşa etmekten teşhir etmekten ve bunu teşvik etmekten zevk alır duruma gelmişlerdir (Öztekin ve Öztekin, 2010: 539). İnternetin yaygınlaşmasıyla beraber sosyal paylaşım ağlarına üye olan kullanıcılar sisteme dâhil oldukları andan itibaren gözetlenmeye başlamakta ve bunu çoğunlukla sorun olarak görmemektedirler (Toprak vd., 2009: 149).

Mahremiyet, akademik alanda bireysel yaşamın kurulması, kişiliğin oluşması ve çevreyle iletişim açısından önemli kabul edilirken, sosyal medya platformlarında popüler olabilmek için feda edilebilecek bir değer olarak görülmektedir. İçinde yaşadığımız dijital çağda birçok imkânı elde edebilmek için ve güvenlik amaçlı olarak çoğu şey kayıt altına alınırken insanlar bunlara ek olarak kendi özel bilgilerini de paylaşmaktadırlar (Şişman, 2016: 20-21). Daha önceleri kişileri kendi mahremlerini korumaları yönünde motive eden bazı değerler vardı. Ancak günümüzde bu değerler de görme ve görünme politikasına yenilerek arka planda kalmaya mahkûm olmuştur.

Kişilerin birbirlerini merak edip güvende olup olmadıklarını kontrol ile başlayan bu süreç, sosyal medya uygulamalarıyla en üst düzeye gelmiştir. Bireyler artık görünür olmaktan değil, görünürlüklerini kaybetmekten kaygı duymaktadırlar (Toprak vd., 2009: 152). İnsanlar mahremiyeti korumak dendiği zaman genelde bu korumayı dışarıdan gelecek tehditlere karşı alınacak önlemler olarak algılamakta ama asıl tehdit bireylerin diğer insanların onları görmesini, paylaşımlarını beğenmesini isteme yönünde ortaya çıkmaktadır (Kaya, 2016). Mahremiyetin oluşması ve devam ettirilmesi, özel alanların bir gösterim ve sunum alanı olmasını engellemeye yöneliktir (Aktaş, 1995: 186).

Teknolojinin gelişmesiyle ve imkânların artmasıyla beraber sosyal medya platformlarında kişilerin yaptıkları paylaşımlar, toplumu mahremiyetin ihlal edildiği gözetlenen bir yapıya dönüştürmüştür. Bu durumun tek sebebi teknolojik imkânlar olmayıp kişilerin bu konudaki yaklaşımları da etkilidir. Özel hayatın bu kadar paylaşılması bireylerin kendi tercihleri sonucundadır (Yüksel, 2021: 88). Görselliğin öne çıktığı modern kültürün alanı genişlerken mahremiyetin alanı zamanla daralmıştır. Teknolojinin ilerlemesiyle dünya bir sahneye bireyler de bir gösteriye dönüşmektedir. Alanların çoğunun kamusallaşmasıyla bireye ait alanlarda gizli ve özel durumlar kalmamakta ve önceleri herkesi gözetleme yetkisine sahip olan güçler bile buna engel olamamaktadırlar. Bu yeni süreçte herkes herkesi gözetleyebilmekte ve artık görenler de gözetlenebilmekte ve gözetleyenler de görebilmektedir (Işık, 2018: 82).

İslam dininde bakmak ve görmek kavramları kişileri hatalı davranışlara yönlendiren ilk adım olarak kabul edildiğinden bu konulara dikkat edilmesi ve göze hâkim olunması emredilmektedir. Toplumun genel yaşayış kurallarını değiştirmek yeni düzene uygun hâle getirmek için de önce görme duyusu kullanılmaktadır.

Modern dönemle birlikte yeni medya organları aslında toplumun ve dinin kurallarına aykırı olan durumları, haber yaparak, gündeme taşıyarak kişilerin bunlara ulaşmasını sağlamıştır. Toplumun içindeki belli bir kesim, halka açık alanlarda yapmış oldukları aykırılıklarla ilk önce yadırgansalar da aslında bir eşiğin aşılmasına neden olmaktadır. Bu tarz davranışlara meyli olan kişilere bunların yapılabilir olduğu fikri aşılandıktan sonra artık bu toplumun geneline yayılmaya başlamaktadır. Medya organları bu tarz durumları yaymada ve halkı bunlara karşı duyarsızlaştırmada etkin rol oynamaktadır. Ahlâk dışı durumlar devamlı görülmek suretiyle alışılmakta ve zamanla tepki gösterilmez hâle gelmektedir (Çocuk ve Aile Eğitimi Komisyonu, 2011: 140-141).

İslamî kimlikleriyle ilk başlarda kendi mahrem alanlarını göstermekten çekinen kullanıcılar, sosyal medyanın görme, gösterme atmosferi içerisinde bu hassasiyetlerini sistem içinde eritebilmektedirler. Sosyal medya kullanıcılarından takipçisi fazla olan ve fenomen olarak tabir edilen kadınlar, tavsiye ederek, çekiliş yaparak sürekli gündemde kalıp paylaşımlarına Müslüman kimlikleriyle bağlantılı ifadeler, simgeler ve yazılar eklemektedirler. Takipçileriyle belirli bir düzeyde güven bağı kuran bu kişiler, mahremiyet

sınırlarını sanki sanal alanda bulunmuyormuş gibi bu fenomenlik uğruna yok sayabilmektedirler (Aycan, 2019: 59). Sosyal medyanın tüketim kültürünü desteklemesi, bu projeye kişileri ürün mankeni ya da reklamcısı haline getirmiştir. Bunu yaparken kişilerin kendi mahremiyet alanlarını ihlal ettikleri ancak dinî ifadeler kullanarak da ortamı yumuşattıkları yapılan araştırmalarda görülmektedir (Aycan, 2019: 48). Sosyal medya paylaşımlarıyla yapılan reklamlarda kullanılan ürünlerin kişilerin mahrem alanında olması da onların mahremiyet alanını yok etmiştir (Aycan, 2019: 55).

Bireyleri Sosyal Medya Platformlarında Paylaşım Yapmaya İten Sebepler

İnsan hem tek başına kalmak isteyen hem de başkalarına ihtiyacı olan, iki yönüyle de var olan bir varlıktır. Ayrıca insanın duygu ve düşüncelerinin oluşturduğu bir içe dönük tarafı, başkalarıyla paylaşımında bulunan bir de dışa dönük tarafı vardır (Kete, 2011: 61). Sosyal paylaşım sistemlerinin sürekli paylaşımı gerektirmesi, kişileri burada var olabilmek adına sürekli paylaşımında bulunmaya sevk etmektedir. Kişiler arası yapılan etkinlikler bu ağlar üzerinden olduğu ve katılımcıların buradan etkileşime girdiği bilindiğinden bu mecralardan uzak kalmamak ve dışlanmamak adına katılımcı olarak buralarda kalanlar da vardır. Bu alanlarda kalmak ve paylaşımlara devam etmek mahremiyet alanlarına dair yapılan davranışları normal görmeyi ve kabullenmeyi de beraberinde getirmektedir (Çetin, 2015). Zira sosyal medya uygulamaları katılımcıları sürekli paylaşım yapmaya ve aktif olmaya davet etmektedir. Kişiler ne kadar çok paylaşım yaparlarsa aslında o oranda mahremiyetlerini de kaybetmektedirler. Katılımcılar sosyal medya topluluğuna dâhil olduklarında tüm mahrem sırları hayatları boyunca karşılına çıkabilecek şekilde kaydedilmektedir (Arık ve Arık, 2020). Bununla birlikte bireyler, ortamın atmosferinde bunların farkına bile varamayacak duruma gelebilmektedirler. Kapitalizm kişileri “bireyci” olmaya götürüp yalnızlaştırdıktan sonra onları kontrol edebilecek tüm imkânları da ortadan kaldırmıştır (Bozkurt, 2018: 415).

Kişiler sosyal medya platformlarında ilk başlarda yaptıkları şeyleri paylaşmaya başlamakta, bu alışkanlık zamanla paylaşım için bir şeyler yapmaya dönüşmekte bunun sonucunda da intihar etmeden önce bununla ilgili video paylaşımlarına kadar gidebilmektedir. Banksy adında İngiliz bir sanatçı çok ünlü olmasına karşın kimse onu tanımıyor, kendisi de bu meşhurluğun sırrını bilinmemelik gizemine bağlıyor. Kişiler

paylaşım yapma hastalığı diye tabir edilebilecek bir ruh haline büründüklerinde hastane odasındaki hastadan, vefat eden mevtaya kadar her şey bir paylaşım malzemesi olabilmektedir (Manav, 2016: 56).

Bireyleri sosyal medyada düşünmeden paylaşımında bulunmaya iten sebeplerden bazıları da biyolojik etmenlere dayanmaktadır. Anlık hazlar beyinde dopamin salgılanmasına neden olmakta ve bu da kişilerin bir anlık da olsa mutlu ve huzurlu olmasını sağlayarak aynı zamanda da kişinin idrak etmesini sağlayan prefrontal korteksin aktivitesini azaltmaktadır. Bu durumda kişiler hazza ulaşmak için düşünmeden, idrak etmeden risk alacak davranışlarda bulunmakta ve öncesini, sonrasını düşünmeden anlık yaşamaya ait kararlar alır hâle gelmektedirler (Şişman, 2017: 91).

Toplumda özel alanın kamusal alana taşınmasıyla mahremiyetin sınırlarını çizmek zorlaşmıştır. Sosyal paylaşım ağlarında kişiler birbirlerinden etkilenerek onlar yapıyor ben de yapsam bir şey olmaz bakış açısıyla mahremiyetin sınırlarını genişletmektedirler. Paylaşımların amacı görünme ve göstermeye dayalı olduğundan kişiler grupların da etkisiyle bu yönde paylaşımında bulunmaya sürüklenmektedirler. Görsel öğeler barındıran paylaşımların beğenilme oranının yüksek olmasıyla kişiler kendilerini en güzel buldukları halleriyle paylaşım yapmaktadırlar. Dahası kişiler birbirlerinin paylaşımlarından etkilenerek mahremiyetin ihlaline sebep olacak paylaşımlarda da bulunmakta ve bunu artık normal görmekteyiz. Nasıl olsa herkes bunu yapıyor vicdan rahatlatmasıyla da bu durum zamanla normalleşmektedir (Çetin, 2015). Moda dergileri özel alan ile mahrem alan arasında var olan sınırları yok etmekle kadını görünür kılmakta ve tüketimde önde olmaya yönlendirmektedir (Erkilet, 2012: 37). İslamî moda dergileri de yaptıkları paylaşımlarla kişilerin mahrem alan olarak gördükleri dış dünyada kendilerinin ve özel yaşam alanlarının da var olması gerektiğini dikkat çekici ifadelerle dile getirerek sunmakta ve paylaşmaktadırlar (Erkilet, 2012).

Sosyal medya uygulamalarında toplumda tanınan kişilerin yapmış olduğu paylaşımlar, onları rol model olarak alabilecek kuşaklara karşı mahremiyet problemi oluşturmaktadır. Yapılan bu paylaşımların ahlakî boyutu arka plana itilerek bunların normal olduğunu düşündürmeleri gelişimlerini henüz tamamlamamış bireyler üzerinde olumsuz etkiler bırakmaktadır. Bazı kitleler bunlara karşı taraf olsa da sosyal mecranın geniş ve

kontROLSÜZ OLUŞU BUNA ENGEL OLAMAMAKTADIR (YÜKSEL, 2021: 92). YİNE GERÇEKLEŞTİRİLEN ARAŞTIRMALARDA MAHREM ALANA DAİR YAPILAN PAYLAŞIMLARIN DAHA ÇOK ÖZENDİRME GÖSTERİŞ YAPMAK AMACI TAŞIDIĞI BELİRTİLMİŞTİR (ASLANOĞLU, 2016: 11). KİŞİLERİN PAYLAŞIMLARI TAKİPÇİLERDEN GELEN TEPKİLERE GÖRE ŞEKİLLENİYORSA PAYLAŞIMLARIN AYRINTISI DA BU ORANDA ARTMAKTADIR (ASLANOĞLU, 2016: 15). HER İNSANIN SAKLADIĞI BİR TARAFI VARDIR. İNSAN İTİRAF ETMEYE BAŞLADIKÇA YA DA BİRİLERİ TARAFINDAN İTİRAFA CESARETLENDİRİLDİKÇE ARTIK DAHA FAZLASI YAPILMAYA BAŞLANMAKTADIR. BU DURUMA BAĞLI OLARAK DAHA ÖNCELERİ MAHREM KABUL EDİLEN DURUMLAR MEDYA ARACILIĞIYLA SIRADANLAŞMakta ve toplum gözünde mahrem olmaktan çıkmaktadır (YILMAZ, 2011: 141).

Dolayısıyla sanal ortamlar bireylerin hayatlarını geçici bir süreliğine de olsa değiştirmekte ve onların hayallerindeki bireyler olabilmesine imkan sağlamaktadır. Bu durum bazı kullanıcılar için sanal bir kimlik oluşturmalarından dolayı daha cazip hâle gelmektedir. Sosyal medya uygulamaları (özelde Facebook) kişilere bu ortamda kendi kontrolleri altında istediklerini paylaşma imkânı sunmaktadır. Fotoğraflarını istediği şekilde değiştirip dikkat çekici söz ve yazılar paylaşabilme imkânı sunmaktadır. Kişilere zihin dünyalarında olmak istedikleri kişiliklerini sanal bir ortamda başkalarının beğenisine sunma imkânı tanınmaktadır (ARIK ve ARIK, 2020). Böylece bireyler kendi hayatı ile ilgili olarak memnun olmadıkları durumları, sosyal medya aracılığıyla bir anlık da olsa değiştirme fırsatı bulabilmektedirler (ASLANOĞLU, 2016: 17).

Günümüzde sosyal medyanın gösterme ve görünme anlayışı; mahremiyet algımızı, yardım derneklerinin yaptıkları yardımları kitlelere ulaştırma düşüncesiyle kişilerin onayını almadan onların özel alanlarını paylaşmaya kadar götürmüştür. Günümüz insanı hayatın her alanını paylaşmayı hedefleyen şeffaf bir topluluk oluşturmuştur. Kişiler paylaşılanlardan etkilenerek kendi değerlerini de değiştirmekte ve mahremiyet anlam olarak değişikliğe uğramaktadır. Sosyal medya uygulamalarının çoğunun ücretsiz olması da kişilerin her türlü verisini pazarlama aracı olarak görüp kullanmasına yol açmıştır. Böylece sosyal medya uygulamaları üzerinden kişisel verilerin küresel ölçekteki şirketlere satıldığı ve bunun ticarete dönüştüğü yeni bir düzen oluşmaktadır (EKEN, 2022).

Sosyal medyayı kullananların kullanmayanlara göre daha mutsuz olduğu, başkalarının hayatlarını gözetirken kendi yaşamlarından pişmanlık duyduğu, onların

gerçekmiş gibi görünen sahte hayatlarının yanıltıcı girdabında kayboldukları görülmektedir. Kişiler başkalarının hayatlarını gördükçe kendi hayatlarından kesitler paylaşmaya ve bu paylaşımların ne kadar beğeni ve takip aldığını kontrol ederek gerçek hayatlarından uzaklaşmaktadırlar. Sosyal medya uygulamalarında daha aktif olmak için belli algoritmaları takip eden kullanıcılar daha samimi paylaşımlarla mahremiyet sınırlarını ihlal ettiklerinin farkına bile varamayabilmektedirler. Hem gözetleyen hem de gözetlenen açısından bu durum bir süre sonra engel olunamaz bir bağımlılığa dönüşebilmektedir. Bu noktada kişilerin sosyal platformlardaki gösterdikleri kimlikleri, gerçek kimliklerinin de önüne geçmiş durumdadır. İnternet aracılığıyla yapılan her arama ya da paylaşım arşivlenmekte ve bu izler silinmeden saklanmaktadır. Yaşanılan durumun zararlarından korunmak teknolojik gelişmelerden uzak kalmakla değil, mahremiyet sınırlarını koruyarak gerçekleştirilmektedir (Karabıyık, 2016: 19).

2.1.6. Mahrem Kabul Edilen Alanlar

Göle; mahremi gizli olan, aile yaşamına ait olan, kadının kendine ait olan ve başka birinin görmesini istemediği durumlar olarak tanımlamaktadır (Göle, 2011: 20). Mahrem alanın içeriği toplumların sözlü ya da sözsüz kuralları içerisinde şekil almaktadır (Poyraz, 2020: 25). Mahremiyet, bireylerin diledikleri ortamda tek olabildikleri, diğer bireylerle hangi durumlarda iletişime gireceklerini kendilerinin belirleyebildiği alan olarak belirtilmektedir (Çelikoğlu, 2008: 12). Mahremiyet aslında bireylerin hayatlarında özgür olabildikleri alanları içermektedir. Mahremiyet alanları yapılan çalışmalarda farklı gruplamalara tabii tutulmuştur.

Berkup (2015); mahremiyetin temel boyutlarını beden mahremiyeti, kadın erkek ilişkileri ve cinsellik, ev ve aile hayatı ve dinî-siyasî görüş mahremiyeti olarak açıklamıştır. Pala da mahremiyeti Berkup'a yakın bir şekilde beden, cinsellik, ev, aile yaşamı ve bilgi mahremiyeti olarak sınıflandırmıştır (Pala, 2019: 56). Altıparmak ise yaptığı çalışmasında mahremiyetin sosyolojik boyutunu, ekonomik boyutunu, teknolojik ve hukuksal boyutlarını ele almıştır (Altıparmak, 2019: 30-34). Kütükoğlu diğer çalışmalardan farklı olarak mahremiyeti üç gruba ayırmıştır. Mahremiyetin toplum içinde yaşayan bireylerin diğer bireylerle ilişkilerini biçimlendiren bir etkiye sahip olduğunu ve toplumda bireysel,

mekânsal ve bilgi mahremiyeti olarak bireylerin hayatlarını düzenlediğini belirtmiştir (Kütükoğlu, 2019: 1).

Mahremiyetle ilgili çeşitli boyutlar ileri sürülüp sınıflamalar yapılmakla birlikte çalışmamızda mahremiyetle ilgili durumlar özel alan ve mekânla ilgili olanlar olarak iki bölümde incelenecektir.

Bireysel Mahremiyet Alanları

Mahremiyet kişinin başkalarına hangi oranda ve ölçüde bilgi vereceğini kapsamaktadır. Kişinin kendisini başkalarına karşı korumasına yardımcı olan, yaratılıştan gelen temel bir haktır (Yılmaz, 2011:132). Mahremiyet, bireye ait olan bilgileri kendi istediği ölçüde ve zamanda başkalarıyla paylaşması ve bu paylaşımından kendisinin olumsuz olarak etkilenmemesi olarak ifade edilebilir (Çetin, 2015: 779-788).

Bireysel mahremiyet alanı kişilerin beden, bilgi, cinsellik ve görüşlerini içermektedir. Zaten mahremiyet de kişilerin kendi hayatlarına dair sınırları çizebilme, yalnız kalma, davranışlarını baskı altında olmadan tercih edebilme ve toplumsal hayatın içinde istedikleri kadar olabilme durumlarını içermektedir. Mahremiyet temel bir insanî hak olmakla birlikte kişinin kendine ait özgür alanını kamunun etkilerinden uzak olarak yaşayabilmesidir (Arık, 2020: 447-461). Kişiler, kendilerine verilen bu hakkı korumak ve devam ettirmekle yükümlüdür. Bununla birlikte bireyler bazen haklarının fakında olmadıklarından bazen de değişen toplumsal şartlara uyum sağladıklarından bu hakkı ihlal edebilmektedirler.

Geleneksel ahlakî kurallar beden mahremiyetini önemsemektedir. Ruhun gerçek hâline bürünmesi, arınması için bedenin de ahlakî kurallara uyup nefsanî arzularından arınmış olması gerekir. Bedenin örtülmesi ruhun öncelenmesini ve ruhu korumayı sağlamaktadır. Kişinin bedeni üzerindeki hakları ona zarar vermeyecek oranda sınırlandırılmış ve kadınlık erkeklik sınırları çizilmiştir. Bireylerin anlık ahlakî yaşayışları, insan bedenini cinsel bir nesne hâline getirip onu görsel olarak metalaştırmıştır. Akıl ve ruhun önüne görmenin öncelendiği beden geçmiştir (Çağan, 2018: 31). İslamiyet kişiye bedenini emanet olarak vermiş ve bunun üzerinde kişiyi tam yetkili kılmamıştır. Bedeni hakkındaki sınırları da daha

önceden bildirilmiştir (Pala, 2019: 62). Beden mahremiyeti kişinin küçük yaşlardan itibaren ilk farkına vardığı ve koruması, saklaması gereken mahremiyet alanıdır. Kişilerin bu alana dair sahip olacağı bilgi, aile ve sosyal yapısının etrafında şekillenir ve bedeni üzerinde oluşacak sınırları belirler (Berkup, 2015: 37). Kitle iletişim araçlarıyla mahremiyetin en çok zarar gördüğü alan, bireylerin beden mahremiyetidir. Günümüzde kişiler bu alanın mahremiyet sınırlarını daraltıp yaşamlarını ve bedenlerini teşhir eder duruma gelmişlerdir (Pala, 2019: 63).

Sosyal yaşamın devamı ve neslin sürekliliği açısından kadın erkek ilişkileri hayatın içinde yer almakta ve bunun gereği olan cinsellik de çoğu topluluk tarafından mahremiyet alanına girmektedir. Yaratılış gereği temel bir güdü olan cinsellikle ilgili durumlar, pek çok kültürde saklanan, gizlenen bir konu olarak nesillere aktarılmaktadır. Cinselliği tarih boyunca kendi özel alanlarında, evlerinde yaşayan topluluklar modern dönemin etkisiyle cinselliğe karşı olan bu hassasiyeti kaybetmiş ve onu daha alenî bir şekilde yaşar olmuşlardır (Berkup, 2015: 40).

Bu dönüşümden önce modern öncesi dönemde bireylerin mahremiyet hassasiyetleri kitaplara konu olmuş, bunun uygulanmasının daha iyi olabileceğinden söz edilmiştir. Duerr kitabında, 18 ve 19. yüzyıllarda jinekolojik muayenelerin yapılışında (doğum esnasında bile) kadının vücudunun gerekli olmayan bölümlerinin açılmaması gerektiğini belirtmiştir. O kitabında, muayene ortamının az ışık ve az insanla donatılmasını göz ile muayene değil, el ile muayenenin yapılıp hem hastanın hem de doktorun utanma duygusunun kaybedilmemesi noktasında yaşanan hassasiyetlere ayrıntılı bir şekilde yer vermiştir (Duerr, 2004).

İslamiyet'te bilgi mahremiyeti dinin emrettiği kurallar çerçevesinde bilgilerin saklanması içermektedir. Tecessüs, iftira, söz taşıma gibi bilgi içeren hak ihlalleri yasaklanmıştır (Çınar, 2020: 67). Kişiler dinî ve siyasî tercihlerini, dönemin şart ve koşullarına göre olumsuz tepkiler gördüklerinden dolayı saklamışlardır. Toplumdan dışlanmamak ve sıkıntılar yaşamamak için görüşlerini saklayarak bu konuyu da mahremiyetin temel boyutlarından birisi olarak kabul etmişlerdir (Berkup, 2015: 43). İslamiyet'te kişilere verilen bilgilerin ifşa edilmemesi onun korunup saklanması emredilmiştir. İslam dinî kişilerin mahrem alanlarına önem vermekte, başkalarının özel hayatına müdahale etmeye, onlar hakkında konuşmaya yönelik hem ahlakî hem de cezaî

anlamda koruyucu tedbirler içermektedir (Şişman, 2016: 20-21). Sır, başkaları tarafından bilinmesi istenmeyen ve bu sebeple dikkatle korunan bilgiyi ifade etmektedir. Gizlemek ve saklamak mahremiyetle bir arada olup sınırları bu kavramlar tarafından belirlenmektedir. Mahremiyet bireyin tartışılmaz hâkimiyet alanıdır (Karakaya, 2020: 158). Modern öncesi toplumlarda bireylerin özel hayatları sır olarak saklanırken değişen şartlarda bu sınırları ifşa etmek hoş görülen bir duruma dönüşmüştür. Sosyal medya mecralarında popülerlik elde etmenin peşinde olan kullanıcılar; sanal dünyada bir statü elde etmenin yanında kendi hayatlarına ilişkin bilgileri de paylaşarak sosyal, siyasî ve kültürel yönelimleri hakkında verdikleri bilgilerle ve yapay zekâ uygulamaları aracılığıyla ilgili bilgilerin şirketlere pazarlanmasına da olanak sağlamaktadırlar (Anık, 2020: 150). Dolayısıyla günümüzde mahremiyet anlayışının girdiği dönüşüm, bazı bireylerin gözünü kör edercesine uç noktalara taşınmıştır. Kişiler çıkarları için başkalarının mahremiyetlerini göz ardı edebilmektedirler. Bu bağlamda 1994 yılında haberciler başörtüsü takarak İslamî hayatı yaşayan kesimin gittiği belli bölgelere girerek onların hayatlarına dair haberler yapmışlardır. Plajlarda kadınlar için ayrılmış alanlara da girerek onların fotoğraf ve videolarını kaydetmişlerdir. Bu da mahremiyet hassasiyeti olan insanların medya organları bu kadar yaygın olduğu müddetçe kendilerini herhangi bir yerde güvende hissedemeyeceklerini göstermiştir. Çünkü kişiler haber üretme psikolojisiyle birileri için çok kıymetli olan değerleri yok sayabilmektedir (Aktaş, 1995: 203).

Mekânsal Mahremiyet Alanları

Mahremiyet içeren alanlar içerisinde bedenden sonra bireylerin en önem verdikleri alan, evleri olmaktadır. Bireylerin evlerinden paylaşım yapmaları, bu alanın mahremiyetini diğer bireylere açmaları anlamı taşımaktadır. Ev, tarih boyunca kişilerin kendilerine has özel durumlarını içeren, kendilerini güvende hissettikleri kaleleri konumunda olmuştur. Bireyler bu özel alanlarını hem yöneticilerinin gözetiminden hem de onların müdahalesine maruz kalmayacak şekilde saklı tutmuşlardır. Toplumda meydana gelen teknolojik gelişme ve değişmelerle birlikte toplumun öz yapısında meydana gelen farklılıklar bireylerin bu özel kalelerini herkesle paylaşır duruma getirmiştir. Yapılan çalışmalarda kişilerin % 44'ünün evden paylaşım yaptığı, % 60'ının ise önemli zamanlarına ait anılarını sosyal medya aracılığıyla paylaşır duruma geldiği sonucuna varılmıştır. Toplumun önceki değer algısıyla karşılaştırıldığında bireylerin önceden korudukları alanlar şimdi diğer bireylerle gönüllü

olarak kendi hayatlarını paylaşabildikleri bir değer algısına dönüşmüştür. Böyle bir değişim ise bireylerin yaşam alanlarının maddi ve manevi özellikleriyle diğer bireylerden ayırt edici özelliklere sahip olmasının ve onların bu imkânlarla diğer kişilerden farklılık göstermesinin onay mekanizmalarını harekete geçirmesinden kaynaklandığı ifade edilmektedir (Kalaman, 2016: 172).

Mahremiyet konusunda evin en mahrem alanlardan sayılması ve Kâbe'nin ev olarak isimlendirilmesi, kamusal ve özel alan sınırının çizildiği nokta olması açısından dikkat çekicidir. Mahremiyet, mekâna ilişkin anlamlarıyla kutsal olarak ifade edilen yeri kapsamakla beraber ev de ailenin temelini oluşturan özel bir alandır. Günümüzde sosyal medya uygulamalarının kullanan kişilerin paylaşımlarıyla eve ait olan sınırlar ortadan kalkmıştır. Mahremiyet kavramının yanlış kullanımları İslamiyet'in kutsala verdiği değeri yanlış açıklamaktadır. Zira kişiler mahremiyete dikkat ederek aslında dinin gerektirdiği ahlakî kuralları da yerine getirmiş olmaktadır. Günümüzde mahremiyeti bazı durumlardan mahrum kalma olarak ifade edenlere karşın aslında mahremiyet sayesinde kişinin ilahî emre uyması ve bunun sorumluluğunu almasıyla dış etkenlerin etkisinden çıkıp Rabbinin emirlerine uymak suretiyle özgürleşmesi söz konusu olmaktadır (Eken, 2022).

Mahrem olan ve olmayan ilişkisi, mekânların konumlandırılması ve ilişkilerin biçimlendirilmesi açısından önem arz etmektedir. Bu hususa ilişkin ev yapısıyla ilgili durumlar, Osmanlı belgelerinde belirtilmiştir. Ev, mahrem olan durumların dışarıdan herhangi bir etkiye maruz kalamadığı yer olarak belirtilmektedir (Ergenç, 2013: 17). Mahremiyetin sınırları mimari ile de çizilmektedir. Kapalı bir alan olarak evler; kişilerin gözetimden uzak, kamusal alanda yapılması uygun olmayan davranışları yapabildikleri, güven duyup rahat edebildikleri mekânlar olarak özel ve kamusal ayrımını da çizmiştir (Toprak vd., 2009: 140). Mahremiyetin mekâna yansımalarının, Osmanlı Devleti'nde sarayda ayrılan özel bölümde yönetici aile ve aileye dâhil olanların hayatlarını hem rahat bir şekilde yaşadıkları hem de dış gözlerden korundukları özel bir kısımla sağlandığı görülmektedir (Baran, 2012).

Zira mahremiyetin korunması için en temel yerlerden birisi evdir. Ev bireyin özgürce davranabildiği başkalarından korunması gereken özel alanıdır ve orada özgürlük sağlanmaktadır. Daha önceleri mahremiyet açısından korunaklı evler çoğunluktaiken

sonraları sosyal değişimlerle daha çok kişinin birlikte yaşamaya başladığı ve kişilerin mahremiyetinin ihlaline zemin hazırlayan konutlar çoğalmıştır (Berkup, 2015: 41-42). Osmanlı Dönemi'nde mahremiyet sadece sosyal hayatla değil, mimarî hassasiyetlerle de korunup dikkat edilen bir konu olmuştur. Evlerin dizayn ediliş ve kapı önlerine koyulan eşikler bile içeriye giren kişileri yavaşlatmak, içeride bulunan kişiye dikkatli olma yönünde zaman kazandıracak özellikleri taşımaktadır (Yaşar, 2020: 55-56).

Yapılan araştırmalarda mahremiyetin sınırlarının da kişilere göre farklılık gösterdiği görülmektedir. Bu noktada kimi katılımcılar evin tamamını mahrem sayarken kimi katılımcılar bir bölümünü mahrem kabul etmektedir (Aslanoğlu, 2016: 7). Günümüzde bireyin en temel mahrem alanı olan evinin ve aile yakınlarının duygu ve düşüncelerinin sosyal ağlarda paylaşarak sanal dünyaya gösterilmesi, mahremiyet anlayışını ve evin gizliliğini ortadan kaldırmıştır (Aycan, 2019: 26).

Bazı koşullarda da maddi durumu iyi olmayan kişiler, özel alanı evlerinde bulunan mekânsızlıktan ötürü oluşturamamaktadır. Böylesi durumlarda ailenin tüm özel ve genel yaşantıları aile bireylerinin gözünün önünde gerçekleşmektedir. Kendi hayatları ile medya aracılığıyla tanık oldukları yaşamları karşılaştırmaları sonucunda kişilerde açılan bu mahremiyet yaraları; bireylere yetersizlik, suçluluk başarısızlık ve özgüven eksikliği hissettirmektedir (Kete, 2011: 72). Bu tür kişilerin kendilerine ait mekânlarının olmaması ve diğer insanlarla kendilerini karşılaştırma durumları, bireyleri farklı hayatlara yönlendirebilmekte ve onlar gibi olabilmek için mahremiyet feda edilebilmektedir.

Yapılan bazı çalışmalar sonucunda elde edilen bulgular, bireylerin genel olarak mahremiyetin önemli olduğunun farkında oldukları fakat sosyal medya uygulamalarında bu değere gerekli hassasiyeti gösteremedikleri yönündedir. Zira mahremiyet, bu yeni paylaşım toplumunda değişim ve dönüşüme uğramıştır. Mahrem alan bireye özgü olmaktan çıkmış, herkesin gözetimine açık hâle getirilmiştir. Tüketim kültürünün etkisiyle sosyal medya kişilerin evlerine girip onların mahremiyet alanlarını silikleştirmiştir (Altıparmak, 2019: 124).

2.2. Sosyal Medya

2.2.1. İletişim

İletişim, kişinin doğumundan ölümüne kadar geçen süre içerisinde kendisini ve çevresini etkileme potansiyeline sahip olan, kişinin gelişimine katkı sağlayan vazgeçilmez bir unsurdur. İnsan bu dünyaya tek başına gelmediği gibi yaşamını da diğer varlıklardan uzakta geçiremez. İnsan sadece kendi cinsiyle değil, Yaratıcısı ve onun yarattığı her varlıkla sürekli bir iletişim hâindedir (Peker, 2016: 15). İnsan yaşamının en temel öğelerinden olan iletişim, bilgi, fikir ve düşüncelerin yazılı ya da yazısız olarak başkalarıyla paylaşılmasına dayanır. İletişim, hem bireyin temel özelliği olup hem de toplumsal olarak bağların kurulması için zemin hazırlamaktadır. Allah bireyleri sosyal olarak birbirleriyle iletişim kuracakları özellikte yaratmıştır. Bireyler diğer kişilerle aynı ortamda yaşama, birbirlerine destek olma ve ilişki kurma ihtiyacına sahiptir. Her türlü bilgi aktarımının altında da iletişim yatmaktadır (Gümrükçüoğlu, 2014: 11).

İletişim, fikir, mesaj ve anlamların başkalarına aktarılması sürecidir. İletişim, mesaj, mesajı ileten ve alan olmak üzere üç temel üzerine kuruludur. İletişim kaynaktan çıkan verinin diğerlerine aktarım sürecidir (Odyakmaz ve Acar, 2008: 60). İletişim, sadece bir şeyi karşı tarafa aktarma iletme değildir. Bunun ötesinde anlam aktarımı vardır. Dolayısıyla iletişim dil ve görüntüyle bir amaç için biçimlendirilen ilişkilendirilen ilişkilendirilmiştir (Toprak vd., 2009: 269-270).

İletişim, belli öğelerin bir araya geldiği, bu öğelerin değişkenlik gösterebildiği ve bundan etkilendiği bir süreçtir. Bu öğeler, mesajın aktarımını başlatan kaynak, kaynaktan iletilmek istenene ulaşan mesaj, mesajı alıcıya ileten kanal, mesajın iletileceği alıcı, içerik aktarıldıktan sonra alıcıdan gelen geri bildirim, mesajın aktarıldığı mekân ve içeriğin alıcıya ulaşmasında sıkıntı çıkararak engeller olmak üzere yedi farklı maddeden oluşur (Peker, 2016: 21).

İletişim, kişinin hissettikleri, düşünceleri ve inanışları ile ilgili başkalarına aktardığı ve onlardan geri dönüt almasıyla tamamlanan etkileşimli bir süreçtir. Etkili iletişim toplumsal süreçlere etki eden kişilerin yaşamlarını sağlıklı sürdürebilmeleri için gerekli olan temel koşuldur (Peker, 2016: 17).

Teknik bir şeyi yapabilmek için gerekli olan bilgi iken teknoloji ise bilgiyle birlikte bunun toplumda anlamsal bir karşılığa ulaşmış hâlidir. Farklı ve yeni tekniklerle bir ürün ortaya çıktığında yeni teknoloji olarak adlandırılmaktadır. Günümüzde bilgiye ulaşımın kolaylaşması ve yapılan çalışmalarla teknolojik ürünler günden güne artmaktadır. İletişim ortamı ve imkânları da bunlara paralel olarak değişiklik göstermektedir (Yengin, 2015: 44). Teknolojinin hızla gelişmesiyle birlikte kişilerin iletişim kurma biçimlerinde de değişimler görülmektedir. Sosyal ilişkiler dijital ortamlara taşınmakta ve bireylerin bir topluluğa dâhil olma ihtiyacı da bu ortamlarda karşılanmaktadır (Berkup, 2015: 188-189).

Teknolojinin gelişmesiyle iletişimin kurulduğu beş duyu organının kapsadığı alana eklenmelerin yapılmasıyla sınırlar genişlemiştir. Her yeni aracın kullanımının hem kolay hem de yaygın olmasıyla iletişim türleri değişmiştir (Toprak vd., 2009: 153).

Sözlü iletişimden, telgraf ve mektuba, telefona, faksa, cep telefonuyla birlikte bilgisayar ve internete ulaşan bir dönüşüm gerçekleşmiştir. Yeni iletişim tarzı artık görmek, göstermek, gözetlemek ve gözetlenmek üzere kurulmuştur. Yeni iletişim hâlinde yüz yüze görüşme zorunluluktan çıkmakla birlikte iletişimde görme tüm duyuların üstünde yer almıştır (Toprak vd., 2009: 156).

Geleneksel iletişimin yerini telefonun ve internetin aktif kullanımıyla birlikte sosyal medyanın da içinde olduğu kişilerin aktif olarak kitle iletişim araçlarıyla paylaşımlarda buldukları yeni iletişim almıştır. Bireyler kendi profillerini oluşturarak sürecin içine dâhil oldukları ve kontrolün tamamen kendilerinde olduğu yeni bir sanal dünyaya ulaşmışlardır (Hacıbekiroğlu, 2019: 37).

İnsan, etrafındakilerle uyumlu yaşayabilen ve başkaları tarafından muhatap alınan bir varlık olarak ifade edilebilir. Kişiler, yaratılışları gereği sosyal oluşlarından kaynaklı olarak kendi türü dışındakilerle bile etkileşim kurabilecek düzeydedir. Modern dönemle birlikte insanın çevresinin dışını da kapsayan bir sosyallik oluşmuştur. Sosyal medya uygulamalarıyla zaman ve mekân sınırından uzak bilgi ve belge alışverişi yaşanmaktadır (Akpınar, 2022). Sosyal ağlar kullanım amaçlarına göre arkadaşlık kurmak için, iş ve kariyer bağlantıları için, aile ya da karşı cinsle iletişim kurmak için, okul arkadaşlıkları için, farklı

veri alma ve paylaşım yapmak için olan ağlar olarak çeşitli şekillerde sınıflandırılabilir (Berkup, 2015: 197).

İletişim, bir bilginin, duygu ve düşüncenin aktarmak isteyen diğerlerine ulaştığı süreçtir. Bu aktarımı kitlesel araçlar vasıtasıyla gerçekleştirmek de kitle iletişimini oluşturmaktadır (Güz vd., 2002: 184). Başka bir deyişle mesajın ulaşacağı kesimin kitle olduğu durumlara, kitle iletişimi denilmektedir. Kitle iletişiminde mesaj geniş bir alıcıya çok hızlı bir şekilde ulaşabilmektedir. Kitle iletişiminde haber tek yönlü olarak iletilir ulaşan kesimden herhangi bir dönüt o an için alınmaz. Kitle iletişiminde taraflar bilgilenirken farkında olmasalar da yavaş yavaş bir etkilenme süreci gerçekleşir. Kitle iletişiminde grubun özelliklerine göre beklenen etki hitap edildikten belli bir süre sonra oluşmaktadır. Özellikle yeni yetişme çağındaki bireylerin istek ve arzularına göre yapılan yayınlar bu bireylerin daha çabuk etkilenmesine neden olmaktadır (Peker, 2016: 37).

2.2.2. İnternet ve Sosyal Ağların Doğuşu

İnternet, bilgisayar ağlarının zaman ve mekân sınırı olmaksızın belli bir kontrol mekanizmasından geçmeden birbirlerine bağlanmasına olanak sağlayan genel ağa denilmektedir (TDK, 2022). İnternetin ilk ortaya çıkışı Soğuk Savaş Dönemi'nde ABD'nin muhtemel bir savaş durumuna karşı bağlantılarının engellenmeyeceği bir iletişim sistemi kurmasına dayanmaktadır. ARPANET adı verilen bu sistem, askeri amaçlı olarak laboratuvar ve üniversiteleri birbirine bağlamayı hedefliyordu. 1960'lı yıllarda ortaya çıkan bu sistem DARPA adıyla 1970-1990 arasında askeri amaçlarla kullanılmıştır (Berkup, 2015: 135).

İletişim teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte küresel hâle gelen dünya bilgi toplumu olarak tanımlanmış ve böylece internet teknolojisiyle her türlü bilgiye kolay ve ucuz yoldan ulaşmak mümkün olmuştur. İnternet, web tabanlı uygulamalara ulaşmaya imkân sağlarken milyonlarca insanın da birlikte oluşturduğu bir ağ olmuştur (Berkup, 2015: 133). 1989 yılı itibarıyla internet ticarî bir önem kazanmış ve ona ulaşmak hem maddî olarak hem de uygulamalarla kolaylık kazanmıştır. İnternetin ticarî olarak kullanılmasıyla ilk kullanım amacı olan bilgi edinimi herkese açılmış ve farklı amaçlar da işlerlik kazanmıştır. İnternetin kolay erişimiyle tüm dünya insanları birbirlerine kolay ulaşır hâle getirmiştir. Bireylerin

yaşamlarına etki etmesiyle internet, toplumda büyük bir kesimi etkisi altına almıştır (Güçdemir, 2017: 5).

1970'lerde e-posta ile başlayan sosyal iletişim 1991 World Wide Web (www) ile bugün kullanılan sosyal medya araçlarına zemin hazırlayan bir boyuta ulaşmıştır (Oyman, 2016: 131). Elli milyon kullanıcı sayısına radyo 38 yıl sonra, televizyon 13 yıl sonra internet ise 4 yıl sonra ulaşmış, dolayısıyla internet diğerlerine göre daha fazla yayılma hızı ve talep göstermiştir (Karabıyık, 2016: 18).

İnternetin ilk kullanılmaya başlandığı dönemde internet siteleri tek taraflı bilgi paylaşımının olduğu bir özelliğe sahipken günümüzde bu durumun yerini etkileşimin arttığı, bilgi paylaşımının çok yönlü olduğu bir durum almıştır (Avşar, 2019: 15). İnternetin kullanımıyla birlikte iletişimde alıcı konumundaki kişiler kaynak durumuna gelmiş ve sürecin içinde yer almışlardır. Web 1.0 döneminde sınırlı olan etkileşim Web 2.0 ile farklı bir boyuta geçip kişilerin aktif olduğu sosyal medya uygulamalarının başrolünde oldukları bir hâle dönüşmüştür (Arık ve Arık, 2020: 447-461). Sosyal medya uygulamaları Web 2.0 imkânlarıyla bireylerin içerik üretmesine ortam oluştururken herkese açık oluşu, maddî olarak uygun oluşu, herkese hitap edebilmesi, fikir ve değişime açık olması ve kolay erişilip evrensel oluşu, onu geniş bir kullanıcı kitlesine sahip hâle getirmiştir (Güçdemir, 2017: 16).

Sosyal medyanın ortaya çıkması kısa bir zaman önce olmasına rağmen yaygın kullanımı çok hızlı gerçekleşmiştir. İnternetin kullanımının yaygınlaşması sosyal medya araçlarıyla birçok imkânın sunulması ve insanların sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarını giderecek algoritmalar taşınmasıyla mümkün olmuştur (Hacıbekiroğlu, 2019: 39). Sosyal medya uygulamaları ilk çıktığı günden itibaren önemini arttırarak yaygınlaşmakta ve kullanıcı sayısını her geçen gün çoğaltmaktadır. İnternetin kullanılabilir olduğu her ortam ve zamanda kişiler bu uygulamalara bağlanabildiğinden süreklilik arz etmektedir. Kişiler zaman ve mekândan bağımsız olarak internet ortamında her an birbirleriyle etkileşime girebilecek ve etkinlik oluşturabilecek durumdadırlar (Konor, 2016: 16).

TUIK verilerine göre kişilerin internete evden ulaşım oranı 2021 yılında % 92 iken 2022 yılında bu oran % 94,1'e yükselmiştir. 16-74 yaş aralığında bulunan kişilerin interneti kullanım oranı ise 2022 yılı itibariyle % 85 olmuştur. We are social 2022 Türkiye raporuna

göre sosyal medya kullanıcı sayıları bir önceki yıla göre %14,8 artarak toplam nüfusun %80,8 oranına geldiği bilinmektedir. Kişilerin en fazla kullandıkları sosyal medya uygulaması %82 WhatsApp, %67,2 Youtube ve %57,6 ile Instagram olarak TÜİK verilerinde görülmüştür. Devlet kurumlarının da hizmetlerini sanal ortamlara entegre etmesiyle bireylerin bu mecralara yönelişi daha da artmıştır. Toplumun bu hizmetleri kullanma oranı % 68,7 olmuştur (TÜİK, 2022).

2.2.3. Geleneksel Medya – Yeni Medya

Teknolojik gelişmelerle birlikte hayatımıza dâhil olan sosyal medya uygulamaları, kişilerin pek çok ihtiyacını karşılayarak sosyal yaşamın bir parçası hâline gelmiştir. Sosyal varlıklar olan kişiler, yapıları gereği sosyal yaşamdan uzak kalamayacakları gibi kişilerle bağlarını koparmamak adına bu uygulamaların içinde yer almaktadırlar (Berkup, 2015: 4). Kitle iletişim araçları denildiğinde televizyon, radyo, gazete vb. araçlar geleneksel akım araçlarıyken internetin ve teknolojik cihazların gelişimiyle geleneksel akımın yerini yeni medya ortamları almıştır (İsmail, 2016: 32).

Geleneksel medya, sadece bilgi edinmek ve okumaya yönelik olan Web 1.0 teknolojisini kullanmasına karşın yeni medya, kullanıcılarına etkileşim imkânı veren Web 2.0 teknolojisini kullanarak internet teknolojisinin de gelişmesiyle tercih sebebi olmuştur. Web 2.0 ile birlikte kullanıcılar üreten ve paylaşan konumuna geçmiştir. (Berkup, 2015: 139) Daha çok tek yöne, monolog biçiminde kitle iletişim araçlarıyla gerçekleşen iletişim, teknolojinin gelişmesiyle biçimini değiştirip karşılıklı ve etkileşimli bir hâle dönüşmüştür (İsmail, 2016: 33). Dijital çağdan önce belli kişilerin görünür olduğu ekran sistemi varken dijital dönemle birlikte kişilerin kendi dijital kanallarını kurup genelin hâkim olabildiği yeni bir sisteme geçilmiştir (Hacıbekiroğlu, 2019: 24).

İnternette web sitelerinin artması bireylerin keyifli vakit geçirmelerini amaçlamaktadır. Bireylerin eğlencede öncelediği şey bilgiye ulaşma ve bunları depolayabilmektir. Web 2.0 ile birlikte bireyler alıcı olmaktan çok içerik üreten paylaşan konumuna geçmiştir. Web 3.0 ile bu durum çevrimiçi iletişimle bilgilerin anlamsal olarak kullanıldığı bir pozisyona geçmiştir. Günümüzde elde edilen bilgiyi kontrol etmek değer kazanmıştır (Yengin, 2015: 49). Yeni medya araçları çoklu ortamlar oluşturarak tüm

duyuları harekete geçirebilen bir özelliğe sahiptir. Sisteme dâhil olan tüm bilgiler kaybolmayıp depolanabilir ve tüm zamanlarda ulaşılabilir özelliğe sahiptir (İsmail, 2016: 37). Yeni medya, başlangıç ve sonu için bir kesinlik olmamakla birlikte veri kaybının önlendiği herhangi bir bozulmaya izin verilmeyen, rastgele bir erişim sağlanabilen bir ortamdır (Dilmen, 2014: 115).

2.2.4. Sosyal Medya

Sosyal medya, hayatı kolaylaştırmaya yarayan ve onu hızlandıran bilgi ve içeriklere ulaşımı sağlayan kişilerin içeriklere müdahil olabildikleri iletişim ağları olarak tanımlanabilir (Çakır, 2019). Sosyal medya, internet üzerinden kullanıcıların paylaşım yapmalarına zemin hazırlayan, onların sosyalleşmesine imkân sağlayan, ortak kullanıma açık teknolojik uygulamalar olarak tanımlanabilir (Berkup, 2015: 145).

Sosyal medyanın birçok tanımı yapılmakla birlikte Avşar, sosyal medyayı, kişilerin ilgileri kapsamında medya uygulamalarıyla mekân ve zaman sınırı olmaksızın görsel, yazılı, sesli ve videolu paylaşımlar yapabildikleri diğer bireylerle iletişim kurup etkileşim sağlayabildikleri internet kaynaklı programlar olarak tanımlamaktadır (Avşar, 2019: 31).

Sosyal medya, kullandığı Web 2.0 özellikleriyle alışılmışın dışında içerikleri sadece okuma değil, aynı zamanda o içeriğe etki etme imkânı da sunmaktadır. Sosyal medya bu yönüyle bireyi öne çıkarmakta ve daha aktif olan bireyler, kendileri özgürce içerik üretebilmektedir. (Avşar, 2019: 34) Sosyal medya uygulamalarının en belirgin özellikleri arasında katılım, erişilebilirlik, zaman ve mekân sınırlaması olmadan kullanılabilir olması yer almakta ve bu özellikler, kişilerin bu uygulamalara ilgi göstermesine neden olmaktadır (Berkup, 2015: 148).

Sosyal medya iletişim ve paylaşımı ön plana alarak kullanıcılarına buldukları ortamda kısa sürede birçok kişiye ulaşma imkanı sağlayarak fikir ve uygulamaları açısından onların birleşmelerine fırsat tanımaktadır. Kişiler sanal olmanın verdiği rahatlıkla bilinçaltına yerleşmiş olan düşüncelerini de bu ortamlarda özgürce ifade etme imkânı bulmaktadırlar. Paylaşımların kişilerin etkileşimine açık olması da kişilerin birbirlerinin fikirlerini etkilemek ve değiştirmek için aktif olarak var olmalarına zemin hazırlamaktadır.

Kişiler paylaşım yapmasalar dahi sürekli değişen bu ortamı günlük olarak takip etme alışkanlığı edinmişlerdir. Popüler olmak isteyenler de sürekli aktif olmaya paylaşım yapmaya ve bunun için de hayatlarının her anını paylaşmaya giden bir sürecin içine dâhil olmuşlardır (Oyman, 2016: 129-130). Yaşadığımız zaman dilimi, teknolojinin gelişmesiyle bu çağın bilgisiyile internet ve akıllı cihazlarla yaşıyor olmamızdan kaynaklı olarak dijital toplum olarak değerlendirilmektedir (Aycan, 2019: 1). Sosyal medya uygulamaları hayatın ve gündelik yaşantının bir unsuru olmuştur. Bu uygulamalar zaman ve mekân sınırını ortadan kaldırıp yeni bir sosyalleşme alanı oluşturmuştur (Aycan, 2019: 1). Sosyal medya hesaplarının büyük çoğunluğu kullanım için bir ücret talep etmemektedir. Ücretsiz olması ve internetin de günümüzde ulaşılabilir olması sayesinde sosyal medya uygulamaları kullanıcı sayısını her geçen gün arttırmaktadır (Hacıbekiroğlu, 2019: 42).

Dünya nüfusunda yaklaşık olarak her üç bireyden birinin sosyal medya hesabı olduğu ve bazı bireylerin ise bu ağlarda sadece tek bir hesabının olduğu bilgisi, bu medya uygulamalarının hayatımızda oluşturacağı etkiyi daha net hâle getirmektedir. Kullanılan sosyal ağlar hem kullanım açısından kolaylıklar sunmakta hem de kendi içlerinde birbirleriyle bağlantılar kurup birinde yapılan paylaşımlara ya da etkileşimlere diğer ağlardan da ulaşılmaktadır (Öztürk, 2015: 19). 1997 yılında sosyal paylaşım ağı olarak kurulduğu kabul edilen “SixDegrees” in devamlılığının olmamasının sebebi kullanıcıları orada aktif olarak tutan, onların manevi olarak orada bulunma deneyimini tatmin eden uygulamaların ve bağlantıların olmamasıdır. Çünkü bireyler, bu alanların hem işlevsel olmasına hem de kullanım açısından farklılıklar oluşturmasına hem de yeniliklere açık olmasına önem vermektedirler (Konor, 2016: 14).

2.2.5. Sosyal Medya Araçları

Sosyal paylaşım siteleri, farklı kullanım amaçlarıyla farklı kullanıcılara hitap etmek için birçok özellik barındırmaktadır. LinkedIn, ASmall-World gibi vb. sosyal ağlar kullanıcılar için belirli bir grubu hedef edinirken Facebook, Instagram, Mynet, Yonja ve Twitter gibi vb. uygulamalar tüm kullanıcılara açık olarak geliştirilmiştir. Bu uygulamalar kullanıcılarına kendilerine ait profiller oluşturmaya, arkadaşlarını davet etmeye, kendilerini ifade edebilecekleri paylaşımlar yapabilecekleri, başkalarından haber alıp onları takip edebilecekleri ortamları hazırlar (Toprak vd., 2009: 32-34). Sosyal medyanın, özelde de

Facebook'un amacı yeni bireylerle tanışıp çevre oluşturmaktan öte daha önceden arkadaşlık kurulmuş kişilerle arkadaşlığı devam ettirmek ya da kopma noktasına gelen bağları tekrardan canlandırmaktır (Konor, 2016: 14).

Sosyal ağların ilk tecrübe edilişinde kişisel bilgilerin açık olmadığı takma isimlerle etkileşime girilirken Facebook ile birlikte kişilerin gerçek bilgileriyle ortamda olup gerçek kimlik bilgilerinin ve görsel paylaşmanın sakıncalı görülmediği bir deneyim yaşanmaktadır (Toprak vd., 2009).

“Günlükler” kişilerin anılarını, duygularını yazdığı kilitli ya da gizli bir yerde saklanarak yazılan defterleri ifade ederken modern dünyaya ayak uydurmak yeni medya uygulamalarına dâhil olmak için blog adıyla internet günlükleri ortaya çıkmıştır (Dilmen, 2014: 113). Kişiler eskiden duygularını düşüncelerini mahrem sayarken onları en yakınlarından bile saklarken kilitli defterlerde muhafaza ederken günümüzde onları internet ağıyla tüm insanlığın ulaşabileceği bir yerlere bırakmaktadırlar.

Blog yazarları, bireysel bir haberci olma yönünde ilerlemektedir. Kendi ilgi alanlarında paylaşımlar yapıp fikirlerini ortaya koymaktadırlar. İnternet haberciliğinin bloggerlar tarafından daha da popüler olmasıyla ilerleyen dönemlerde basılı haberlere ilginin azalacağı söz konusu olabilecektir. Bloglar yıllar geçse de geçmişe yönelik araştırmalarda kişilere veri sağlamaktadır. Özgür olmaları ve baskı altında olmamaları blokları verimli kılmakla birlikte buralarda etik kuralların göz ardı edilip edilmediğinin takibi de yapılmalıdır (Dilmen, 2014: 119). Sanal habercilik anlayışıyla sosyal mecralarda yer edinmek isteyen bireyler, her şeyi izinsiz kayıt yapıp takipçiler için mahremiyeti de yok etmektedirler.

2.2.6. Sosyal Medyanın Toplumsal Hayata Etkileri

Günümüzde meydana gelen durumların çok azı iletişim ve teknolojik araçlardan bağımsız olarak yaşanmaktadır (Lyon, 2006: 59). Teknoloji toplum üzerinde değişime sebebiyet vererek toplumsal durumları yönlendirme potansiyeline sahiptir (Mutlu, 2008: 278). Dünyada ve ülkemizde sosyal medya kullananların sayısı hızlı bir şekilde artış göstermektedir (Oyman, 2016: 131). Kişiler bu yeni ortama dâhil olduklarında buranın

kendine has kurallarına da tabi olmaktadır. Yeni ortamla birlikte yeni kültürel bir değişim de doğmuştur (Arık, 2020: 447-461).

Sosyal medya, modern dünyada kişileri küreselleşen dünyadan haberdar eden bir sosyalleşme aracı olarak her geçen gün kullanıcı sayısını arttıran uygulamalar bütünüdür. Bu uygulamalar sadece kişiler arası iletişimi değil, insanları eğlendiren, harekete geçiren ya da onları bilgilendiren alternatifler içermektedir. Bu alternatifler kişilerin bilinçsizce kullanımları sonucunda biyolojik, psikolojik ve toplumsal sorunlara neden olabilmektedir (Oyman, 2016: 126-127).

Kişiler akıllı cihazların basit ve ulaşılabilir imkânlarını kavradıklarında internete bağlanarak kendilerini herkesin herhangi bir kaynağa dayandırmadan istediği gibi birtakım değerlendirmelerde bulunabildiği, konuşabildiği ve bilgi paylaşabildiği bir ortamın içinde bulabilmektedirler (Akgül, 2022).

Sosyal medya, kişilerin aynı anda farklı ortamlarda olmasına olanak sağlayan zaman ve mekânsızlığı ortaya çıkarmıştır. Ayrıca internet ortamında kullanılmaya başlanan bazı oyun ve konuşma uygulamaları kişilerin kendi kimliklerini gizleyerek var olmasına ve olduklarından farklı görünmelerine imkân sağlayarak oradaki yaşamın gerçek olmadığını ortaya çıkarmıştır (Dereli, 2022).

Teknolojik gelişmelerle sosyal medyaya ulaşmak hem kolaylaşmış hem de bilginin yaygınlaşmasını sağlamıştır. İnternet çeşitli amaçlara hizmet eden uygulamaları barındırdığından kullanıcı sayısı her geçen gün artmaktadır. Sosyal medya, gerçek hayatta kendini tam olarak ifade edemeyen bireylerin, memnuniyetsiz olunan durumlara karşı yeni bir kimlik oluşturabilecekleri bir alan olmuştur (Şakiroğlu ve Akyol, 2018: 22).

Facebook ilk çıkış sürecinde kişilerin eski arkadaşlarını, yakınlarını bulma amacı taşıyor olsa da bir süre sonra kişilerin birbirlerinin neler yapıp ettiğini, magazinsel olarak “Kim, kiminle ne yapıyor?” mantığıyla hayatlarını takip ettiği, başkalarını seyretmekten zevk aldığı aynı zamanda da kendisinin de izlendiği bir ortam olmuştur (Şişman, 2017: 57).

Sosyal medya uygulamalarında popüler kültür artık görüntünün egemenliğindedir. Kişiler sürekli olarak görmek ve görülmekten haz duymaktadır ve bu doğal olarak kabul görmektedir (Toprak vd., 2009: 293). Normal hayatta biri tarafından takip edilme rahatsız ediciyken sanal dünyada sosyal medya uygulamalarında takipçi sayısını arttırmak için çaba harcanır olmuştur (Kaliç, 2022).

Sosyal medya hayatımızın her anını kapsayacak uygulamaları ile aktif kullananların dışında takip edenlerin de var olduğu dijitalleşme çağını toplumun büyük bir kesimine yaşatmaktadır. Sosyal medya kişilerin içsel duygularına da hitap ettiğinden hayatın vazgeçilmez bir parçası olmuştur. Yeni nesil diye hitap edilen z kuşağı internet ve onun imkânlarıyla iç içedir. Bu koşullar, onların inanç, düşünce ve davranışlarının etkilenmesine neden olmaktadır. Sosyal medya kişilerin alışık olmadığı yeni yaşam kurallarını da topluma benimsetmektedir (Duman, 2022).

90'lı yıllardan sonra formatların değiştiği, eski yayıncılık anlayışının kalmadığı sıradan insanların hayatlarını ifşa ederek popülerlik kazanmaya çalıştıkları bir yayıncılık dönemi başlamıştır. Bu tür programların bazı kişiler tarafından desteklenmesiyle gündüz kuşağı yayınları yapılmaya başlanmıştır. Samimiyet ve içtenliğin hâkim olduğu bir ortamda “misafir- ev sahibi” formatında program sunan kişiler konuklarının dertlerini dinleyip izleyicileri ilgi çeken içeriklerle yayınlarının takipçisi yapmışlardır. Bu kadar samimi ortamlarda katılımcılar başkalarının yanında anlatmaya çekinecekleri mahrem konuları bile ortamın büyümesine kapılıp bu tür programlarda konuşmaktan kendilerini alıkoyamamaktadırlar (Duman, 2011: 151).

Dolayısıyla internet, cep telefonu, kamera ve yeni teknik gelişmeler anlam dünyamızda ve nelerin gerçek, nelerin sanal olduğu konusundaki yargılarımızda değişikliğe sebep olmaktadır Yeni çıkan teknolojik ürünlerin ahlâk, din ve insanı merkeze alarak sınırlandırdığı bir zamandan bu ürünlerin merkeze alınıp diğer değerlerin sınırlandırıldığı bir döneme geçiş yaşanmaktadır (Şişman, 2017: 49).

Sosyal medya ve internet, yaşanan çağın sosyal ve siyasî hayatına da büyük etkide bulunmaktadır. Yaşanılan bu değişimin felsefî boyutu irdelenmedikçe sadece yaşanan değişimlerden bahsedilebilir. Teknoloji çağı, insanlığın her an ve her yerde olabilmesine

imkân sağlamasıyla bazı algıları yıkmıştır. Her şey çok hızlı bir şekilde gelişmekte hayat hızla ilerleyen olaylar akışına dönüşmektedir. Bu kadar hızla ilerleyen bir değişimde insanların anlama ve kavrama süreci yok olmaktadır. Kişilerin en özel alanı olarak bilinen ev, bu dijital çağ ile birlikte mahrem özelliğini kaybetmiştir. Kişiliğin gelişiminde etkili olan bazı davranışlar, bu yeni çağda yerine getirilemez olmuştur. İnsanlar sosyal medya platformlarında birçok farklı hesapla sanal kimliklere bürünebilmekte ve bir süre sonra hangisinin gerçek kimliği ve karakteri olduğu konusunda çıkmaza sürüklenmektedirler. Bu dijital ortamda kişiler hem kötülük yapmak için ortam bulmakta hem de yapılan kötülüklerle maruz kalabilmektedirler. Bu ortamlardaki tüm iletişimler kayıt altına alındığından mahremiyet küresel anlamda zarar görmektedir (Ayçil, 2016: 15).

Kişiler âni öfke patlamalarıyla birbirleriyle kavga edip istenmeyen görüntülerle medyaya malzeme olabilmektedirler. Böylece bireyler, yaptıkları kayıt altına alındığından anlık hatalarının bedelini herkese karşı mahcubiyet ve mahremiyet açıklığıyla ödemek zorunda kalmaktadırlar. Aile içi anlık gerginlikler kayıt edilip sosyal mecralarda servis edildiğinde, o ailenin özeli de artık yok olmaktadır.

Dedelerinin ve ninelerinin eşlerine adıyla bile hitap etmekten çekinip isminin önüne bey-hanım ekleyerek söylemeye özen gösterdikleri bir dönemden onların torunlarının eşlerine sosyal medya akımıyla kociş diye seslendikleri bir döneme geçilmiştir. Sosyal medya uygulamalarında kişileri paylaşım yapmaya ya da gündem oluşturmaya davet eden hashtagler, paylaşılanı her ortamı açmaktadır. Böyle bir ortamda kullanıcılar kendilerine sürekli paylaşılacak malzeme arama telaşı içinde olmaktadır (Aktürk, 2016). Medya kişilerin hayata bakışlarını, olaylar karşısındaki davranışlarını etkilemekte ve bireyleri belli yönlere sevk etmektedir. Gerçekte medyanın hedefi kişileri etkileyip onları istenilen düşünce biçimine yönlendirerek ortak bir tavır oluşturmaktır (Ersoy, 2012: 33).

Sosyal medya, toplumun ahlâkî ilişkilerine zarar verebilecek birçok durumu kişilere sunarak farkında olmadan da olsa bunların rol model alınabileceği durumlara zemin hazırlamaktadır. Kişiler günlük hayatta dedikodu, merak, ahlâksız davranışlar ve görüntüler vb. içeren davranışları toplumdan görecekları tepkiden dolayı yapmaktan çekinseler de sosyal medya kişilerin bu yöndeki ilgilerini desteklemektedir. Toplumda değer taşımayan ya da hayatın ahlâk kuralları içinde kabulü mümkün olmayan durumlar, sosyal medya

platformlarında sürekli göz önünde tutularak popüler hâle getirilmektedir (Hacıbekiroğlu, 2019: 51).

Sosyal medyanın kişiler üzerindeki etkilerinden biri de zaman ve mekân anlayışının eski kabullerin dışına çıkmasıdır. Daha önce bireyler hayatlarını düzenlerken doğanın kanunlarına göre hareket etmekteydiler. Sanal ortamların var olmasıyla birlikte kişiler gerçek dünyadan çıkıp o ortamın kurallarına adapte olmaktadır. Dijitalleşme ile birlikte kişilerin birbirlerine erişimleri artık saniyelerle ölçülebilir derecede hızlanmıştır. Daha önceden mümkün olması maddi ve manevi açıdan külfet olan durumlar, teknolojik imkânlarla sosyal ağlar sayesinde daha kolay elde edilir olmuştur (Ulum, 2021: 37).

Sosyal medya uygulamaları, hem dünyada hem de ülkemizde önemli bir yere sahiptir. Sunduğu imkânlarla hayatımızı kolaylaştıran, kullanım amaçlarıyla paylaşım yapmaya imkân veren sosyal medya uygulamalarının hem sayısal hem içerik açıdan arttığı gözlemlenmektedir. Sosyal medya ile sosyal ilişkilerde samimiyetin azaldığı, çıkar ilişkisine dönüştüğü, her şeyin alınıp satılabileceği düşüncesinin oluştuğu bir ortam oluşmaktadır (Bozkurt, 2018: 407).

Sosyal medya aracılığıyla kişiler dünyanın farklı yerlerindeki insanlarla sürekli etkileşim hâlinde olabilmektedir (Kütükoğlu, 2019: 2). Sosyal medyanın haberleşme yönü de kullanıcıları aktif konumda tutup tek taraflı aktarımdan etkileşimli haberleşmeye doğru götürmektedir. Bu haberleşme bazen iyi sonuçlara bazen de kötü sonuçlara sebebiyet vermektedir (Hacıbekiroğlu, 2019: 45). Sosyal medya araçları aracılığıyla siyasî parti temsilcileri ya da parti sempatanları fikir ve görüşlerini bu yolla paylaşıp kendilerine taraftar bulmaktadırlar (Hacıbekiroğlu, 2019: 47).

Sosyal medya ile ilgili yapılan araştırmalarda asıl olan bireylerin bu uygulamalara karşı olan ilgilerini devam ettiren sebeplerdir. Bu konuyla ilgili olarak yapılan araştırmalarda, kişilerin ruh hallerine ve toplumsal hayat içindeki durumlarına göre sosyal medya uygulamalarına yönelim sağladıkları tespit edilmiştir. Dolayısıyla kişilerin bu uygulamalar sayesinde elde ettiği bazı tatminler onların bu mecralarda aktif olarak var olmasına sebep olmaktadır (Özçelik, 2016: 33).

Sosyal medya uygulamalarını kullanan bireylerin bazı içsel motivasyonları onları bu tür ortamlarda aktif olmaya ve paylaşımda bulunmaya sevk etmektedir. Hayatlarına dair tüm süreçleri, düşünceleri paylaşmayı kendine hedef edinmiş ve bu işi ciddiyetle yapan kullanıcılar mevcuttur. Bu tür paylaşımları yapan birey ya da toplulukların genel motivasyonunu ego şekillendirmektedir. Toplumsal anlamda kendilerini tanıtmaya ve gruba dâhil etmeye yardımcı olan materyalleri kullanıldıkları için bireysel anlamda kendileri ve çevreleri paylaşım materyali olmaktadır (Zerey, 2014).

Sosyal medya uygulamaları (özelde Facebook) kişilere bu tür ortamlarda kendi kontrolleri altında istediklerini paylaşma imkânı sunmaktadır. Bu uygulamalar bireylere fotoğraflarını istediği şekilde değiştirip dikkat çekici söz ve yazılar paylaşabilme imkânı sunmaktadır. Böylece kişilere zihin dünyalarında olmak istedikleri kişilikleri, sanal bir ortamda diğer insanların beğenisine sunma imkânı tanınmaktadır (Arık, 2020: 447-461).

Konu ile ilgili yapılan araştırmalarda bireylerin sosyal ağlarda fotoğraf paylaşmasının nedenleri arasında ruh hali, diğerlerine kusursuz olduklarını gösterip rahatlama isteği, kimlik inşa sürecinde yaşanan durumlar, günlük hayatta sosyal ortam eksikliği, maddi ve manevi kazanımlarını başkalarına gösterme, savunduğu inanç ve düşünceleri sanal ortamda da diğerlerine gösterme gibi durumların etkili olduğu ileri sürülmektedir (Karakuş, 2019: 30-38).

2.2.7. Sosyal Medyada Mahremiyet

Sosyal medya uygulamalarının ve internetin gelişip ucuzlamasıyla mobil cihazlarla herkes tarafından zaman ve mekân sınırlaması olmadan paylaşım yapılabilmektedir. Bu imkânlar, sosyal ve ahlâkî sorunları ortaya çıkartmakta kişilerin mahremiyetine yönelik telafisi mümkün olmayacak sonuçlara zemin hazırlamaktadır (Acılar ve Mersin, 2015: 105).

Bireylerin iç dünyalarında var olan algı ve zemin onların olaylar karşısında göstereceği davranış ve sonucu belirlemektedir. Kişilerin yeni bir algı oluşturabilmeleri için önce ona ortam hazırlayan yeni bir zemin oluşturmaları gerekir. Bireyin mahrem alanında olan bu algı da ancak iletişimle değişmektedir (Cüceloğlu, 2012: 39). Kişiler, bazı durumları mahremiyet alanlarına zarar veren bir tehlike olarak gördüklerine dair bir algı

oluşturmadıkça, sosyal mecralarda mahremiyet hassasiyeti olmadan paylaşım yapmaya devam edeceklerdir.

Çocuk ve gençler üzerinde mahremiyeti zedeleyici yönde etkilere sahip olan sosyal medya, onları sürekli olarak paylaşım yapmak için materyal bulmaya ve yaşadığı her şeyi paylaşmaya teşvik etmektedir. Böylesi bir durumun önüne hayâ duygusu ve mahremiyetlerini koruma bilinci geliştirilerek geçilebilir. Geleneksel kültürün mahremi araştırmayın telkinine karşın sosyal medyanın stalk kültürü kişileri başkalarının hayatlarını araştırmaya sevk etmektedir (Kalıç, 2022).

Bireyler hayatlarında ilk defa yaptıkları bazı işleri, ne kadar abes karşılansalar da ve yapmakta zorlansalar da bu durumu birkaç kez tekrar ettiklerinde aynı hisleri taşımamaya başlarlar. Dolayısıyla sosyal medya uygulamalarını kullanan kişiler, hayatlarına dair ilk fotoğraf veya özel bir ânı paylaşımlarından bir rahatsızlık hissetseler de daha sonra bu durumu kanıksayıp her yaptıkları eylemi rahatlıkla paylaşır duruma gelmektedirler, hatta paylaşmadıklarında rahatsız olmaktadır. Paylaşılan her içeriğin daha da özel olmasında bir sakınca görmemektedirler. Bu şekilde rahat paylaşım yapma, kişilerin bilinme, fark edilme istekleriyle desteklenip bunu doğal bir durum olarak görmelerine yol açmaktadır. Ancak bu doğal olma, mutluluğu paylaşma gibi iyimser düşünceler bireylerin daha sonra kendilerine ait verileri paylaşmasıyla oluşabilecek tehlikelere zemin hazırlamaktadır (Sepetci, 2017: 74).

Sosyal medya uygulamaları, katılımcıları sürekli paylaşım yapmaya ve aktif olmaya davet etmektedir. Kişiler ne kadar çok paylaşım yaparlarsa aslında o oranda mahremiyetlerini de kaybetmektedirler. Katılımcılar sosyal medya gruplarına dâhil olduklarında tüm mahrem sırları hayatları boyunca karşılına çıkabilecek şekilde kaydedilmektedir (Arık, 2020: 447-461). Kişinin kendi hayatını gözler önüne sermesi, teşhircilik olarak ifade edilebilir. Çoğu kültürde özel alanların gizlenmesi ve oraya ait durumların saklanması esastır (Şişman, 2017: 53).

Günümüzde iletişim cihazları ve araçlarında belli alanlarda en popüler olan kimseler için fenomen tabiri kullanılmaktadır. Sosyal medya üzerinden takipçisi çok olan, paylaşımları en çok okunan, beğenilen ya da izlenen bireyler de bu tanımlamaya dâhil

olmuşlardır. Bu tür kimseler temsil ettikleri alana dair kendisinde izler olan sosyal kişiler olarak toplumda öne çıkmaktadırlar. Sosyal medya uygulamaları üzerinden zaman ve mekân fark etmeksizin fotoğraf ve video paylaşan bu kişiler, başkaları tarafından ilgiyle takip edilme ve onlardan onay almanın verdiği iyi duyguların baskısı altındadırlar. Bu baskının kişilere sınırlarını daha ne kadar zorlayabileceğini tahmin etmek güçtür. Esasen insanların hayal gücü bu sınırların nereye gidebileceğini belirleyecektir (Fidan, 2018: 113-114).

Sanal dünyada içerik üreticileri izleyici kitlesini takipte tutabilmek için kendi saklı alanlarını ustaca göstermektedirler. Böylece açılan her gizli alan zaman içinde tükenmekte ve mahremiyet de giderek azalmaktadır. Asıl sorun bir süre sonra hiçbir şekilde mahremiyetin kalmayacak olmasıdır. Oysa kişinin yaşamında sunabileceği şeylerin bir sınırı olması gerekir. Teşhir eden yaşadığı hazla birlikte yaşamını paylaşmaya devam ettiğinde, bu durum mahremiyetin yok olmasına neden olmaktadır (Gültekin, 2018: 119). Sosyal medya bireylere normal yaşamdan daha rahat bir ortam sağlamaktadır. Bunun sebebi ise bu tür ortamlarda kişilerin diğer bireyler tarafından sorgulanamayacak şekilde olmalarıdır. Zira diğer bireyler, onları eleştirmek ya da tepki göstermek istediğinde engelleyebilir olmaları ya da eleştirenleri ortamdan uzaklaştırabilecek olmaları, kişilere özgürlük alanı sağlamaktadır. Bu tür ortamlarda bireyler genel ahlâkî kurallarını uygulama zorunluluğu da hissetmediğinden bir sorumluluk duymamaktadırlar (Sepetci, 2017: 79).

Sosyal medya uygulamalarını kullanan kişiler sosyal kalabilmek için kendi hayatlarına dair pek çok bilgiyi başka kişilerle paylaşmaya istekli davranmaktadırlar. Yapılan bu paylaşımlarla da mahrem ve kamusal alan sınırları farklılaşmakta ve kişilerin mahrem alanları daralmaktadır. Kişiler sosyal olabilmek adına mahremiyeti daha az önemli bir değer olarak görmekte dirler (Berkup, 2015: 5). Televizyon kanallarının sayıca artması ve televizyonculuk anlayışıyla çok izlenen programların yayına devam etmesini sağlayan sistem, bireye ait alanların sınırını değiştirmiş ve mahremiyetin içini boşaltır hâle getirmiştir. Talk Showlar sıradan insanların hayatlarını toplumun rağbet göstereceği bir şekle büründürürken kişilerin yaşamlarından itiraflarla onları gündemde tutarak mahremiyetlerini açığa çıkarmıştır (Duman, 2011: 149). Sosyal medya kullanımıyla, özel alanın gizliliği değişime uğramıştır. Sosyal medyanın özelde Instagram'ın kullanım amacı, gizlemekten ziyade göstermek, açığa çıkarmak ve bu sayede de beğeni ve takipçi kazanmak olduğundan mahremiyeti koruma anlayışı değişime uğramıştır (Aycan, 2019: v).

2.2.8. Sosyal Medya ve Gözetim Kültürü

Dijitalleşme, bireylerin hayatlarının sayısal ve sanal olarak devamlı bir şekilde ve ailede bir duruma gelmesidir. Dijital hayat her geçen gün kişilerin hayatlarında geniş bir kullanım alanı bulmaktadır. Hayatımızın akışında yer alan çoğu etkinlik ya da işler sanal ortamlarda gerçekleşmektedir ve bunların yoğunluğu her geçen gün artmaktadır. Teknolojik cihazlar aracılığıyla günlük rutinlerin bile sanal ortamlarda yapılır veya kontrol edilebilir olması, bireyleri bu teknolojik imkânların esiri konumuna getirmektedir. Araç olarak hayatımıza giren teknolojik fırsatlar son gelinen durumla birlikte bireylerin vazgeçilmezi konumuna ulaşmıştır. Elektronik ortamlarda yapılan sanal işlemler ya da kontrol edilen cihazlar bireylere kolaylık sağlamakla birlikte kişileri de sanal bir denetim altına almakta ve gözetim toplumu oluşturulmasına zemin hazırlamaktadır (Büyükgaga, 2022: 69).

Sanal gözetim, bireylerin internet aracılığıyla yapmış olduğu her aramadan, kamusal alanda yer alan izleme-kayıt cihazlarından ya da paylaşım yapılan herhangi bir gönderiden kaynaklanabilmektedir. Yeni modern hayatın gerekleri gibi sunulan birçok özellik ve uygulama bireylerin yaşamlarını denetim altına almakta ve yapılan algı çalışmalarıyla kişiler bu duruma sessiz kalabilmektedir. Bununla birlikte gözetlenmenin sınırına müdahale edilemediğinden kişilerin kendi temel haklarının kaybında söz hakları bulunmamaktadır (Büyükgaga, 2022: 70).

Gözetleme eylemi, televizyon programlarına Hollanda'da başlayıp ülkemizi de etkisine alan Big Brother programıyla girmiştir. Program ilk yayınlanmasıyla ülkenin gündemine girmiş ve farklı fikirlerdeki kişilerin tepkilerine sebep olmuştur. Bir taraf aile yapısını bozduğundan diğer taraf tüketim kültürüne malzeme ürettiğinden tepki göstermiştir. RTÜK'e yapılan şikâyetler ve siyasîlerin tepkileriyle program ceza almıştır. İnternet üzerinden yapılan araştırmalardaysa programı destekleyenlerle karşı çıkanların oranları birbirine yakın çıkmaktadır. Sıradan insanların sıradan hayatlarının bu kadar ilgi görmesinin sebebi ise kurgulanmış bir gerçeklik sunmasıyla izleyicilerin bir gerçeklik yanılsamasına uğramalarından kaynaklanmaktadır. Bu programla izleyiciler gözetleyen olduklarını düşünseler de aslında onların gözetlenen bireyler olduğu bir gerçektir. Çünkü teknolojinin imkânlarıyla da bireylerin kullandıkları her teknolojik cihazla verileri kayıt altına alınmaktadır (Altunay, 2003).

Yaratıcının her şeyi görmesine rağmen görülmeyen bir düzen, hayatın içinde var olmaktadır. Modern kontrol edici devlet politikaları da bunu örnek alıp bir hiyerarşi kurmuşlardır. Modern dönemle birlikte kameralar ve güvenlik amaçlı görüntü alan cihazlarla birlikte sadece devletin gördüğü değil, isteyen herkesin başkalarını izleyebildiği ortamlar oluşmuştur. Kişiler teknolojik gelişmelerle ve sosyal medya araçları sayesinde kendi istekleriyle bu görülmeye razı olmakta yani kendi hayatlarının telif hakkını vermektedirler (Şişman, 2017: 50).

Türkiye’de 2002 yılında MERNİS (Merkezi Nüfus İdaresi Sistemi) projesiyle herkese bir kimlik numarası verilmiş ve kişiler bu numaraları birçok işinde kullanır olmuştur. Kişiler birey olarak değil, numara olarak kaydedilip bütün yaptıkları işlemler tek bir merkezden kontrol edilebilir duruma gelmiştir. Yapılan uygulama birçok kolaylığı getirmekle birlikte kişiler yaptıkları işlemlerle arkalarında iz bırakmış olmaktadır (Öztekin ve Öztekin, 2010: 536).

Geleneksel gözetimde amaç kişilerin genel kurallara uymasını sağlamak amacıyla birey-devlet arasında gerçekleşiyordu. Yeni gözetimle birlikte artık mekân ve zaman farkı olmaksızın herkesin denetime alınması söz konusudur. Daha önceden göz ile yapılan denetim yeni teknolojiyle beraber daha kapsamlı bir hâle geçmiştir. Yine önceden gözetleyen ve gözetlenen ayrımı belliyken yeni dönemle birlikte kişilerin verilerini kendi isteğiyle sunduğu bir durum söz konusudur (Güven, 2011: 179).

Günümüz toplumunda gözetim sadece devlet tarafından yapılmayıp ticarî amaçlı gözetimler de gerçekleştirilmektedir. Ticarete kişilerin tüketim alışkanlıklarına göre yön verilmesinde kişilerin internet tercihleri önemli rol oynamaktadır (Öztekin ve Öztekin, 2010: 536). Jeremy Bentham’ın 1817’de mahkûmların sürekli gözetim altında tutulmasına imkân sağlayan hapisanesi panoptikon inşa modeli mantığı daha sonra da siyasî iktidarlarca kullanılmıştır (Şişman, 2016). Toplumda insanlar korku duydukları durumlardan emin olmak için teknolojik imkânlardan faydalanıp gözetlenmeye razı olmaktadır. Korkudan dolayı gözetlenmeyi kabul etmek geçerli bir nedense de günümüzde kişiler gönüllü olarak gözetlenmeyi haz duygusuyla kabul etmektedirler. Panoptik sistemde gözetleyeninin üstün olduğu bir yapı vardır. Sinoptik evrende ise sayıca çok olan grup ile sayıca az olan grubun

karşılıklı olarak birbirlerini kabullenmesiyle iki tarafın da haz aldığı eğlence üzerine kurulu bir sistem vardır (Gültekin, 2018: 117-118).

2.2.9. Sosyal Mecralarda Tehdit Barındıran Durumlar

Sosyal medya kullanımının kişiler için olumlu yanları olduğu kadar olumsuz tarafları da vardır. Fear of Missing Out diye bahsedilen hastalık yani gündemden uzak kalıp onu kaçırma endişesi taşıma, sosyal medyayı aktif kullanmanın bağımlılık yaptığı kişilerde görülmektedir. Bu ortamdan uzak kalma kaygısı da beğenilme, kişiler tarafından kabul görme isteklerini arttırmaktadır. Her şeyi paylaşmaya başlayan birey mahrem alanını da sergilemekten çekinmemektedir. Bu kadar yoğun paylaşımların olduğu bir ortamda da doğru bilginin hangisi olduğu şüphelidir (Çakır, 2019: 13).

Teknolojinin her alanda gelişim göstermesi, bireylerin hayatlarını devam ettirmelerinde hem yardımcı olmakta hem de bireyleri bu kolaylıklarla beraber daha çok bağımlı hâle getirmektedir. İnternetin kullanıldığı ya da ulaşabildiği tüm imkânlar bilinçsizce kullanımlar sonucunda riskler de barındırmaktadır. Önceden insanların özel bilgilerini korumak için saklamak yeterli olurken günümüzde böyle bir şey mümkün değildir. Kişilerin kendilerini bu tür tehlikelerden korumaları için hem bu konuda bilgilencmeleri hem de bilinçlenmeleri gerekmektedir (Barkuş, Koç, 2019: 36).

Sosyal paylaşım ağları, zaman ve mekân sınırını kaldırmasından dolayı geleneksel sosyalleşme durumlarına göre daha farklı bir ilişki biçimi sunmaktadır. Sosyal ağlar üzerinden gerçekleşen sosyalleşmelerde gerçeklikler tam anlamıyla ortada olmadığından daha yüzeysel bağlar kurulmaktadır. Sosyal medyayı bu kadar popüler yapan bu yapay ilişkiler değil, bunun arkasında yatan maddî ve manevî pazarlama stratejisidir. Bu pazarlama stratejisi, kişilerin meraklarını cezbedip onları günden güne kitlesi artan sosyal ağların içine çekmektir (Hacıbekiroğlu, 2019: 51).

Geleneksel medyaya göre etkileşimli medya araçları, kişilere başkalarını gözetleme imkânı tanırken kendini de teşhir edebileceği ortamı hazırlamaktadır. Bu alanlarda yapılan teşhir hem çok hızlı yayılmakta hem de kalıcı olmaktadır (Gültekin, 2018: 121). Sosyal medya uygulamaları, her bireyin psikolojik ihtiyaçlarına cevap verebilecek yeni alanlar

üretmektedir. Bireyler kendi psikolojik durumlarına uygun olan, onların ihtiyaçlarına cevap veren uygulamaları kullanmakta ve bunların devamlılığını sağlamaktadır. Bu kullanımların olumlu ya da olumsuz sonuçları oluşabilmektedir. Bu bağlamda kullanıcılar psikolojik olarak sıkıntılarını bazen olumlu olarak bazen de cinsel ve gösteriş yönlü olumsuz içeriklerle destekleyebilmektedirler (Babacan, 2017: 74).

Sosyal medya uygulamalarını kullanmaya başladıklarında, kişilerin uygulama kabul izinleriyle kendilerine ait her türlü bilgi, tercih ve ilgileri kopyalanmaktadır. Veriler belli kategorilere göre tasniflenip veri tabalarına kaydedilmektedir. Bu veriler belli durumlar için kişiler fark etmese de kullanılmaktadır (Arık, 2020: 447-461). Sosyal ağlarda kendine ait bir bilgiyi paylaşan birey artık bu bilginin tek sahibi değildir. Bu paylaşım tüm kullanıcılara açık hâle gelmektedir. Bu platformlara giriş yapılırken sistem, kendini güvence altına alarak bireylere ilk kayıt esnasında bu mahremiyet ihlali için onay almaktadır (Ulum, 2021: 37). Sosyal medyada yapılan paylaşımlarla hırsızlık ya da kişisel bilgilerin diğer kişilerin eline geçmesine zemin hazırlama gibi güvenlik açıkları da ortaya çıkmaktadır (Kütükoğlu, 2019: 2).

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte sosyal ağlar, her geçen gün çeşitlilik kazanarak insanları bu ağlara bağlayacak tatmin noktalarıyla bireylerin vazgeçilmezleri arasındaki yerini almıştır. Bireyler bu teknolojik gelişmelerle kendilerine kolaylıklar sunan uygulama ve yenilikleri kullanmaya başlarken bu medya araçlarının dayattığı kuralları da bir süre sonra içselleştirip yadırgamamaya başlamışlardır. Bu yenilikler kullanıcıların parmak izlerini, yüz tanıma sistemleriyle fotoğraflarını, kişisel bilgilerini de içine alarak bireylerin mahrem alanlarını işgal etmektedir. Kişilerin haz alarak bu alanlarda paylaşım yapmaları desteklenerek teknoloji kendi düzenini dayatıp kurallarını hayata geçirmiştir (Sığın, 2019: 20-21). Dijital çağda insanlar arasında oluşabilecek din, köken ve bölgesel farklılıklar ortadan kaldırılarak tek tip insan oluşturulmaya çalışılmaktadır. Canlı insan hücrelerine yerleştirilen çiplerle de yapılan çalışmalarda insan beyni ve bedeni dijital çağa uyarlanmaktadır (Hacıbekiroğlu, 2019: 25).

2.3. Din ve Dindarlık

2.3.1. Dinin Tanımı

İnsanlığın varoluşundan bu yana hem ilâhî hem de ilâhî olmayan dinler günümüze kadar var olmuştur. İnanma ihtiyacı ile dünyaya gelen insan mutlaka bir dine yönelmiş ve onun kurallarına hayatında yer vermiştir (Hacıbekiroğlu, 2019: 75). Türkçedeki din sözcüğü Arap dilinden dilimize geçmiş olup Batı'da Latince'den gelen 'religion' kelimesinin karşılığı olarak kullanılmakta ve birey ile Allah arasındaki bağ olarak ifade edilmektedir (Yılmaz, 2014: 23). Din, sözlükte yaratıcıya, doğaüstü kuvvete, mukaddes varlıklara inanıp ibadet etmeyi kurallı bir biçimde yerine getirmeyi ifade eden kuramsal yapı olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2022). Din, kelime anlamıyla İslâmî kaynaklarda hâkimiyet, teslimiyet, ödül-ceza ve yol anlamlarına gelen kavramlarla açıklanmıştır (Tümer, 1994).

Din, birçok farklılıktan kaynaklı olarak değişik şekillerde tanımlanmasına rağmen mevcut din tanımlarına bakıldığında yine de ortak birtakım unsurların olduğu söylenebilir. Yılmaz bu ortak unsurları içine alacak şekilde dinî; kişilerin hem fert hem de grup olarak yaratıcı olarak kabul ettikleri Allah'a, tek varlığa, değerli, sonsuz ve doğaüstü olan ilâha yönelik inançlarını, ibadetlerini ve ahlâkî değerlerini de içeren bir fenomen olarak ifade etmektedir (Yılmaz, 2014: 23).

Din, toplum yaşamı için önemli bir faktördür. İnsanların Yaratıcı'nın çizdiği yolda aktif olarak var olmasını sağlayan planlı bir bütündür. Başka bir deyişle din bireyin inanç, fikir ve davranışları hayata geçirme konusunda her yönden değişim ve gelişim içinde olmasını hedefleyen hem fert olarak hem de toplumsal yönü destekleyen bir yapıdır. Aynı dine inanan kişiler benzer hedef ve duygularla bir araya gelebilmekte ve hareket edebilmektedirler. Din toplumu inşa eden bir yapıya sahiptir (Çekin, 2013: 246).

Din, kişilerin veya toplulukların ihtiyaç duyduğu bir olgu olduğu için çoğu kişi tarafından kabul edilmektedir. Yaratıcı tarafından gönderilen dinleri kabul etmeyen ilim insanları bile toplumsal yapının sağlam bir şekilde kurulması için bir din geliştirmişlerdir. Bazı ilim insanları da toplum için olmasa da insan için dini vazgeçilmez bir olgu saymaktadırlar (Düzgün, 2017: 17). Esasen din farklı disiplinlerdeki bilim insanları tarafından farklı şekillerde tanımlanmıştır. Bu bağlamda sosyologlar dine toplumsalcı bakış

açısıyla bakarak birtakım tanımlamalarda bulunurken psikologlar ise dine bireyselci açıdan bakarak farklı din tanımları yapmaktadırlar. Birey, yaratılışı itibariyle dine, inanmaya eğilimli bir varlık olduğundan yaşanan her dönemde inanıp bağlanacak bir din bulmuştur (Kımtır, 2018: 96).

Psikolojik açıdan din, herkes tarafından genel bir kanıya varılmış fikirleri, inanç ve düşünceleri, kişileri her yönüyle anlama tarzını, gerçek olanın bilgisini ve içeriğini kapsar (Hökelekli, 2010b: 39). James dini ruhun yaşayış biçimi olarak ele alır ve üstün varlıkla kurulan yakınlık ilişkisini araştırır. Din kişilerin kendi ruh dünyalarında yaşadıkları herkese özel olan bir alandır. O, duyguların dinin ilk ve en önemli kaynağı olduğunu belirtir (Egemen, 1952: 11). Freud ise indirgemeci bir yaklaşımla dinin bir ihtiyaçtan kaynaklı olduğunu, çocukluktan beri devam eden nevrozların ve yanılsamaların etkisiyle ortaya çıktığını ve bu ihtiyaçlar, farklı kaynaklardan tatmin edildiğinde dinin de yok olacağını savunur (Karaca, 2007: 93). Din Freud'a göre kendini aciz hisseden veya acizlik durumuna düşmüş bireylerin geçici olarak itibar ettikleri bir olgudur. Kişilerin bilimsel verilere ulaştıkça bu olgudan uzaklaşıp bunun bir yanılsama olduğunu fark edeceklerini belirtir (Karaca, 2007: 103). Allport kişilerin hayatında dinin olumlu yönde etkisi olduğunu vurgular. Dinî duygular bireyi tüm yönleriyle etkileyen derin ve köklü anlamlar taşır (Allport, 2004: 12). Fromm'a göre din kişilere kendilerini tanımlama, bir şeye ya da varlığa adanma, farkına varma imkânı ve kimlik duygusu kazandırır. Din bireylerin davranışlarının kaynağını da bulmalarına fırsat tanıyarak kişilerin hayatına anlam katma işlevi görür (Fromm, 2012: 88-89-90). Jung'a göre din bireyin ruhsal durumlarına etki edebilecek güce sahip en eski ve evrensel bir olgudur. Kişinin birey olarak kendini ruhsal yönden tamamlama sürecinde dine inanmanın etkisi göz ardı edilemez (Bahadır, 2007: 25-26). Yine Jung'a göre ruhsal bütünlüğün sağlanmasında kolektif bilinçdışı bireyin dinî inançlarına etki eder ve dinî yaşayışın ortaya çıktığı ortamlar sunar (Bahadır, 2007: 105). Dolayısıyla Jung dini, insan düşüncesine has bir yaşayış biçimi olarak açıklamakta ve insanın yaşamında güçlü kudretli sayılabilecek, kişiler tarafından tapmaya layık görülen belirli değerlerin öncelenmesi olarak ifade etmektedir (Jung, 1965: 9).

2.3.2. Dindarlık

Dinin, çok yönlü ve farklı yapılardan oluşmasından dolayı onu açıklayan tek bir din tanımı bulunmayıp pek çok din tanımı mevcuttur. Din semboller sistemidir ve dine ait olan değerler, uygulamalar bir bütün hâlinde bir anlam oluşturur. Din kişilerin dünya ve hayata dair tüm yaşayışlarını tabiatüstü bir varlığa dayanarak düzenler ve bir yaşanabilirlik sağlar. Bu yaşanabilirlik durumuna bütün yönleriyle katılan insan da dindar insan olarak tanımlanabilir (Hökelekli, 2010a: 73).

Dindarlık, bireyin ait olduğu dine inanma, ibadet etme ve ona ait kutsalları onaylama, değer verme ve içselleştirme durumu olarak ifade edilebilir. Dindar kimse ise kabul edilen dinin değerlerini uygulayan, hayatına tatbik eden bireydir (Kurt, 2009: 2). Dindarlık, dinin tanımında yer alan boyutları da içine alan geniş bir alanı kapsamaktadır. Dolayısıyla her dine göre dinî unsurlar değiştiğinden dindarlığın da içeriği değişmektedir. Her din kendi önem derecesine göre inananlarına birtakım kıstaslar belirler. Tüm bu farklılıklara rağmen yine de tanımlardaki ortak hususlardan yola çıkarak bir din tanımı yapmak mümkündür. Kişilerin kendi kabul ettikleri dinî inancın gereklerine inanıp bunu devam ettirmeleri onların dindarlık düzeyini belirler. Kişilerin kendi zihinlerinde inandıkları değerlerle uyumlu olarak yaşamaları, onların dindarlığını gösterdiğinden bu dindarlık yaşantısı her birey için farklılık arz etmektedir (Yılmaz, 2014: 40).

Dindar birey, hayatının merkezine dinî güdülenmeleri koyduğundan yaptığı tüm eylemlerde Allah'ın emir ve yasakları etkin rol oynamaktadır. Dindarlığı içselleştiren bireylerde Allah'a yaklaşan ve O'na karşı derinleşen eylemler ön plandadır. Dindarlık çok boyutlu ve uygulama açısından farklılıklar gösterebildiğinden tüm bireylerin yaşamlarında aynı oranda yönelme ve uygulama görülemeyebilir ve aynı dine inanan kişilerin dindarlık görünümü farklılıklar içerebilir (Kımtır, 2008: 93).

Din, belli ritüelleri ve uyulması gerekli kuralları içermekle birlikte dindarlık ise bunların kişinin hayatında yer etmesidir. İnanç zorla olmadığından kişiler tercihleriyle hayatlarına din ile bir yol çizmiş olurlar. Bu da onlara sorumluluk yüklemektedir (Bilgin, 2014: 77).

Dindarlığın, geleneksel ve toplumsal gruplarda günlük hayatın içinde yer alan tüm alanlara etki ettiği ve bu alanları içine aldığı bilinmektedir. Modern yaşamla birlikte sekteye uğradığı düşünülse de günümüzde dindarlık etkisini kaybetmeden korumaktadır (Yılmaz, 2014: 2). İslamiyet vahiy kaynaklı dinleri kabul ederken diğer beşerî kaynaklı inanışları din olarak kabul etmemektedir (Hacıbekiroğlu, 2019: 75). Dinî hedefler ilâhî kaynaklı olduklarından hem içerik bakımından hem de kişileri uygulamaya yöneltme bakımından güçlüdürler. Dindar kimseler ölümden sonra hayatın varlığını bildiğinden kendilerini her daim kontrol ederler. Onlar dinî inançlarını uygulamada aksaklık yaşasalar bile tövbe edip yapılan hatayı telafi etmek için uğraşırlar (Bahadır, 2011: 216).

2.3.3. Dindarlığın Göstergesi

İnsanın dindarlığı, Allah'ın ayetlerine inanıp onları hayatına geçirip sosyal ilişkilerinde bunları uyguluyor olmasıyla gösterilebilir (Altıntaş, 2008: 83). Zira din, bireyin bu dünyada tercih ettiği yaşama biçimini ya da hayat tarzını ifade etmektedir. Dindarlık ise bireyin seçtiği dinî yaşam biçiminin öznel yansımasıdır (Gündüz, 1998: 96).

İslam dini bağlamında ifade etmek gerekirse İslam, hayatın her alanına etki eden ve günün ihtiyaçlarına uyarlanabilir olduğundan dinin ve dindarlığın yaşanabileceği imkânlar sunmaktadır. İslamiyet dindarlığı sadece ibadetle sınırlamayıp kişinin düşünce ve samimiyetini de kapsamaktadır (Hacıbekiroğlu, 2019: 78).

Dindarlık, bir inanç ve değerler sistemi olarak bunların davranışa ve hayata geçirilişini içeren geniş bir kavramdır (Kımtır, 2008: 92). Dindarlık, kişilerin yaşadığı dindir ve bu dinin bilinçli olarak eyleme dönüştüğü yaşam biçimidir. Başka bir deyişle dindarlık, bir inancın belirli bir zaman ve şartta kişi veya kişiler tarafından yaşanmasıdır. Dolayısıyla kişinin dindarlığını inandığı dinin kabul ve yasaklarına hayatında ne derece önem verdiği belirlemektedir (Kula, 2014: 222). Farklı inanışların içerdiği dinî etkinlikler o dine inanmayan birine farklı gelse de asıl olan inanan kişinin dinini nasıl gördüğüdür. Kimse saçma bulduğu dinin dindarı olamaz (Bilgin, 2014: 77).

2.3.4. Dindarlık Boyutları

Günümüz dünyasında yaşam koşullarının gelişmesi, etkileşimlerin artmasıyla dinlerin yeni ve farklı düşünce açılarıyla anlaşılması ve açıklanması, dinlerin farklı yönlerinin de bunlara dâhil edilerek tanımlamalar yapılmasını gerektirmiştir (Yılmaz, 2014: 31-32). Din, bireylerin hayatlarını tüm yönleriyle etkiler ve sadece kuralları belirlemekle kalmaz bir bütünlük içinde onların yaşanmalarını da sağlar. Bireylerin hayatlarında her alanda etkili olan dindarlığı anlayabilmek için birtakım ortak özellikleri göz önünde bulundurmak gerekir. Bu özellikler, dinî hayatın genişlemesine, uzunlamasına ve derinlemesine boyutları olarak üç ana başlıkta incelenmiştir. Glock ve Stark'ın çalışmalarında yer verdikleri beş boyuta, dindarlığın genişlemesine boyutları, Gazzâli'nin üç çeşit dindarlık safhasına dindarlığın uzunlamasına boyutları ve Allport tarafından ileri sürülen iki tür dindarlık modeline de dindarlığın derinlemesine boyutları denilmektedir (Hökelekli, 2010a: 73-78).

Dinî hayatın genişlemesine dair boyutlarda dinî yaşantının temelini oluşturan bireyin inandığı İlahi Varlık'la bağ kurması ideolojik boyutu, inandığı dinin ritüellerini yerine getirmesi ibadet boyutunu, yaratıcısına karşı duyduğu içsel sezgiler tecrübe boyutunu, inandığı dinin içeriğiyle ilgili bilgi sahibi olması zihnî boyutu, dinin bireyin hayatında bir şeyleri değiştirmesi ve onun bunları içselleştirmesi ise etki boyutunu oluşturmaktadır. Dinin uzunlamasına boyutlarında bireyin bir dini ilk kabul edişi sırasında araştırmaya girmeden ona bağlanması iman safhasını, inandığı din hakkında bilgi sahibi olarak mantıkî ve kalbî inanmanın gerçekleşmesiyle birlikte fikir safhası, Yaratıcısı ile kurduğu ilişkinin farkında olup bunu anlaması da marifet safhasını oluşturmaktadır. Derinlemesine boyutlarında ise dini kendi kişisel çıkarları için sahiplenen ve kendisine yararlı olduğu için kabullenen kişileri kapsayan dış güdümlü din ve dini gerçek anlamda yaşamaya istekli olup hayatlarını dinî kurallar çerçevesinde tasarlayan kişileri içeren iç güdümlü din oluşturmaktadır (Hökelekli, 2010a: 73-78).

Diğer taraftan Yılmaz, dinin temel boyutlarını; inanç, ibadet, ahlâk ve topluluk olarak dört gruba ayırmaktadır. İnanç boyutunu tek ve kesin olarak inanılan, her şeyin sahibi olan varlık ve bu inancın açığa çıkarılarak yaşandığı iman esasları oluşturmaktadır. İbadet boyutunu her dinî yaşantıda inanılan değere göre hayatı düzenleyen çeşitli ritüeller ve kutsal

kabul edilen törenler oluşturmaktadır. Ahlâkî boyut, aşkın güç tarafından kişilerin birbirleriyle olan ilişkilerini biçimlendiren ve kişilerin erdemli bireyler olarak yetişmelerini sağlayan kurallar bütünüdür. Toplumsal boyutsa diğer üç boyutun günlük hayata yansımaları sonucunda ortaya çıkan durumları içermektedir (Yılmaz, 2014: 32-37).

2.3.5. Dindarlığı Etkileyen Faktörler

Din, inanmak ve bu inancı hayata geçirerek uygulanabilir kılan bir bütünü temsil eder (Karaman vd., 2009: 109). Yapılan araştırmalarda dindarlığın aile, sosyal çevre, cinsiyet, medenî durum, eğitim, coğrafi bölge, köy-kent yaşamı ve sosyo ekonomik değişkenler gibi pek çok faktörden etkilendiği görülmektedir (Kurt, 2009: 3). Dinî kavramların kullanımı çocukların dil gelişimiyle birlikte aile içinde kullanıldığı ölçüde çocuklarda yer edinir (Köse ve Ayten, 2013: 117) ve çocuklar bu kavramların anlamlarını tam olarak idrak edemeseler de hayatlarında kullanmaya başlarlar. Ailenin dinî değerlere karşı hassasiyetleri bazen çocukları olumlu yönde etkilerken bazen de ailelerin dini yanlış anlatma ve yaşamalarından kaynaklı olarak olumsuz yönde etkilenebilmektedir. Çetin'in (2023) popüler bir dizi film üzerindeki incelemesinde, aile üyelerinin inanç ve fikir değişimlerinin yine ailelerinin geçirmiş olduğu değişimden etkilendiği görülmüştür. Bu bağlamda yapılan araştırmalarda da din eğitimi dersi alan fakültelerde okuyan öğrencilerin diğer fakültelerde eğitim alan öğrencilere göre dindarlık eğilimlerinin yüksek olduğu bulgulanmıştır (Kımtır, 2013: 7). Yine yapılan bazı çalışmalarda kız öğrencilerin erkeklere oranla daha dindar davranış sergiledikleri görülmüştür (Kımtır, 2013: 8). Baynal'ın araştırmasında ise kişilerin inanç ve inançsızlığa yönelmesinde sosyal çevrelerinin etkisinin büyük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Nişancı ve Aysan'ın (2019), yaptığı araştırmada da şehirde yaşayan bireylerin kırdaki yaşayan bireylere nazaran kendilerini daha az dindar olarak nitelendirildikleri görülmüştür. Bireylerin yaşam alanlarının onların dinî inançlarını ve ibadet boyutundaki pratiklerini de etkilediği görülmektedir. Nişancı'nın (2023) araştırmasında en yüksek dindarlık durumunun bölgelere göre Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi'nde en düşük dindarlık düzeyinin ise Marmara ve Ege Bölgelerinde olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla kişilerin yaşadıkları coğrafya onların din ile ilgili tutumlarına etki etmektedir. Azimli ve Coşkun'un (2023) araştırmasına katılan bireyler kentleşmeye ve modern hayata geçişin toplumda dinin etkisini azalttığını ifade etmiştir. Benzer şekilde yapılan araştırmalarda medenî durum olarak evli olan bireylerin evli olmayan bireylere göre daha dindar olduğu, aile dindarlığının da bireylerin

üzerinde pozitif etkisinin bulunduğu görülmüştür (Nişancı, Aysan: 2019). Diğer taraftan yapılan bazı araştırmalarda Türkiye’de eğitim seviyesi arttıkça bireylerin kendini dindar hissetme durumunda bir düşüş gerçekleştiği tespit edilmiştir (Nişancı, 2023).

Kur’an kişilerin yaratılıştan itibaren dine meyilli olduğunu ifade eder ve bireylerin neden inanmadıklarını, nelerin buna sebep olduğunu ve İslam’ın gönderiliş amacını açıklar. İnsan kendi içinde var olan kibir, narsizm, bencillik, azla yetinmemek gibi kötülüğe meyleden yönlerini bilip bunları nasıl kontrol edeceğinin bilincine vararak yaşamını Kur’an ışığında devam ettirebilmelidir ki dindar bir birey olabilsin (Tokur, 2014: 278).

Sosyal medya uygulamalarının bazılarının arka planında kişileri narsisizm boyutuna taşıyan amaçlar yer almaktadır. Narsisizm kişilerin başkalarının isteklerini görmezden gelerek kendini öne çıkarmayı, kendine aşık olmayı ve sevmeyi içerir. Sosyal medya uygulamalarında da kişilerin kendilerinin en güzel hallerini paylaşma ve bu yönde beğeni ve takip alma, diğer kullanıcılardan yorumlar almak için kendilerini teşhire sürükleyen bir yapı vardır. Bu uygulamalar sayesinde kişiler, sürekli her mekân ve zamanda paylaşım yaparak narsist duygularını beslemektedirler (Oyman, 2016: 148).

Yine sosyal medya modern hayatta kişilerin hissettiği yetersizlik duygusunu istismar edecek ortamlar sunmaktadır. Kişiler başkalarının hayatlarının izleyicisi olduktan sonra kendileri de bir süre sonra onlar gibi paylaşımlar yapmaya başlamaktadır. Haset etme duygusuyla bir yarış içine girilmektedir. Oysa İslamiyet sadece zengin olup malını Allah yolunda harcayana ve âlim olup ilmiyle amel edene haset edilmesine onay vermektedir. Boş işleri terk etmek dinini yaşayan kişilerin dikkat etmesi gereken bir hususken herhangi bir bilgi, fayda sağlamayan kişilerin hayatlarını teşhiri edişlerini izlemeye sebep olan bu gibi davranışlar kişinin kalbinin gerçek hakikatlerden uzaklaşmasına neden olmaktadır (Daniş, 2016: 93).

2.3.6. Dindarlığın Değişimi

Kur’an bireylerin farklı inançlarından ve kişilerin çevre şartlarından etkilendiğinden bahsetmekte, yaratılıştan getirilen fitrat bu inanışlarda önemli bir yer tutmaktadır. Kişileri dine yönelten onları bir arayışa iten sebep yaratılıştan gelen fitratın gücüdür. Yaratıcı tüm

insanlara bu fitrî gücü gelişmeye açık, hatasız ve tam olarak vermiş olup bireyler bu özellikleriyle Allah'a bağlanma ve inanma eğilimindedirler. Bu eğilim belli faktörlerden etkilenmeye müsaittir (Kula, 2014: 222-232).

Bir bireyin dindar olduğunu söylemesi için inandığı dinin inanç, ibadet ve ahlâk ilkelerinin onun hayatında uygulanır olması gerekir. İnanan bir kimse gündelik yaşamında bu kuralları uygulayarak kendisine bir kimlik kazandırır. Dijitalleşen dünyada da bireyin internet uygulamalarında göstermiş olduğu tutum ve davranışlar onun dijital kimliğini göstermektedir (Dereli, 2022).

Modern dindarlıkta dinsel semboller daha az yer kaplamaktadır. Modern dindarlar, inanç boyutunu rasyonel bir şekilde algılamalarından dolayı ritüeller konusunda da daha rahat davranırlar. Geleneksel dindarlıkta dinî bilgi ve yaşayışlar önceki dönemlerden aktarılmıştır. Şekilci olmakla birlikte birçok değere kutsallık atfedebilmekte, dinsel semboller bireylerin hayatında önemli bir yer tutmaktadır. Her iki dindarlık biçiminin ortak noktası ise dinî yaşam için yapılan ibadetvârî davranışların kutsala bağlanarak yapılmasıdır (Tekin, 2004: 54-55). Dindar bireyler daha çok muhafazakâr olarak da adlandırılırlar. Ama değişen dönemle birlikte kavramların içerikleri de değişikliğe uğramıştır. Muhafazakârlık tanımı ile bu tanıma dâhil olanlar arasında bir kopukluk mevcuttur. Çağın Müslüman gençliği dini kendinden öncekilerde olduğu gibi geleneklere bağlı olmakla değil, belli değeri muhafaza edip (namaz, tesettür, oruç gibi) devam ettirmekle yaşamaktadır (Aslanoğlu, 2016: 4).

Dindarlık, dinin hem inanç hem de ibadet ve yaşam boyutlarını içine alarak insanın hayatına ne derece nüfuz ettiği ile tanımlanabilir (Tekin, 2004: 53). Dindarlığı indirgemeci bir yaklaşımla açıklamak onun içeriğini eksik tanımlamaktır. Hayatın her alanına bütüncül bakmamak, hayatın içinde var olan dini bilerek yaşamamak bugün yaşanan çarpık dindarlık örneklerinin sebebinin teşkil etmektedir (Tekin, 2004: 61). Kişi iman ettikten sonra hayatının tamamını inandığı dinî inanç ve değerler doğrultusunda yaşadığında tam anlamıyla dindar olabilecektir. Bu anlamda bir kimse hayatını sâlih amellerle donatıp her işini Allah'ın rızası amacıyla yaparsa gerçek anlamda bir dindar olur (Tekin, 2004: 63). Zira modern toplumlarda gösteri ve gösteriş önemli yer tutmaktadır. Bu anlamda modernitenin gösterme mantığı, dindarlığı da etkilemiştir (Okumuş, 2006). Dolayısıyla dindarlık kavramı hem samimiyetle

inanılan hem de riyakârlıkla gösterilen dinî davranışları kapsamaktadır. Dinler dindarlığı tanımlarken samimiyetle olanı kabul etmekle birlikte diğer türlü olanın da yaşanabileceğini önceden belirtirler. Gösteriş hayatın her alanına nüfuz etmişken dinî yaşantının da bunun içinde olması beklenen bir durumdur (Okumuş, 2006: 22). Gösterişçi dindarlığın oluşmasında sosyal olarak bir sınıf elde etme, moda uyma, toplumu farklı yönlendirme, güç kazanma, gruplar tarafında kabul görme, kabul edilme ve dışlanmama gibi sebepler yer almaktadır (Okumuş, 2006: 24).

Dinî yaşayan kişiler kurallara uymada sıkıntılar yaşayıp günah işleyebilir ancak bunun devam edip süreklilik kazanması kişileri dindarlıktan uzaklaştırabilir (Bilgin, 2014: 81). Kişiler aynı dine inansalar bile o dine inanış biçimleri ve samimiyetleri birbirinden farklı olabilir. Allport tarafından sunulmuş ve çoğu düşünür tarafından kabul görmüş dış güdümlü ve iç güdümlü dindarlık modeli genel olarak kabul görmektedir. Dış güdümlü dinde davranışlar dine göre değil de başka bir amaç motivasyonu ile gerçekleşir. Din, bu kişilerin bireysel amaçlarına hizmet ettiğinden dinin faydalı bir inanç olduğu fikri hâkimdir. İç güdümlü dinde ise inanç insanın kendi içinde canlanır ve hayatını dine göre şekillendirir. Bu tür kimselerin dinden faydalanmak gibi bir amacı olmayıp kendi içsel duygularını dinle uyumlu hâle getirerek dinlerini yaşamaları söz konusudur (Hökelekli, 2010a: 76-77).

2.3.7. Sosyal Medya Dindarlığı

Modern hayatla birlikte dinin farklı yaşam alanlarında uygulanması, dindarlığın boyutlarında da değişime yol açmıştır. Yaşam biçimleri, yaşam yerleri, maddi durum dindarlığın yaşanış biçimini etkilediği gibi sosyal medya uygulamaları da dindarlığı etkilemektedir. Sosyal medya dindarlığı kişilerin gerçek yaşamına bakılmaksızın dijital alanda oluşturduğu profili ifade etmekte bu bakımdan pazarlama ya da gösterişçi dindarlık sınıfına dâhil olmaktadır. Burada yapılan dindarlık paylaşımları kişilere daha ulaşılabilir görünmektedir. Çünkü bu tür dindarlık paylaşımları sert söylemlerden uzak daha fazla slogan içerip dikkat çeken ve kişilere daha sevimli gelen samimiyetten uzak içeriklere sahiptir (Oyman, 2016: 139- 140).

Dinî gerçek yaşamında uygulamayan kişiler bile sosyal medya üzerinden dinin önemli gördüğü zamanlara ait ya da dinî yaşantının belirtisi olan görselleri profillerinde

paylaşmaktadırlar. Bu tür paylaşımlar dindar kesim tarafından sevimli görülüp yeni bir beğeni kitlesinin oluşmasına da sebep olmakta, aynı zamanda da gündemde bir yer edinmektedir. Gerçek hayatta dindar olarak vasıflandırılan insanlar da sosyal medya aracılığı ile tebliğ yaptıklarını ve ne kadar çok insana ulaşırlarsa sevaba gireceklerini düşünüp paylaşım yapmaktadırlar (Oyman, 2016: 143). Bu bağlamda konu ile ilgili yapılan araştırmalar sonucunda da sosyal medyada paylaşım yaparken dinî hassasiyetlere dikkat edilmeden tanıdıkların bulunduğu bir ortamda bulunma hissiyle daha rahat paylaşımların yapıldığı ve diğer kişilerin bu paylaşımları onaylaması ve beğenmesi ya da mesajla desteklemesi de bireyleri paylaşım yapmaya daha hevesli hâle getirdiği sonucuna ulaşılmıştır (Özçelik, 2016: 89).

Dinî, yaşayışlarında önceleyen, kendilerini dindar olarak ifade eden bireylerin sosyal medyada da dinî düşüncelerini ifade etmeleri popüler dindarlığa zemin teşkil etmiştir. Kişilerin dini anlama biçimlerini sosyal medya etkilemektedir. Kişilerin gerçek hayatta mevcut olmayan bir dinî yaşamı sosyal medyada varmış gibi yaşamaları dinin modern hayatla birlikte değişimini göstermektedir (Oyman, 2016: 127). Sosyal medyayı bu kadar aktif kullanan bir kitlenin, belli bir çoğunluğu etkisi altına almak için sosyal medya dindarlığı diye adlandırılan bir dindarlık profili sergilemesi beklenen bir durumdur (Hacıbekiroğlu, 2019: 48).

2.4. Sosyal Medya, Mahremiyet- Mahremiyet Bilinci Ve Din- Dindarlık

2.4.1. Sosyal Medya ve Din- Dindarlık

Gerçek hayatta ahlâk neyi içeriyorsa sanal hayatta da aynı değerleri içermektedir. Gündelik yaşamda ahlâkî değerlere dikkat ederek bir dindarlık yaşantısını benimsemek sosyal medya uygulamalarını kullanırken de aynı hassasiyeti gerektirmektedir. Araç olabilen sosyal medyanın amaç haline gelmesi dinî inanç ve bilincin kaybolmasına ve ahlâkî hassasiyetin azalmasına sebep olmaktadır. Sosyal medya platformlarında ilk başlarda dikkat edilmesine karşın sistemin kişileri anlık olarak yalnız hissettirmesinden dolayı normalde yapılmayacak davranışlar bu sanal dünyanın vaatlerine ulaşmak için yapılar hâle gelmiştir (Kaliç, 2022). Böylece sosyal medya, paylaşılan içeriklerin dinî bir kaynağa dayandırılmadan kullanıcıların kendilerine göre bir anlayışıyla sunabildikleri kontrolü olmayan bir ortama dönüşmektedir (Akgül, 2022). Sosyal medyanın özünde ifşa kültürü yer

almaktadır. İslamiyet bu kültürün aksine gösteriş yapmayı, sahip olunanları ortaya sermeyi, doğrusu bilinmeden bilgi paylaşımının yapılmasını ve kibri yasaklamaktadır (Akpınar, 2022).

İslam dinî Allah rızası için ibadet edilmesini ve bunun gösterişten uzak yapılmasını emrederken sosyal medya sitelerinde İslamî paylaşım sayfaları kontrolsüz bir şekilde din ile ilgili paylaşımlar yapmakta ve bunlar herhangi bir kontrolden geçmeden kişilere ulaşmaktadır. Bu tür paylaşımlar bazı yanlış yorum ve anlamalar sebebiyle olumsuz sonuçlara da yol açabilmektedir (Çekiç, 2020: 162).

Sosyal paylaşım sitelerinde takipçi kazanabilmek ve her kesimden bireyi kendi saflarına çekebilmek için belli içerik üreten sayfalar da bulunmaktadır. Bu ve benzeri sayfalar herhangi bir dinî kontrolden geçmeden içerik paylaştıklarından örneğin hicrî-miladî takvim arasındaki zaman farkını dikkate almadan bir önceki yılın kandilini yine aynı zamana geliyor diye bu mecralarda paylaşım yanlış bilgiyi yayarak insanları da kandırabilmektedirler. İnsanın en temel duygularından birisi yaratılıştan gelen, fitratta var olan utanma veya ar duygusudur. Hz. Muhammed (sav) utanma duygusunun imandan geldiğini buyurarak bu duygunun iman eden birey için vazgeçilmezliğine vurgu yapmıştır. Hayâ duygusu saklamayı, gizlemeyi, kapatmayı ve paylaşmamayı içinde barındırır. Yaratıcı, aile ve toplum içindeki bireylerin hem var olarak hem de kendilerine ait bir özel alanın varlığını koruyarak yaşamaları gerektiğini peygamberler aracılığıyla insanlara bildirmiştir. Nitekim bu özel alan hem dıştaki kişilerin tahribatından hem de özel alanın sahiplerinden fıkıh kurallarıyla korunmuştur. Bu özel alanda bireylerin nelere dikkat etmesi gerektiği hususları belirtilerek mahremiyet ihlallerine karşı önlem alınmaya çalışılmıştır (Kahraman, 2020). Dinin saklama, gizleme prensibine karşı sosyal medya tam tersi şekilde paylaş, açığa çıkart kültürünü benimsemekte ve bunu dayatmaktadır.

2.4.2. Mahremiyet ve Din – Dindarlık

İslam’da din kelimesi, İslam’ın temel şartlarını, kişinin ahlâkî davranış ve tutumlarını kapsamaktadır (Pazarlı, 1982: 26). Din aynı zamanda kişilerin ve toplumların hayatlarını disipline etmekte, bireyleri ve toplumu belirli kuralara uymaya yönlendirmektedir. Bireylerin diğer bireylerle ve toplum içindeki insanlarla ilişkilerini vicdanlara ve kalplere

nüfuz etmeye gücü olan din düzenler. Dinler kişilerin manevî ve ahlâkî yaşamlarına, diğer kişilerle ilişkilerine ve toplumun genelini ilgilendiren kurallarıyla birey ve toplumların huzur içinde yaşamasına katkıda bulunmaktadır. Din, ilâhî kaynaklı olmasından dolayı bireyler tarafından şüphe duyulmadan uygulanabilir niteliktedir. Dinî kuralları yaşantısında uygulayan dindar birey, çevresine zarar vermekten sakınır, kötü durumlardan kaçınır. Allah korkusu her türlü yaptırımdan önce gelir ve tesirli bir disiplin oluşturur (Pazarlı, 1982: 40-41). Mahremiyet, insanı insan yapan en değerli özelliklerden biridir. İlk insanın yaratılışından itibaren mahremiyet duygusu varola gelen bir olgudur. Mahremiyet, utanmayı, ar duymayı ve iffet kavramlarını da içerir. Mahremiyet doğuştan gelen refleksi bir durumdur. Birey mahremiyet duygusunu kendi içinde devam ettirebildiği ve koruduğu ölçüde özgür ve huzurlu olur. Kur'an ve hadisler kişinin mahrem duygusunu devam ettirmesini, iffetli olmasını ve bunların da insan olmanın temel özellikleri olduğunu vurgular. İnsan dünyaya dokunulmazlık, özgürlük ve sahip olma haklarıyla gelir. Masuniyet de denilen dokunulmazlık hakkı, kişinin kendine ait olan hem maddî hem de manevî alanlarına kimsenin müdahale edemeyeceği özel alanıdır. Allah kişileri bu haklarıyla yaratırken kişilerin de bu haklarını hem korumada hem de yaşamada titizlik göstermeleri gerekmektedir. İslam inancında mahremiyeti korumak farzdır. Mahremiyetin zarar görmesine sebep olacak davranışlar haram kılınmış ve mahremiyete saygı emredilmiştir. İyi bir Müslüman olmanın ölçütü, kişinin başkalarının mahremiyetine gösterdiği özen olmuştur (Kahraman, 2019).

2.4.3. Mahremiyet Bilinci ve Din- Dindarlık

Din, ilk insanın yaratılışından beri kişisel ve sosyal alanlarda var olan bir gerçekliktir. Başka bir deyişle din, tarihin her döneminde ve dünyanın her bölgesinde kişilere ve toplumlara egemen olan ilâhî kanunlardır. Birey dışarıdan bir telkin almaya ihtiyaç duymaksızın yaratılışı gereği ilâhî kudretin varlığını hissetmesiyle dinin tohumlarını kendi içinde yeşertir. İçsel bir eğilimle dinî hayatını yaşamaya başlar bu yüzden ki din bir gerçekliktir. Birey inanma ihtiyacıyla birlikte doğduğundan kendini koruyarak ve yaşam içgüdülerine uygun olarak doğal bir süreç yaşar. Bu nedenle din, kişilerin kaderine etki eden yüce bir güce inanması ve bu inanma sonucunda özel davranışlarda bulunmasıdır (Pazarlı, 1982: 31). Mahremiyet, diğer insanlardan saklanan ve diğerleri tarafından bilinmesinin hoş karşılanmadığı kişisel durumları içermektedir. Mahrem ve haram kavramları kişilerde

kelimenin yasaklı anlamından kaynaklı zıtlıklar oluşturur. Bu da kişileri hem tahrik eder hem de yasaklı duruma karşı koruyabilir. Bu durumda mahremiyet, kanunlar ve yasaklarla değil, kişinin mahremiyet konusunda duyarlı olması, bu konu hakkında bilinçlenmesiyle çözülebilir. Mahremiyet açıklarının temelinde bireylerin kendilerinden bîhaber olmaları yatmaktadır. Din bu konuda mucizevî olarak bir çözüm getiremez ancak bireylerin kendi iradeleriyle bunun farkına varıp çözüme kavuşturmaların katkıda bulunur. Mahremiyet bilincini geliştiren bireye kendi içinde bunun farkındalığını oluşturduğu sürece dışarıdan bir kötülük etki edemez (Öztürk, 2019).

2.4.4. İslamiyet'e Göre Mahremiyet

Kişinin inandığı din, onun yaşantısını da etkilemektedir. Dinî değerlerin öncelendiği toplumlarda din kişilerin tercihlerini etkilerken modern dönemde bireyselleşmenin de etkisiyle kişiler bedenleriyle sergilenen bir obje olmuşlardır. Dijitalleşmeyle birlikte sosyal medya, teşhir etme ve sanal dünya uygulamaları mahremiyete zarar vermiştir. Mahremiyetin yıkımı kişilerin hakikî durumlarını da yitirmelerine sebep olmuştur. Kişiler sanal dünya platformlarında yer alabilmek için din dâhil olmak üzere pek çok değeri zamanın popüler gündemine göre şekillendirmektedirler (Kayran, 2019).

İslamiyet inanan bireyler için mahrem alanın sınırlarını ve kurallarını belirlemiştir. İslam inancına göre kişiler, bir an dahi yalnız kalmadıklarının her an yaratıcı ile birlikte olduklarının bilincindedirler. Ayrıca inanan kimseler, davranışlarının melekler tarafından kaydedildiği bilinciyle aslında mahrem alanın belirli sınırlar içinde olduğunu da farkındadırlar (Felek, 2020: 137-138). İnananlar, Allah'ın kendilerini her zaman gördüğünü bildiklerinden dolayı hiçbir zaman yalnız olmamakla beraber diğer kişilere karşı korunmuş, gizli bir alan konusunda da bilgilendirilmişlerdir. Dolayısıyla inanan kimseler başkalarının özel alanlarına karşı da uyarılmış ve bu konudaki yaptırımlara dikkat çekilmiştir (Şişman,2017: 63). Mahremiyete dair sınırlar sadece bireyin kendi kendini korumasına olanak sağlayan sınırlar değil, Yaratıcı tarafından da belirli kurallar ile çevrelenen bir alan olup bu alanın korunmadığı durumlarda cezanın da var olduğu bilinmektedir (Martı ve Martı, 2020: 11).

Kişinin yaratılışındaki en güzel hâlini devam ettiren özelliği mahremiyettir. Mahremiyet kavramı iffet kavramıyla birlikte anlam kazanmaktadır. Allah her varlığı yaratırken belli bir düzen içinde yaratmış ve belli başlı kurallar getirmiştir. Mahremiyet insanın doğuştan getirdiği bir özelliğidir ve buna sahip çıktığı oranda kendi değerini devam ettirir. Mahremiyet anlayışı tarihin belli dönemlerinde farklı şekillerde ifade edilmiş ve değişik kültürlerde yer edinmiştir. Örneğin eski Roma’da kişiler mahremiyet kavramına sahip kişilerin toplum içinde medenileşmediğini, insanî özelliklerinin eksik olduğunu düşünüyorlardı. Bu yüzden de ne kadar alenilik olursa o kadar olumlu gözle bakılıyordu. İslamiyet’te mahremiyet, kişinin değerini korumak olarak görülmektedir. “Müslümanın kalitesini, mahremiyetini koruduğu ölçü belirlemektedir.” anlayışı Kur’an ve sünnetin telkin ve tavsiyelerindedir. Kadın ya da erkek birbiri ile iletişime geçebilir fakat bu iletişim sınırlara dikkat edilerek insanî ilişkiler ölçüsünde olmalıdır (Kahraman, 2019).

Kişilerin inançları, onların değerlere bakışını etkilemektedir. Günümüz dünyasında kişilerin kendilerini tanımladıkları değerlerle davranışları arasında büyük farkların olduğu gözlemlenmektedir. Kişiler bilinçli olarak mahremiyeti ihlal etmeseler de zamanla farkında olunmadan toplumun etkisiyle sınırları ihlal edebilmektedirler (Eken, 2022). Dinî değerlerin daha az yaşanmasıyla mahremiyet de zarar görmüştür. Din ilk ortaya çıktığından beri bir saldırı altındadır ve bu saldırılar akıl çağında doğrudan hedef alınarak yorum çağında da dolaylı bir hedef olarak görülmek suretiyle gerçekleştirilmektedir. Din kurgulanarak hem içeriğine zarar verilmiş hem de sıradanlaştırılmıştır. Mahremiyet de bu yaşananlarla birlikte geneli kapsayan bir bağlayıcılıktan öznel bir keyfiyete dönüşmüştür (Çağan, 2018: 34).

Mahremiyet kaynağını dinden almasına rağmen ahlâk sadece kaynağını dinden almaz. Ahlâk ve mahremiyet birlikte ilerlediğinden mahremiyetle dindarlık arasında sıkı bir ilişki olduğu görülür. Yapılan araştırmalardan da dindarlık düzeyiyle mahremiyet hassasiyeti arasında olumlu bir ilişki olduğu bilinmektedir (Çağan, 2018: 33-34).

Bireye saygıyı diğerlerine karşı sınır ile belirleyen İslam’da mahremiyet, sadece mahrem bölgeleri kapatmak değil, gözün gördüğü sınırları, konuşulan konuları, izin alınmadan girilmeyen mekânları da içine alacak şekilde daha geniş kapsamlı bir kavramdır (Martı ve Martı, 2020: 12). Kişilerin evleri özel alanları sayılıp buralarla ilgili hem dışarıdan gelecek her türlü tehlikeye karşı tedbir alınması hem de özel olanın ifşa edilmemesi gerekir.

Görünmemek ve göstermemek tasavvufî gelenekte de önemlidir. Zira takva yönünden ilerlemek isteyenlerin kendilerini açığa çıkartması istenmez (Şişman, 2016: 20-21).

Geleneksel toplumda dinî değerler önem taşımakta ve mahremiyet de dinle ilişkili olarak önemli bir değer olarak korunmaktadır (Aycan, 2019: 15). İslamiyet'te toplumsal intizam, iç ve dış ortamların düzenlenmesine bağlıdır ve mahrem alan önem taşımaktadır. Batı'nın özel alan kavramı ile İslamiyet'in mahrem alanı birbirinden farklı öğelere önem vermektedir (Göle, 2011: 128). Mahrem yerine, Batı'nın kullandığı özel alan kavramını kullanmak İslamî bir hayat süren topluluğun ailevî alanıyla ilgili farklılığı yok saymak olur (Göle, 2011). Mahremiyet farklı durumlara göre değişiklik göstermekle birlikte din bu konuda kişilerin özelini koruyan bir tutum içindedir. İslam inancının bu bakış açısına karşın zamanla Hıristiyan kültürünün itiraf ve ifşa anlayışının etkisinde kalınarak İslam toplumlarında muhafazakâr bireylerin de hayatlarını ifşa etmeye teşvik edilmesi durumuyla karşı karşıya kalmıştır (Hacıbekiroğlu, 2019: iv).

İslamiyet'e göre kişinin mahremiyetinin ihlal edilmesi hukukî açıdan suç sayılmakla beraber dinî açıdan da büyük günahlardan birisi olarak kabul edilmiştir (Şen, 2016: 936). İslamiyet'te mahremiyet aile içinde de önem taşır. İslam dini, ev içinde yaşayan diğer bireylere ebeveynlerinin odalarına üç zaman diliminde izinsiz girilmemesini tavsiye etmiştir (Yıldız, 2020: 51). İslam hukuku, zamanın değişmesiyle her çağa uygulanabilirlik özelliğini göstermeli ve dönemin ihtiyaçlarına yönelik bilim ve teknolojinin gelişmesine paralel olarak değerlendirmeler yapabilmelidir (Şen, 2016: 941). Sosyal medya platformlarında kişiler kendi hayat görüşlerine göre profil alanları oluşturmakta ve bu alanlara dinî ve şahsî fotoğraflarıyla belli bir kimlik kazandırmaktadırlar. Fotoğraflarda ilgi çekici tüm unsurlar yer almakta, özel ve saklı kalması gereken fotoğraflar da gün yüzüne çıkarılmaktadır (Aycan, 2019: 71). Dolayısıyla dindar kadınlar da sosyal medyada paylaşımlarında mahremiyeti açık hâle getirmektedirler (Aycan, 2019: 2). Kadınlar eşleriyle ilgili düşüncelerini, duygularını dikkat çekici fotoğraf ve yazılarla bu uygulamalarda sunmaktadırlar (Aycan, 2019: 72).

Ayrıca toplumsal geleneklerle ilgili paylaşımlar da kadınlar tarafından dinî bir anlam yüklenerek paylaşmakta, din üzerinden yapılan paylaşımlarla mahrem olan beden gösterilmekte ve böylece dinî unsurlar kullanılarak mahremiyet esnetilmektedir (Aycan,

2019: 38). Dindar kişiler ibadetlerini de dijital ortamlara taşıyıp yaptıkları paylaşımlarla sosyal medyanın görünme yönünü öne çıkararak mahremiyeti yok saymaktadırlar. Beğenilmek ve görünen olmak için yapılan paylaşımların, mahremiyeti korumayı ortadan kaldırdığı, dinî değerlerle ilgili yapılan paylaşımlarda da gözlenmektedir. Bu tür paylaşımlarda din bir araç olarak kullanmakta ve bununla da mahremiyete ilişkin bakış yumuşatılmaya çalışılmaktadır (Aycan, 2019: 31). Sosyal medya paylaşımlarında kişinin bedeniyle ilgili yaptığı paylaşımları ve dinî değerleri teşhir etmesi, mahremiyetin sanal ortamda değişim gösterdiğinin delilidir (Aycan, 2019: 5).

Mahremiyet konusu, ilk insanın şeytana uymasıyla Rabb'inin emrinden çıkmasından ve daha sonra vuku bulan olaylardan beri insanlığın gündeminde var olmuştur. İlahi kitaplarda da bu olay anlatılırken mahremiyeti ortadan kaldıran durumun nefis kaynaklı olduğu dile getirilmektedir (Gündoğan, 2020: 35-36). Müslüman ilim insanları mahremiyet kavramını tartışırken bu kavramı sadece kadınlar üzerinden anlamlandırmışlardır. Bu tür eksik açıklama tarzı, aslında mahremiyetin toplum üzerinde kurması gereken ahlâkî yapının zeminini zedelemiştir. Dolayısıyla mahremiyeti sadece kadınlara atfetmek, Nur Suresinde iki cins için bahsedilen haramdan korunmaya yönelik ayetlere de ters düşmektedir (Karaman, 2020: 89). İslamiyet'in, kadınlar ve erkekler için toplumsal hayatta koyduğu tesettür ve mahremiyet kurallarının sosyal medya uygulamalarını kullanırken de uyulması gereken kurallar olduğunun bilincinde olunması önemlidir. Herkesin görebileceği şekilde yapılan paylaşımların birçok kişiye ulaşmasından dolayı güvenlik açısından da sıkıntılar doğabilmektedir (Duman, 2022).

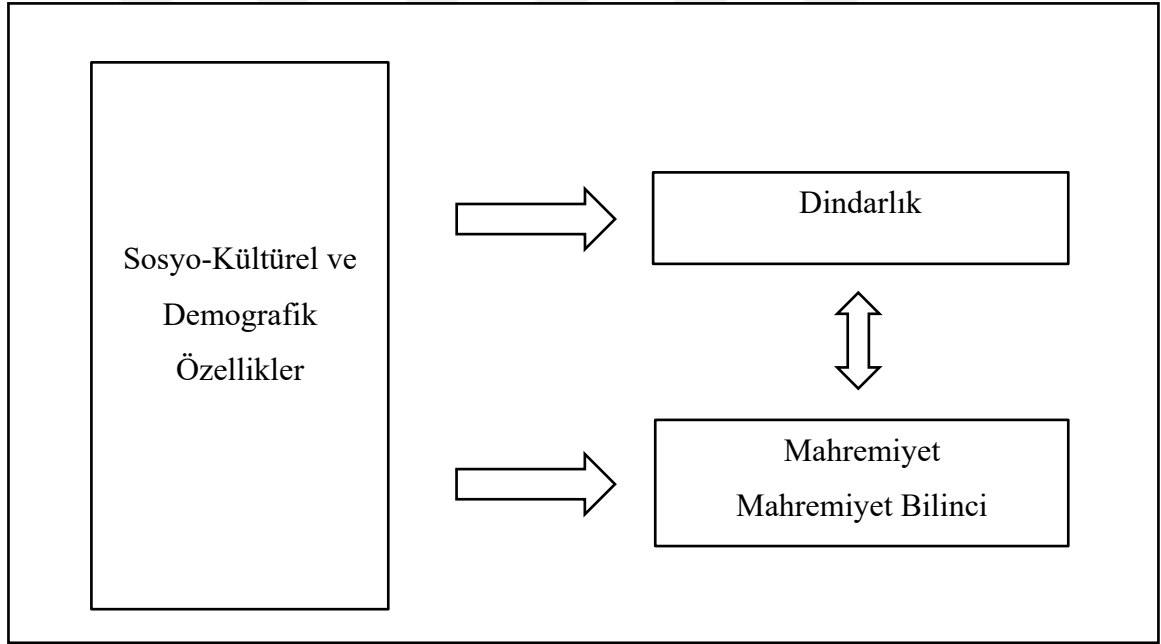
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA VE YÖNTEM

Bu bölümde çalışmanın modeli, yöntemi, evren ve örnekleme, veri toplama araçları, kullanılan ölçekler ve analiz teknikleri gibi bilgilere yer verilecektir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmanın modelini, demografik değişkenlerin mahremiyet, mahremiyet bilinci ve dindarlıkla olan ilişkilerinin, ayrıca mahremiyet ve mahremiyet bilincinin dindarlıkla olan ilişkisinin incelenmesi oluşturmaktadır.

Şekil 1. Araştırma Modeli

3.2. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışma, nicel desenle gerçekleştirilen korelasyonel türden bir araştırmadır. Nicel araştırma, değişkenler arasında var olan ilişkiyi inceleyerek nesnel teorileri test etme yöntemidir (Creswell, 2017: 4). Bu çalışmada literatür taraması ve alan araştırması yapılarak anket tekniği kullanılmıştır. Katılımcılara ait veriler, esas olarak bireylerin sosyal medya uygulamalarını kullanırken dinin etkisini hissetme durumları ile mahremiyet ve mahremiyet

bilinçleri arasında bir ilişki olup olmadığını, varsa bu ilişkinin hangi yönde ve düzeyde olduğunu belirlemek için anket tekniğiyle toplanmıştır. Anket, katılımcıların daha önceden hazırlanmış, belirli bir sıralamada ve yapıdaki sorulara cevap vermesiyle belirlenen veri toplama yöntemidir (Altunışık vd., 2007: 68). Sosyal medya kullananlarda mahremiyet, mahremiyet bilinci ve dindarlık ile ilgili literatür taranarak bu alanda yapılmış çalışmalar incelenmiştir. Gerçekleştirilen yüksek lisans tezi kapsamında üç bölümden oluşan anket formu katılımcılara çevrim içi anket yöntemiyle uygulanmıştır. Elde edilen veriler SPSS programıyla analiz edilmiştir.

3.3. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini Türkiye’de yaşayan ve sosyal medya kullanan 18 yaş üzeri kişiler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini de gönüllülük esasına dayalı olarak ve rastgele örnekleme yöntemiyle online anket uygulanan 426 kadın ve erkek oluşturmaktadır. Örneklem sayısının tespitinde literatürde değişik yöntemlerden bahsedilmektedir. Tavşancıl (2002)’a göre örneklem büyüklüğünün madde sayısının en az 5 hatta 10 katı kadar olması gerekir. Çalışmada örneklem büyüklüğünü tespit etmede bu kriter dikkate alınmıştır.

3.4. Veri Toplama Araçları

Veriler çevrim içi anket uygulama metoduyla toplanmıştır. Çalışmamızda “Kişisel Bilgi Formu”, “Mahremiyet Ölçeği”, “Mahremiyet Bilinci Ölçeği” ve “Dinin Etkisini Hissetme Ölçeği” uygulanmıştır.

3.4.1. Kişisel Bilgi Formu

Kişisel bilgi formu; ankete katılan bireylerin demografik özelliklerini ölçmek amacıyla katılımcılara cinsiyet, yaş, eğitim durumu, medenî durum, meslek, yaşamının büyük bir kısmını geçirdiği yer, gelir durumu, kullanılan sosyal medya hesap türleri, sosyal medya kullanım süreleri ve kaç yıldır sosyal medya kullandıklarına dair sorulardan oluşmaktadır.

3.4.2. Mahremiyet Ölçeği

Katılımcıların sosyal medya uygulamalarında mahremiyet durumlarını öğrenebilmek için Sefer Kalaman'ın geliştirdiği Mahremiyet Ölçeği kullanılmıştır. Kalaman'ın geliştirdiği Mahremiyet Ölçeği'nin içeriğinde Facebook gibi sosyal medya uygulamalarını kullanırken mahremiyetin ifşasına, gözetimin farkındalığına ve mahremiyet ihlalinin farkındalığına dair ifadeler yer almaktadır. Toplam 16 maddeden oluşan Mahremiyet Ölçeği, “kesinlikle katılmıyorum,” “katılmıyorum,” “kararsızım,” “katılıyorum,” “kesinlikle katılıyorum” şeklinde beşli likert tarzında düzenlenmiştir. Ölçeğin Cronbach's Alpha güvenilirlik katsayısı 0,88 olarak bulunmuştur. Bu araştırmada ölçeğin bütün maddeleri araştırmaya ve analizlere dahil edilmiş ve Cronbach's Alpha güvenilirlik katsayısı ise 0.83 olarak bulunmuştur.

3.4.2. Mahremiyet Bilinci Ölçeği

Katılımcıların mahremiyet bilinçlerine ait verilere ulaşmak için Deniz Öztürk, Gülcan Eyüboğlu ve Zehra Göçmen Baykara'nın Türkçeye uyarladıkları Mahremiyet Bilinci Ölçeği (PCS) kullanılmıştır. Tabata ve Hirotsune'nin (2014) geliştirdiği 15 maddelik ölçeğin Türkçeye uyarlamasında, geçerlilik ve güvenilirlik değerlendirildikten sonra 11 maddeden oluşan Türkçe sürüm ölçek ortaya çıkmıştır. Türkçeye uyarlama çalışmasında söz konusu ölçeğin tamamına ilişkin Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı 0.77 olarak bulunmuştur. Ölçekte kişilerin kendilerine ait mahremiyetlerine ilişkin sorular, başka bireyler için mahremiyet bilincine sahip olmayla ilgili sorular ve diğer bireylerin mahremiyetlerinin korunmasına ilişkin davranışları içeren sorular yer almaktadır. Ölçek, “Kesinlikle Katılmıyorum”, “Katılmıyorum”, “Kararsızım”, “Katılıyorum” ve “Kesinlikle Katılıyorum” şeklinde 5'li likert tarzında düzenlenmiştir. Bu çalışmada Mahremiyet Bilinci Ölçeği'nin 11 maddesi de araştırmaya ve analizlere dahil edilmiş ve Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı 0.68 olarak bulunmuştur.

3.4.3. Dinin Etkisini Hissetme Ölçeği

Kişilerin günlük hayatlarında dinî inançların davranışları biçimlendirici bir etkisi olduğundan dinin etkisini hissetme, dindarlığın göstergelerinden birisi olarak sayılmaktadır. Bu nedenle katılımcıların dinin etkisini hissetme düzeylerini ölçmek için Yapıcı'nın, Stark

ve Glock'un dindarlığın boyutları sınıflandırmasında yer alan etki boyutunu önceleyerek geliştirdiği ölçek kullanılmıştır. Ölçek 17 maddelik likert tipi "Kesinlikle Katılmıyorum", "Katılmıyorum", "Katılıyorum" ve "Tamamen Katılıyorum" şeklinde sıralanmış cevap şıklarından oluşmaktadır. Yapıcı (2006: 85) ölçeğin Cronbach's Alpha katsayısını 0.95 olarak bulmuş ve söz konusu ölçeğin geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı olduğunu ifade etmiştir. Bu araştırmada tüm ölçek maddeleri analizlere dahil edilmiş ve söz konusu ölçeğe dair Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı 0.96 olarak bulunmuştur.

3.4.5. Verilerin Toplanması ve Analizi

Sosyal medya uygulaması kullanan 18 yaş ve üzeri bireylerin sosyal medya paylaşımlarında mahremiyet bilinci ve dindarlık durumlarının ölçülmesi için Mayıs-Haziran 2022 tarihleri arasında "Kişisel Bilgi Formu", "Mahremiyet Ölçeği", "Mahremiyet Bilinci Ölçeği" ve "Dinin Etkisini Hissetme Ölçeği" kullanılmıştır. Rastgele örneklem yöntemiyle Türkiye'de yaşayan ve çalışmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden 426 katılımcı ile çevrim içi anket uygulaması yapılmıştır.

Ankete katılan 426 kişinin verileri SPSS-25 programlarıyla analiz edilmiştir. Öncelikle verilerin dağılımının normalliği test edilmiştir. Dağılımın normalliğini test etmek için farklı tekniklerden (mod, medyan ve aritmetik ortalama değerlerinin, skewness ve kurtosis değerlerinin hesaplanması vs.) yararlanılmaktadır. İstatistik uzmanlarına göre dağılımın normal olduğunun birtakım göstergeleri vardır. Bunlardan birisi de mod, medyan ve aritmetik ortalama değerlerinin birbirine yakın olması veya skewness ve kurtosis değerlerinin +1 ila -1 arasında olması dağılımın normalliğini göstermektedir (Büyüköztürk ve ark., 2011: 48, 63). Araştırmada toplanan verilerin normal bir dağılım gösterip göstermediğini test etmek için mod, medyan ve aritmetik ortalama değerleri ve kurtosis ve skewness değerleri hesaplanmış ve dağılımın normal olduğu görülmüştür (Bkz. Tablo 1). Buradan hareketle verilerin analizinde parametrik testlerden yararlanılmıştır. Dolayısıyla araştırmada toplanan ham verilerin analizinde, t-testi, tek yönlü varyans analizi ve pearson ve kısmî korelasyon tekniklerinden yararlanılmıştır.

Tablo 1

Dağılımın normalliği

	Dinin Etkisini Hissetme	Mahremiyet Bilinci	Mahremiyet
N	426	426	426
Mean	3.781	4.351	2.505
Median	4.059	4.364	2.500
Mode	4.59 ^a	4.64	2.38
Std. Deviation	.9855	.4514	.6434
Skewness	-1.00	-.758	.032
Kurtosis	.157	.742	-.305
Minimum	1.00	2.64	1.00
Maximum	5.00	5.00	4.44

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM ARAŞTIRMA BULGULARI

4.1 Örneklemin Sosyo-Demografik ve Kültürel Özelliklerine İlişkin Bulgular

Tablo 2

Örneklemin cinsiyetlerine göre dağılımı

Cinsiyet	N	%
Kadın	257	60.3
Erkek	169	39.7
Toplam	426	100

Tabloda görüleceği üzere çalışmaya katılan kişilerin %60.3'ü kadın, %39.7'si erkektir.

Tablo 3

Örneklemin yaşlara göre dağılımı

Yaş	N	%
18-28 yaş arası	142	33.3
29-39 yaş arası	155	36.4
40-50 yaş arası	88	20.7
51 ve üzeri yaş	41	9.6
Toplam	426	100

Tabloda görüleceği üzere çalışmaya katılan kişilerin %33.3'ü 18-28 yaş aralığında, % 36.4'ü 29-39 yaş aralığında, % 20.7'si 40-50 yaş aralığında ve % 9.6'sı da 51 yaş ve üzerindedir.

Tablo 4

Örneklemın eğitim durumlarına göre dağılımı

Eğitim	N	%
İlkokul	16	3.8
Ortaokul	17	4.0
Lise	44	10.3
Ön lisans	42	9.9
Lisans	252	59.2
Yüksek lisans- Doktora	55	12.9
Toplam	426	100

Tabloda görüleceği üzere çalışmaya katılan kişilerin % 3.8'i ilkokul, % 4.0'ü ortaokul, % 10.3'ü lise, % 9.9'u ön lisans, % 59.2'si lisans ve % 12.9'u da yüksek lisans-doktora mezunudur.

Tablo 5

Örneklemın medenî durumuna göre dağılımı

Medenî Durum	N	%
Bekâr	174	40.8
Evli	238	55.9
Boşanmış-Dul	14	3.3
Toplam	426	100

Katılımcıların medenî durumlarına bakıldığında %40.8'i bekâr, % 55.9'u evli, % 3.3'ü ise boşanmış ya da dul bireylerden oluşmaktadır.

Tablo 6

Örneklemin mesleklerine göre dağılımı

Meslek	N	%
Öğrenci	91	21.4
İşçi	15	3.5
Memur	197	46.2
Emekli	21	4.9
Özel Sektör	43	10.1
Çalışmıyor	59	13.8
Toplam	426	100

Tabloda görüleceği üzere çalışmaya katılan bireylerin % 21.4'ü öğrenci, % 3.5'i işçi, % 46.2'si memur, % 4.9'u emekli, % 10.1'i özel sektör ve % 13.8'i de çalışmayan bireylerdir.

Tablo 7

Örneklemin yaşamının büyük bir kısmını geçirdiği yerleşim yerine göre dağılımı

Yaşadığı Yer	N	%
Köy	29	6.8
Kasaba-Belde	28	6.6
İlçe	121	28.4
İl	98	23.0
Büyükşehir	150	35.2
Toplam	426	100

Katılımcıların yaşamlarının büyük bir kısmının geçtiği yerleşim yeri durumlarına bakıldığında %6.8'i köy, %6.6'sı kasaba-belde, %28.4'ü ilçe, %23.0'ü il, %35.2'si büyükşehirde yaşayan bireylerden oluşmaktadır.

Tablo 8

Örneklemin gelir durumuna göre dağılımı

Gelir Durumu	N	%
Düşük	37	8.7
Ortanın altı	40	9.4
Orta	288	67.6
Ortanın üstü	61	14.3
Toplam	426	100

Tabloda görüleceği üzere çalışmaya katılan bireylerin %8.7'si düşük, % 9.4'ü ortanın altı, % 67.6'sı orta, % 14.3'ü ortanın üstü gelir durumuna sahiptir.

Tablo 9

Örneklemin kayıt oldukları sosyal medya hesabına göre dağılımı

Sosyal Medya Uygulaması	N	%
Facebook	3	.7
Instagram	6	1.4
Twitter	1	.2
WhatsApp	10	2.3
Instagram, WhatsApp	14	3.3
WhatsApp, Youtube	8	1.9
Facebook, WhatsApp	12	2.8
Facebook, Instagram	5	1.2
Twitter, WhatsApp	1	.2
Instagram, Youtube	1	.2
WhatsApp, Diğer	1	.2
Twitter, WhatsApp, Youtube	4	.9
Instagram, WhatsApp, Youtube	35	8.2
Facebook, Instagram, WhatsApp	44	10.3
Facebook, WhatsApp, Youtube	14	3.3
Instagram, Twitter, WhatsApp	10	2.3
Facebook, Twitter, WhatsApp	4	.9
Facebook, WhatsApp, Tik Tok	1	.2
WhatsApp, Youtube, Diğer	1	.2

Tablo 9'un devamı

Sosyal Medya Uygulaması	N	%
Facebook, Instagram, Twitter, WhatsApp	29	6.8
Facebook, Instagram, WhatsApp, Youtube	59	13.8
Instagram, WhatsApp, Tik Tok, Youtube	5	1.2
Instagram, Twitter, WhatsApp, Youtube	35	8.2
Facebook, Twitter, WhatsApp, Youtube	8	1.9
Facebook, Instagram, WhatsApp, Tik Tok	1	.2
Instagram, WhatsApp, Youtube, Diğer	2	.5
Instagram, Twitter, WhatsApp, Tik Tok	1	.2
Facebook, WhatsApp, Tik Tok, Youtube	1	.2
Instagram, Twitter, WhatsApp, Diğer	1	.2
Facebook, WhatsApp, Youtube, Diğer	2	.5
Facebook, Instagram, Twitter, WhatsApp, Youtube	63	14.8
Facebook, Instagram, WhatsApp, Youtube, Diğer	1	.2
Facebook, Instagram, WhatsApp, Tik Tok, Youtube	3	.7
Instagram, Twitter, WhatsApp, Youtube, Diğer	3	.7
Instagram, WhatsApp, Tik Tok, Youtube, Diğer	1	.2
Instagram, Twitter, WhatsApp, Tik Tok, Youtube	4	.9
Instagram, Twitter, WhatsApp, Tik Tok, Youtube, Diğer	1	.2
Facebook, Instagram, Twitter, WhatsApp, Youtube, Diğer	7	1.6
Facebook, Instagram, WhatsApp, Tik Tok, Youtube, Diğer	1	.2
Facebook, Instagram, Twitter, WhatsApp, Tik Tok, Youtube	12	2.8
Facebook, Instagram, Twitter, WhatsApp, Tik Tok, Youtube, Diğer	11	2.6
Toplam	426	100

Görüldüğü üzere katılımcılardan sayıca ve oran bakımından en fazla sayıda kişinin %14.8 (n=63) Facebook, Instagram, Twitter, WhatsApp ve Youtube uygulamalarının hepsini bir arada kullananlar olduğu; daha sonra bunları %13.8 oranı ile (n=59) Facebook, Instagram, WhatsApp, Youtube uygulamalarını bir arada kullananların takip ettiği görülmüştür. Sadece tek bir sosyal medya uygulamasını kullananların ise sayı ve oran bakımından (%.2, n=1) en az sayıda olduğu görülmektedir.

Tablo 10

Örneklemin günlük sosyal medya hesabı kullanım süresine göre dağılımı

Süre	N	%
1 saatten az	68	15.96
1 – 3 saat	248	58.22
4 – 6 saat	96	22.54
7 saatten fazla	14	3.29
Toplam	426	100

Tabloda görüleceği üzere çalışmaya katılan bireylerin %15.96'sı 1 saatten az, %58.22'si 1-3 saat arasında, %22.54'ü 4-6 saat arasında ve %3.29'u da 7 saatten fazla sosyal medya uygulamalarında günlük olarak zaman harcamaktadır.

Tablo 11

Örneklemin yıl olarak sosyal medya hesabına sahip olma süresine göre dağılımı

Yıl	N	%
1- 3 yıl	41	9.6
4- 10 yıl	250	58.7
11 yıldan fazla	135	31.7
Toplam	426	100

Tabloda görüleceği üzere araştırmaya katılan bireylerin %9.6'sı 1-3 yıl arasında, %58.7'si 4-10 yıl arasında ve %31.7'si de 11 yıldan fazla süredir bir sosyal medya uygulaması kullanmaktadır.

4.2. Sosyo-Demografik Faktörlere Göre Sosyal Medya Kullanımında Mahremiyete (mahremiyetin ifşası, gözetimin ve mahremiyet ihlalinin farkındalığı) İlişkin Bulgular

Tablo 12

Katılımcıların cinsiyetlerine göre mahremiyet (mahremiyetin ifşası, gözetimin ve mahremiyet ihlalinin farkındalığı) düzeyleri arasındaki farklılıklara ilişkin bulgular (T-Testi)

	Cinsiyet	N	X	t	df	P
Mahremiyet	Kadın	257	2.507	0.76	424	.940
	Erkek	169	2.502			

Cinsiyet değişkenine göre katılımcıların Mahremiyet Ölçeği'ndeki toplam puan ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlılık düzeyinde bir farklılaşma olmadığı görülmüştür.

Tablo 13

Katılımcıların medenî durumlarına göre mahremiyet (mahremiyetin ifşası, gözetimin ve mahremiyet ihlalinin farkındalığı) durumları arasındaki farklılıklara ilişkin bulgular (Oneway-Tukey HSD)

	Medenî Durum	N	X	Ss	F	Sig. (P)	Fark
Mahremiyet	1) Bekâr	174	2.500	.6768	.061	.941	yok
	2) Evli	238	2.505	.6182			
	3) Boşanmış- Dul	14	2.563	.6833			
	Toplam	426	2.505	.6434			

Katılımcıların medenî durumlarına göre Mahremiyet Ölçeği'ndeki puan ortalamalarında anlamlılık düzeyinde farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Buna göre yapılan varyans analizi sonucunda örneklemin medenî durumlarına göre bekâr olan katılımcıların Mahremiyet Ölçeği'nden aldıkları puan ortalamalarının evlilerden daha yüksek olduğu gözlenmiştir.

Tablo 14

Katılımcıların meslek durumlarına göre mahremiyet (mahremiyetin ifşası, gözetimin ve mahremiyet ihlalinin farkındalığı) arasındaki farklılıklarla ilişkin bulgular (Oneway- Tukey HSD)

	Meslek		N	X	Ss.	F	Sig.(P)	Fark
	Durumu							
Mahremiyet	1) Öğrenci		91	2.370	.6992	2.973	.012	1 ile 6 arasında
	2) İşçi		15	2.317	.8286			
	3) Memur		197	2.481	.6018			
	4) Emekli		21	2.774	.6009			
	5) Özel Sektör		43	2.600	.5879			
	6) Çalışmıyor		59	2.679	.6379			
	Toplam		426	2.505	.6434			

Katılımcıların meslek durumlarına göre Mahremiyet Ölçeği'ndeki puan ortalamalarında anlamlılık derecesinde farklar olduğu görülmüştür. Buna göre gerçekleştirilen analizler sonucunda katılımcıların meslek durumlarına göre öğrenci olan bireylerin Mahremiyet Ölçeği'nden aldıkları toplam puan ortalamalarının memurlardan daha yüksek olduğu bulunmuştur ($p < .05$).

Tablo 15

Katılımcıların hayatlarının büyük bir kısmının geçtiği yerleşim yerine göre mahremiyet düzeyleri (mahremiyetin ifşası, gözetimin ve mahremiyet ihlalinin farkındalığı) arasındaki farklılıklarla ilişkin bulgular (Oneway- Tukey HSD)

	Yerleşim Yeri	N	X	Ss.	F	Sig. (P)	Fark
Kasaba-Belde	28	2.451	.4650				
İlçe	121	2.547	.6453				
İl	98	2.571	.6249				
Büyükşehir	150	2.399	.6559				
Toplam	426	2.505	.6434				

Araştırmaya katılanların yaşamlarının büyük bir kısmını geçirdikleri yerleşim yerine göre Mahremiyet Ölçeği'ndeki toplam puan ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlılık düzeyinde bir farklılaşma olmadığı görülmüştür.

Tablo 16

Katılımcıların yaş, eğitim, yaşadıkları yerleşim yerinin büyüklüğü, gelir düzeyleri, günlük sosyal medya kullanım süresi ve yıl olarak sosyal medya kullanım süresi ile mahremiyet (mahremiyetin ifşası, gözetimin ve mahremiyet ihlalinin farkındalığı) arasındaki ilişkilere dair bulgular (Pearson korelasyon)

	Mahremiyet
	r
Yaş	.073
Eğitim Durumu	-.207**
Yerleşim Yeri	-.108*
Gelir Durumu	-.008
Günlük SMK Süresi	.203**
Yıl Olarak SMK Süresi	.057

*p<.05; **p<.01

***SKM: Sosyal Medya Kullanım

Araştırmaya katılan kişilerin yaş düzeyleri, eğitim ve gelir durumları, yaşamlarının büyük bir kısmını geçirdikleri yerleşim yerinin büyüklüğü, günlük sosyal medya kullanım süreleri ve yıl olarak sosyal medya hesabına sahip olma süreleri ile Mahremiyet Ölçeği'ndeki toplam puan ortalamaları arasındaki ilişkileri tespit etmek için korelasyon analizi yapılmıştır. Yapılan analizler sonucunda, söz konusu değişkenlerle Mahremiyet Ölçeği'nden alınan toplam puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlılık düzeyinde ilişkilerin olduğu görülmüştür. Bu bağlamda örneklemin Mahremiyet Ölçeği'ndeki puan ortalamaları ile eğitim ve yaşamlarının büyük bir kısmını geçirdikleri yerleşim yerinin büyüklüğü arasında negatif, günlük sosyal medya kullanım süresi arasında ise pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir (p<.01; p<.05). Buna göre katılımcıların eğitim ve yaşadıkları yerleşim yerinin büyüklüğü arttıkça mahremiyet düzeyleri düşmekte, günlük sosyal medya kullanım süreleri atıkça mahremiyet düzeyleri atmaktadır Diğer taraftan araştırmada katılımcıların yaş, gelir ve sosyal medya hesaplarını kullandıkları yıl süresi ile

Mahremiyet Ölçeği'ndeki puan ortalamaları arasında pozitif ve negatif yönlü bir ilişkiler görülsede bunların anlamlılık düzeyinde olmadığı görülmüştür ($p>.05$).

4.3. Sosyo-Demografik Özelliklere Göre Sosyal Medya Kullanımında Mahremiyet Bilincine İlişkin Bulgular

Tablo 17

Katılımcıların cinsiyetlerine göre mahremiyet bilinci düzeyleri arasındaki farklılıklara ilişkin bulgular (T-testi)

	Cinsiyet	N	X	Ss	t	df	Sig. (P)
Mahremiyet Bilinci	Kadın	257	4.411	.4265	3.430	424	.001
	Erkek	169	4.259	.4736			

Cinsiyet değişkenine göre katılımcıların Mahremiyet Bilinci Ölçeği'ndeki puan ortalamalarında kadınlar lehine istatistiksel olarak anlamlılık düzeyinde bir farklılaşma olduğu görülmüştür. Buna göre kadınların toplam mahremiyet bilinci puanlarındaki ortalamalarının erkeklerden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir ($p<.05$).

Tablo 18

Katılımcıların medenî durumlarına göre mahremiyet bilinci arasındaki farklılıklara ilişkin bulgular (Oneway- Tukey HSD)

	Medenî Durum	N	X	Ss	F	P	Fark
Mahremiyet Bilinci	1) Bekâr	174	4.339	.4419	.335	.715	Yok
	2) Evli	238	4.364	.4602			
	3)Dul-Boşanmış	14	4.279	.4374			
	Toplam	426	4.351	.4514			

Katılımcıların medenî durumlarına Mahremiyet Bilinci Ölçeği'ndeki toplam puan ortalamalarında anlamlılık düzeyinde farklılıklar olmadığı görülmüştür ($p>.05$).

Tablo 19

Katılımcıların meslek durumlarına göre mahremiyet bilinci arasındaki farklılıklara ilişkin bulgular (Oneway- Tukey HSD)

	Meslek Durumu	N	X	Ss	F	P	Fark
Mahremiyet Bilinci	1) Öğrenci	91	4.405	.3850	.863	.506	Yok
	2) İşçi	15	4.442	.4583			
	3) Memur	197	4.347	.4633			
	4) Emekli	21	4.359	.4874			
	5) Özel Sektör	43	4.247	.4525			
	6) Çalışmıyor	59	4.330	.4913			
	Toplam	426	4.351	.4514			

Katılımcıların meslek durumlarına göre Mahremiyet Bilinci Ölçeği'ndeki toplam puan ortalamalarında anlamlılık derecesinde fark olmadığı görülmüştür ($p>.05$).

Tablo 20

Katılımcıların uzun süre yaşadıkları yerleşim yerine göre mahremiyet bilinci arasındaki farklılıklara ilişkin bulgular (Oneway- Tukey HSD)

	Yerleşim Yeri	N	X	Ss	F	P	Fark
Mahremiyet Bilinci	Köy	29	4.304	.4266	1.324	.260	Yok
	Kasaba-Belde	28	4.351	.3847			
	İlçe	121	4.289	.5087			
	İl	98	4.424	.4228			
	Büyükşehir	150	4.362	.4337			
	Toplam	426	4.351	.4514			

Araştırmaya katılanların yaşamlarının büyük bir kısmını geçirdikleri yerleşim yerine göre Mahremiyet Bilinci Ölçeği'ndeki toplam puan ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlılık düzeyinde bir farklılaşma olmadığı görülmüştür ($p>.05$).

Tablo 21

Katılımcıların yaş, eğitim, yaşadıkları yerleşim yerinin büyüklüğü, gelir düzeyleri, günlük sosyal medya kullanım süresi ve yıl olarak sosyal medya kullanım süresi ile mahremiyet bilinci arasındaki ilişkilere dair bulgular (Pearson korelasyon)

	Mahremiyet Bilinci
	r
Yaş	-.024
Eğitim Durumu	.146**
Yaşanılan Yer	.057
Gelir Durumu	.048
Günlük SMK Süresi	-.041
Yıl Olarak SMK Süresi	-.007

*p<.05   **p<.01

***SMK: Sosyal Medya Kullanım

Araştırmaya katılan kişilerin yaş düzeyleri, eğitim ve gelir durumları, yaşamlarının büyük bir kısmını geçirdikleri yerleşim yerinin büyüklüğü, günlük sosyal medya kullanım süreleri ve yıl olarak sosyal medya uygulamalarını kullanma durumları ile Mahremiyet Bilinci Ölçeği'ndeki toplam puan ortalamaları arasındaki ilişkileri tespit etmek için korelasyon analizi yapılmıştır. Yapılan analizler sonucunda söz konusu değişkenlerle Mahremiyet Bilinci Ölçeği'nden alınan puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlılık düzeyinde ilişkilerin olduğu görülmüştür (p<.01). Bu bağlamda örneklemin yaş düzeyleri arttıkça Mahremiyet Bilinci Ölçeği'ndeki puan ortalamalarının düştüğü ancak bunun anlamlılık derecesinde olmadığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla anlamlılık seviyesine ulaşmasa da yaşça daha küçük olanların daha ileri yaş düzeyindekilere göre mahremiyet bilinci ortalamalarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Benzer şekilde katılımcıların eğitim durumları ile mahremiyet bilinci puan ortalamaları arasında pozitif yönlü ve anlamlılık düzeyinde bir ilişki olduğu görülmüştür. Dolayısıyla bireylerin eğitim düzeyleri arttıkça mahremiyet bilinci puan ortalamalarının daha yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Yine yapılan korelasyon analizine göre katılımcıların gelir düzeyleri ve yaşamlarının büyük bir kısmının geçtiği yerleşim yerinin büyüklüğü ile mahremiyet bilinci puan ortalamaları arasında pozitif yönde fakat istatistiksel olarak anlamlılık derecesinde olmayan bir ilişki olduğu görülmüştür. Bununla birlikte araştırmada katılımcıların günlük

sosyal medya kullanım süreleri ve yıl olarak sosyal medya uygulamalarını kullanım süreleri ile toplam mahremiyet bilinci puan ortalamaları arasında negatif yönde ilişkiler görülse de bunların anlamlı olmadığı görülmüştür ($p>.05$).

4.4. Sosyo-Demografik Özelliklere Göre Dinin Etkisini Hissetmeye İlişkin Bulgular

Tablo 22

Katılımcıların cinsiyetlerine göre dinin etkisini hissetme düzeyleri arasındaki farklara ilişkin bulgular (T-testi)

	Cinsiyet	N	X	Ss	t	df	Sig. (P)
Dinin Etkisini	Kadın	257	3.8206	.9708	1.036	424	.301
Hissetme	Erkek	169	3.7195	1.0074			

Cinsiyet değişkenine göre katılımcıların Dinin Etkisini Hissetme Ölçeği'ndeki toplam puan ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlılık düzeyinde bir farklılaşma olmadığı görülmüştür. ($p>.05$).

Tablo 23

Katılımcıların medenî durumlarına göre dinin etkisini hissetme düzeyleri arasındaki farklara ilişkin bulgular (Anova-Tukey HSD)

	Medenî Durum	N	X	Ss	F	P	Fark
Dinin Etkisini	1) Bekâr	174	3.8597	.91564	1.328	.266	yok
Hissetme	2) Evli	238	3.7388	1.0272			
	3) Dul-Boşanmış	14	3.5042	1.0782			
	Toplam	426	3.7804	.98552			

Katılımcıların medenî durumlarına göre Dinin Etkisini Hissetme Ölçeği'ndeki puan ortalamalarında anlamlılık düzeyinde farklılıklar olmadığı görülmüştür ($p>.05$).

Tablo 24

Katılımcıların meslek durumlarına göre dinin etkisini hissetme düzeyleri arasındaki farklara ilişkin bulgular (Anova- Tukey HSD)

	Meslek Durumu	N	X	Ss	F	P	Fark
Dinin Etkisini Hissetme	1) Öğrenci	91	3.8610	.9498	.765	.575	yok
	2) İşçi	15	3.7294	1.1341			
	3) Memur	197	3.8238	.9712			
	4) Emekli	21	3.6555	1.0704			
	5) Özel Sektör	43	3.5499	1.0205			
	6) Çalışmıyor	59	3.7368	1.0032			
	Toplam	426	3.7804	.9855			

Katılımcıların meslek durumlarına göre Dinin Etkisini Hissetme Ölçeği'ndeki puan ortalamalarında anlamlılık derecesinde farklar olmadığı görülmüştür ($p>.05$).

Tablo 25

Katılımcıların yaşamlarının büyük bir kısmını geçirdikleri yerleşim yerine göre dinin etkisini hissetme arasındaki farklara ilişkin bulgular (Anova-Tukey HSD)

	Yerleşim Yeri	N	X	Ss	F	P	Fark
Dinin Etkisini Hissetme	1) Köy	29	4.0811	.9059	10.284	.000	2 ile 1, 3, 4 ve 5 arasında
	2) Kasaba-Belde	28	2.7395	1.02543			
	3) İlçe	121	3.9198	.8892			
	4) İl	98	3.8872	.8919			
	5) Büyükşehir	150	3.7345	1.0121			
	Toplam	426	3.7804	.98552			

Araştırmaya katılanların yaşamlarının büyük bir kısmını geçirdikleri yerleşim yerine göre Dinin Etkisini Hissetme Ölçeği'ndeki puan ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlılık düzeyinde farklılaşmalar olduğu görülmüştür. Buna göre kasabada oturanlarla köy, ilçe, il ve büyükşehirlerde oturanlar arasında kasabada oturanların aleyhine anlamlı farklar olduğu tespit edilmiştir ($p<.05$).

Tablo 26

Katılımcıların yaş, eğitim, yaşadıkları yerleşim yerinin büyüklüğü, gelir düzeyleri, günlük sosyal medya kullanım süresi ve yıl olarak sosyal medya kullanım süresi ile dinin etkisini hissetme arasındaki ilişkilere dair bulgular (Pearson korelasyon)

	Dinin Etkisini Hissetme
	r
Yaş	-.058
Eğitim Durumu	-.098*
Yaşanılan Yer	.017
Gelir Durumu	-.044
Günlük SMK Süresi	-.093
Yıl Olarak SMK Süresi	.058

*p<.05

**p<.01

Araştırmaya katılan kişilerin yaş düzeyleri, eğitim ve gelir durumları, yaşamlarının büyük bir kısmını geçirdikleri yerleşim yerinin büyüklüğü, günlük sosyal medya kullanım süreleri ve yıl olarak sosyal medya uygulamalarını kullanma durumları ile Dinin Etkisini Hissetme Ölçeği'ndeki puan ortalamaları arasındaki ilişkileri tespit etmek için korelasyon analizi yapılmıştır. Yapılan analizler sonucunda söz konusu değişkenlerle Dinin Etkisini Hissetme Ölçeği'nden alınan toplam puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlılık düzeyinde ilişkilerin olduğu görülmüştür ($p<.05$). Bu bağlamda eğitim düzeyleri arttıkça dinin etkisini hayatlarında hissetme düzeylerinin daha düşük düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Yine yapılan korelasyon analizine göre katılımcıların yaş, gelir düzeyleri ve günlük sosyal medya kullanım süreleri ile dinin etkisini hayatlarında hissetme düzeyleri arasında negatif ve istatistiksel olarak anlamlılık derecesinde olmayan ilişkiler olduğu görülmüştür. Diğer taraftan uzun süre yaşanılan yerleşim yerinin büyüklüğü ve yıl olarak sosyal medya uygulamalarını kullanım süreleri ile dinin etkisini hissetme arasında pozitif fakat anlamlı olmayan ilişkiler olduğu belirlenmiştir ($p>.05$).

4.5. Değişkenler Arası İlişkilere Ait Bulgular

Tablo 27

Mahremiyet bilinci ile mahremiyet (mahremiyetin ifşası, gözetimin ve mahremiyet ihlalinin farkındalığı) arasındaki ilişkiler (Pearson korelasyon)

	Mahremiyet
	r
Mahremiyet Bilinci	-.302**

*p<.05   **p<.01

Araştırmanın temel değişkenleri arasındaki ilişkileri tespit etmek için yapılan pearson korelasyon analizi sonucunda katılımcıların “Mahremiyet Bilinci Ölçeği” ile “Mahremiyet Ölçeği”nden aldıkları toplam puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlılık derecesinde ilişkiler olduğu görülmüştür. Buna göre “Mahremiyet Bilinci Ölçeği” ile “Mahremiyet Ölçeği”nden alınan toplam puanlar arasında negatif yönde ve anlamlılık düzeyinde ilişkiler olduğu tespit edilmiştir. Buna göre kişilerin mahremiyet bilinçleri arttıkça “Mahremiyet Ölçeği”ndeki puan ortalamalarının düştüğü gözlenmektedir.

Tablo 28

Mahremiyet (mahremiyetin ifşası, gözetimin ve mahremiyet ihlalinin farkındalığı) ve mahremiyet bilinci ile dinin etkisini hissetme arasındaki ilişkiler (Pearson korelasyon)

Mahremiyet ve Mahremiyet Bilinci	Dinin Etkisini Hissetme
	r
Mahremiyet Bilinci	.283**
Mahremiyet	-.150**

*p<.05   **p<.01

Araştırmanın temel değişkenleri arasındaki ilişkileri tespit etmek için pearson korelasyon analizi yapılmıştır. Katılımcıların “Mahremiyet Bilinci Ölçeği”ndeki puan ortalamaları ile “Dinin Etkisini Hissetme” düzeyleri arasındaki ilişkilere bakıldığında istatistiksel olarak anlamlılık düzeyinde ilişkiler olduğu görülmektedir (p<.01). Buna göre sosyal medya uygulamalarını kullanan katılımcıların “Mahremiyet Bilinci Ölçeği”ndeki toplam puan ortalamaları ile “Dinin Etkisini Hissetme” düzeyleri arasında pozitif yönde ve

anlamlılık derecesinde ilişkiler olduğu tespit edilmiştir. Başka bir deyişle sosyal medya uygulamalarını kullanan kişilerin dinin hayatlarındaki etkisini hissetme düzeyleri arttıkça “Mahremiyet Bilinci Ölçeği”ndeki puan ortalamalarının da arttığı görülmüştür. Benzer şekilde katılımcıların “Mahremiyet Ölçeği”nden aldıkları puan ortalamaları ile “Dinin Etkisini Hissetme” düzeyleri arasında da anlamlılık derecesinde ilişkiler olduğu görülmektedir. Buna göre sosyal medya uygulamalarını kullanan kişilerin “Mahremiyet Ölçeği”ndeki puan ortalamaları ile “Dinin Etkisini Hissetme” düzeyleri arasında negatif yönlü ve anlamlı ilişkiler mevcuttur. Dolayısıyla sosyal medya uygulamalarını kullanan katılımcıların dinin etkisini hayatlarında hissetme düzeyleri azaldıkça “Mahremiyet Ölçeği”ndeki toplam puan ortalamalarının arttığı görülmektedir. Bunun yanında Tablo 29’te görüleceği üzere bağımsız değişkenler kontrol edilerek yapılan kısmî korelasyon sonucunda da temel değişkenler olan mahremiyet ve mahremiyet bilinci ile dinin etkisini hissetme arasındaki istatistiksel olarak anlamlılık derecesindeki ilişkilerin varlığını devam ettirdiği görülmüştür.

Tablo 29

Mahremiyet (mahremiyetin ifşası, gözetimin ve mahremiyet ihlalinin farkındalığı), mahremiyet bilinci ile dinin etkisini hissetme arasındaki ilişkiler (Kısmî korelasyon)

Kontrol Değişkenleri: Yaş, gelir, eğitim yerleşim yer, günlük ve yıl olarak sosyal medya kullanım süresi	Dinin Etkisini	
	Hissetme r	Mahremiyet r
Mahremiyet	-.157**	
Mahremiyet Bilinci	.300**	-.271**

*p<.05

**p<.01

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA VE YORUM

Çalışmanın bu bölümünde araştırmaya katılan bireylerin ölçeklere verdiği yanıtlar sonucunda elde edilen bulgularla ilgili yorumlara ve diğer çalışmalardan elde edilen sonuçlara dair karşılaştırmalara ve değerlendirmelere yer verilmiştir.

5.1. Mahremiyet ile İlgili Bulguların Değerlendirilmesi

Çalışmamızda cinsiyet değişkenine göre katılımcıların Mahremiyet Ölçeği'ndeki (mahremiyetin ifşası, gözetimin ve mahremiyet ihlalinin farkındalığı) puan ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlılık düzeyinde bir farklılaşma olmadığı görülmüştür.

Sarıkan'ın (2022) yapmış olduğu çalışmada da bizim çalışmamızda elde ettiğimiz bulgulara benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Mahremiyet ile ilgili yöneltilen sorularda kişilerin sosyal medyada paylaştıkları durumlara göre mahremiyetin belirlendiği araştırmada, cinsiyet değişkenine göre katılımcıların sosyal medya kullanımlarına yönelik cevaplarında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar tespit edilememiştir. Eryılmaz'ın (2021), yapmış olduğu çalışmalarında da cinsiyet ve mahremiyet algısı arasında anlamlı bir ilişki yoktur. Yavuz'un (2019) araştırmasında da cinsiyete göre mahremiyetin ifşasında, mahremiyetin ihlalinin farkındalığı açısından anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Yine Koca ve Mücahit'in (2023) çalışmasında da cinsiyet ve mahremiyet arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Bizim bulgularımıza benzer şekilde Var'ın (2022), yaptığı araştırmada da Hitit Üniversitesi öğrencileri arasında mahremiyet ölçeğinin toplam puanlarında ve alt boyutlarında cinsiyet açısından istatistiksel açıdan bir farklılaşma görülmemiştir. Diğer taraftan Kalaman'ın (2017), Fogel ve Nehmad'ın (2009) ve Eyigün'ün (2019) çalışmalarında ise cinsiyet ile mahremiyet arasında anlamlı farklar bulunmuştur. Bu araştırmalarda kadınların mahremiyet bilincinin erkek katılımcılardan daha fazla olduğu bulunmuştur. Yine Kalaman'ın (2016) yapmış olduğu bir başka çalışmada da sosyal medya platformlarında gözetlenme durumundan erkeklerin kadınlarda daha fazla farkında oldukları, buna rağmen mahremiyetlerini kadınlara oranla daha fazla ifşa ettikleri tespit

edilmiştir. Hekimoğlu'nun (2019) araştırmasında mahremiyetin ihlali boyutunda anlamlı bir fark yokken, mahremiyetin algısı ve gözetim boyutunda kadınlar lehine istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar bulunmuştur.

Araştırmamızda katılımcıların medenî durumlarına göre Mahremiyet Ölçeği'ndeki (mahremiyetin ifşası, gözetimin ve mahremiyet ihlalinin farkındalığı) puan ortalamalarında anlamlılık düzeyinde farklılıklar olmadığı tespit edilmiştir. Bizim çalışma bulgularımızın aksine Alkan'ın (2022) yapmış olduğu çalışmada, evli olan katılımcıların bekâr katılımcılara göre mahremiyet içeren durumlara daha fazla dikkat ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Söz konusu araştırmada sosyal medya paylaşımlarında ev ortamında, akraba ve aile üyeleriyle çekilen fotoğrafların paylaşımında, özel gün ve gecelere ait paylaşımlarda, deniz ve havuz paylaşımlarında ve yiyecek paylaşımlarında bekâr katılımcıların puan ortalamaları evli olanlara oranla anlamlı bir farklılık göstermektedir. Dolayısıyla bekâr katılımcılar, bu tarz paylaşımları daha fazla yapmaktan çekinmemektedirler (Alkan, 2022: 160). Eyigün'ün (2019), yaptığı araştırmada ise bekâr bireylerin mahremiyet bilinçlerinin evli olan bireylere göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

Katılımcıların meslek durumlarına göre Mahremiyet Ölçeği'ndeki (mahremiyetin ifşası, gözetimin ve mahremiyet ihlalinin farkındalığı) puan ortalamalarında anlamlılık derecesinde farklar olduğu görülmüştür. Buna göre gerçekleştirilen analizler sonucunda katılımcıların meslek durumlarına göre çalışmayan kişilerin toplam mahremiyet puan ortalamalarının öğrenci olanlardan anlamlı şekilde daha yüksek olduğu söylenebilir. Bizim çalışmamızın sonuçlarına benzer şekilde Kütükoğlu ve Kalaman'ın çalışmalarında da katılımcıların meslek durumlarına göre mahremiyet puanları arasında anlamlı farklar olduğu görülmüştür. Bu bağlamda Kütükoğlu (2019) ve Kalaman da (2017) meslek/çalışma durumu ile mahremiyet arasında anlamlılık düzeyinde farklılık olduğu sonucuna varmıştır. Kalaman (2016), çalışan bireylerin öğrenci olan bireylere göre mahremiyet bilincine daha fazla sahip olduklarını dolayısıyla mahremiyetlerini daha az ifşa etmekte oldukları sonucuna ulaşmıştır.

Araştırmaya katılanların yaşamlarının büyük bir kısmını geçirdikleri yerleşim yerine göre Mahremiyet Ölçeği'ndeki (mahremiyetin ifşası, gözetimin ve mahremiyet ihlalinin farkındalığı) toplam puan ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlılık düzeyinde bir farklılaşma olmadığı görülmüştür. Kalaman'ın (2016) araştırmasında ise tam tersi yönde

bulguya yani hayatlarının büyük bir bölümünü kırdı geçirenlerin kentte yaşayanlara göre gözetlendiklerinin daha fazla farkında oldukları ve mahremiyetlerinin ihlal edildiğinin daha fazla bilincinde oldukları tespit edilmiştir. Kalaman (2016), yaşamlarını uzun süre kırsal bölgede geçiren bireylerin, yaşamlarının çoğunu kentsel alanlarda yaşayan bireylere göre hem gözetlenme durumunun hem de mahremiyetlerinin ihlal edilme durumunun daha fazla farkında oldukları sonucuna ulaşmıştır.

Katılımcıların yaş düzeyleri arttıkça Mahremiyet Ölçeği'ndeki (mahremiyetin ifşası, gözetimin ve mahremiyet ihlalinin farkındalığı) puan ortalamalarının anlamlılık derecesinde olmasa da arttığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla yaşça daha büyük olanların daha küçük yaş düzeyindekilere göre sosyal medya platformlarında mahremiyete daha fazla dikkat ettikleri ve özel hayatları ile ilgili daha az paylaşımda buldukları görülmektedir. Kalaman (2017), Kütükoğlu (2019), Fetullahoğlu'nun (2021) ve Alkan'ın (2022) çalışmalarında da genç yaştaki bireylerin mahremiyeti daha fazla ifşa ettikleri ve bununla ilgili kaygı düzeylerinin ileriki yaşlara göre daha az olduğu tespit edilmiştir. Kalaman (2016), çalışmaya katılan bireyleri yaş grupları açısından dijital yerli (15-24 yaş) ve dijital göçmen (25+) olarak sınıflandırarak dijital göçmenlerin mahremiyet farkındalıklarının dijital yerlilere oranla daha fazla olduğunu ifade etmektedir (Kalaman, 2016: 186). Eyigün'ün (2019) yaptığı çalışmada ise diğerlerinin aksine yaşı genç olanların mahremiyete dair bilinç düzeylerinin yüksek olduğu görülmüştür. Yavuz'un çalışmasında ise mahremiyetin ifşası, mahremiyet ihlalinin farkındalığı, gözetimin farkındalığı ve yaş değişkeni arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır (Yavuz, 2019: 84).

Katılımcıların eğitim durumları ile Mahremiyet Ölçeği'ndeki (mahremiyetin ifşası, gözetimin ve mahremiyet ihlalinin farkındalığı) puan ortalamaları arasında negatif yönlü ve anlamlılık düzeyinde bir ilişki olduğu görülmüştür. Dolayısıyla bireylerin eğitim düzeyleri arttıkça sosyal medya uygulamalarında genel olarak mahremiyete daha düşük düzeyde inandıkları tespit edilmiştir. Özetle bireylerin eğitim düzeyleri arttıkça genel olarak Mahremiyet Ölçeği'ndeki toplam puan ortalamalarının da daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Kalaman'ın (2017: 25) çalışmasında ise üniversite ve üzeri eğitim durumuna sahip olan bireylerin lise düzeyindeki bireylere göre mahremiyeti daha az ifşa ettikleri ve mahremiyet ihlalinin de farkında oldukları görülmüştür. Yine Kalaman (2016), lisans ve lisansüstü eğitime sahip olan bireylerin lise düzeyinde eğitim seviyesine sahip olan bireylere

göre mahremiyet ihlallerinin hem daha fazla farkında olduklarını hem de mahremiyetlerini daha az ifşa ettikleri sonucuna ulaşmıştır (Kalaman, 2016: 187). Kütükoğlu'nun (2019: 192) yapmış olduğu çalışmada ise eğitim seviyesi yükseldikçe mahremiyete yönelik kaygının da artış gösterdiği görülmüştür. Alkan'ın (2022: 190) araştırmasında da özel alanların ihlal edildiği düşüncesi eğitim seviyesiyle paralel şekilde artış göstermektedir. Alkan'ın araştırmasında ise sosyal medya uygulamalarında aile bireyleri ve yakın çevre ile çekilen fotoğrafları, özel gün ve anılara ait fotoğrafları ve havuz, deniz fotoğraflarını lise ve üzeri eğitim düzeyine sahip bireylerin ilkokul ve ortaokul mezuniyetine sahip bireylere oranla daha fazla paylaştığı sonucuna ulaşılmıştır (Alkan, 2022: 172). Diğer taraftan Yavuz'un çalışmasında ise mahremiyetin ifşası, mahremiyet ihlalinin farkındalığı, gözetimin farkındalığı ve eğitim durumu değişkeni arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır (Yavuz, 2019: 86-87).

Katılımcıların gelir düzeyleri ile Mahremiyet Ölçeği'ndeki (mahremiyetin ifşası, gözetimin ve mahremiyet ihlalinin farkındalığı) puan ortalamaları arasında negatif yönde ve istatistiksel olarak anlamlılık derecesinde olmayan bir ilişki olduğu görülmüştür. Eryılmaz'ın (2021: 82) çalışmasında ise gelir durumu ile mahremiyet algısı arasında anlamlı bir farklılık olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Hekimoğlu'nun (2019: 81) yapmış olduğu çalışmada ise katılımcıların maddi gelir seviyeleri arttıkça mahremiyeti ifşa oranında artış gerçekleştiği yönünde bulgular elde edilmiştir. Benzer şekilde Alkan'ın (2022: 183) yaptığı çalışmada da maddi gelir arttıkça mahremiyet endişesi azalmaktadır. Sosyal medya paylaşımlarında yüksek ve düşük gelir düzeyine sahip bireylerin ortanın altı, orta ve ortanın üstü gelir düzeyine sahip olan bireylere oranla aile ve arkadaş fotoğrafları, deniz ve havuz fotoğrafları, yiyecek ve yemek masaları fotoğrafları ve özel anlarına ait verileri daha çok paylaştıkları sonucuna ulaşılmıştır (Alkan, 2022: 163). Diğer çalışmaların aksine bizim araştırma bulgularımıza benzer şekilde Kütükoğlu'nun (2019: 194) yapmış olduğu çalışmanın sonucunda ise sosyal medyada yapılan paylaşımlara ilişkin kaygı düzeyinin ekonomik duruma göre anlamlı farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır.

Katılımcıların hayatlarının büyük bir kısmını geçirdikleri yerleşim yerinin büyüklüğüne ile "Mahremiyet Ölçeği"ndeki (mahremiyetin ifşası, gözetimin ve mahremiyet ihlalinin farkındalığı) puan ortalamaları arasında da negatif yönlü ve anlamlı bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Ünlü'nün araştırmasında ise kırsal bölgelerde yaşayan katılımcıların

mahremiyet konusundan duydukları endişe onları riskli olabilecek paylaşımlardan uzak tutmakta olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcıların mahremiyet yönelim düzeylerinin yüksek olduğu belirtilmiştir (Ünlü, 2022 : 257).

Diğer taraftan araştırmada katılımcıların günlük sosyal medya kullanım süreleri ile Mahremiyet Ölçeği'ndeki (mahremiyetin ifşası, gözetimin ve mahremiyet ihlalinin farkındalığı) toplam puan ortalamaları arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Hekimoğlu'nun (2019) çalışmasında da günlük sosyal medya kullanım süresiyle mahremiyetin boyutları arasında anlamlı farklar bulunmuştur. Karakuş'un (2019) çalışmasında da az ve daha sık paylaşım yapanlar arasında mahremiyet açısından farklılık bulunmuştur. Acılar ve Mersin'in (2015) çalışmasında da sosyal medyayı günlük kullanım süresi ve mahremiyet kaygısı arasında negatif bir ilişki söz konusudur. Diğer taraftan araştırmada toplam mahremiyet (mahremiyetin ifşası, gözetimin ve mahremiyet ihlalinin farkındalığı) puanları ile yıl olarak sosoyal medya kullanım süreleri arasında anlamlı ilişki bulunamamıştır. Benzer şekilde Koca ve Mücahit'in (2023) çalışmasında da sosyal medyayı kullanım süresi ve mahremiyet arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

5.2. Mahremiyet Bilinci ile İlgili Bulguların Değerlendirilmesi

Çalışmamızda elde edilen bulgulara göre cinsiyet değişkenine göre mahremiyet bilinci puan ortalamalarında kadınlar lehine istatistiksel düzeyde anlamlı farklılaşma meydana gelmiştir. Kadınlar erkeklere göre daha yüksek mahremiyet bilinci puanına sahiptirler. Literatürde cinsiyet değişkeni ve mahremiyet bilinci arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmalarda farklı sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Bununla birlikte Öztürk ve arkadaşlarının (2022) yaptığı çalışmada bizim araştırma bulgularımıza benzer şekilde kadınların toplam mahremiyet bilinci puanları erkeklere göre daha yüksek çıkmıştır. Özata ve Özer'in (2017) çalışmasında da cinsiyet açısından anlamlı farklılık bulunmuştur. Alkan (2022:125) da, yaptığı çalışmada cinsiyet ve sosyal medya uygulamalarında güvenlik hassasiyeti açısından kadın katılımcıların erkek katılımcılara oranla güvenlik ayarlarına ve mahremiyet açığı oluşturabilecek durumlara daha fazla dikkat ettiği sonucuna ulaşmıştır. Yine Alkan'ın (2022: 137-138) araştırmasında cinsiyete göre sosyal medya uygulamalarını kullanım biçiminde erkek ve kadın bireyler arasında anlamlı farklılıklar meydana gelmiştir. Sosyal medya uygulamalarında bilgi paylaşımında bulunma, tanımadıkları kişilerle iletişim

içerisinde olma ve bilgilerinin başka sitelerde yayılmasından endişe duymama hususlarında erkek katılımcıların kadın katılımcılara oranla daha rahat oldukları görülmüştür (Alkan, 2022: 137-138). Buna karşın Töngel'in (2020) çalışmasında cinsiyet ve mahremiyet farkındalığı açısından kadınların erkeklere oranla ortalamaları daha yüksek çıkmasına rağmen istatistikî açıdan anlamlı bir fark bulunamamıştır. Güneşer'in (2022:36), ailede mahremiyeti araştırdığı çalışmasında ise cinsiyete göre bir farklılaşma görülmemiştir. Örs (2018) araştırmasında cinsiyet ve mahremiyet bilgisi arasında bir ilişki bulunamamıştır. Acılar, Olgun ve Görür'ün (2015) araştırmasında da internette mahremiyet kaygısı ile cinsiyet arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Koca ve Mücahit'in (2023) çalışmasında cinsiyet ve mahremiyet bilinci arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Yabancı, Akça ve Ulutaş'ın (2018) yaptığı araştırmada da çevrim içi mahremiyet kaygısı ve cinsiyet arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Diğer taraftan Bilbil ve Atalay'ın (2020) çalışmasında ise bizim araştırma bulgularımızın aksine erkek kullanıcıların mahremiyet endişesinin kadın kullanıcılardan daha yüksek olduğu görülmüştür.

Katılımcıların medenî durumlarına göre Mahremiyet Bilinci Ölçeği'ndeki puan ortalamalarında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($p > .05$). Benzer şekilde Varol (2018), Aslan ve arkadaşlarının (2019) yapmış olduğu çalışmalarda da Mahremiyet Bilinci Ölçeği toplam puan ortalamasının medenî durum açısından istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Bolat (2023) da yaptığı araştırmasında mahremiyet bilinci ile medenî durum arasında bir ilişki tespit etmemiştir. Diğer çalışmalardan farklı olarak Alkan (2022:125), yaptığı çalışmasında medenî durum ve sosyal medya uygulamalarında güvenlik ayarlarını kontrol etme durumu açısından bekâr katılımcıların evli olan bireylere göre güvenlik ayarlarını daha fazla kontrol ettiği sonucuna ulaşmıştır. Yine aynı araştırmada sosyal medya kullanma biçimlerinde bekâr bireylerin evli olan bireylere göre tanımadıkları insanlarla iletişime girme ve bilgi paylaşımında bulunma düzeylerinde farklılıklar bulunmuştur. Özkes (2023) de bekâr katılımcıların dijital mahremiyetlerine diğerlerinden daha çok dikkat ettikleri sonucuna ulaşmıştır.

Katılımcıların meslek durumlarına göre Mahremiyet Bilinci Ölçeği'ndeki toplam puan ortalamalarında anlamlılık derecesinde fark olmadığı görülmüştür ($p > .05$). Mahremiyet bilinci ile ilgili araştırmalar genelde tek bir meslek grubuna yönelik olarak

yapıldığından ortaya çıkan sonuçları bizim araştırma bulgularımızla karşılaştırma imkanı pek mümkün olmamıştır. Araştırmada katılımcıların yaşamlarının büyük bir kısmını geçirdikleri yerleşim yerine göre Mahremiyet Bilinci Ölçeği'ndeki toplam puan ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlılık düzeyinde bir farklılaşma olmadığı görülmüştür ($p>.05$). Pala'nın (2019), çalışmasında ise kent hayatına geçiş yapan katılımcıların eskiye oranla mahremiyet algılarında ve mahrem alanlarında bir esneklik oluştuğu ve mahrem alanın sınırlarının daraltıldığı bulgulanmıştır.

Araştırmaya katılan bireylerin yaş düzeyleri arttıkça Mahremiyet Bilinci Ölçeği'ndeki puan ortalamalarının anlamlılık seviyesine ulaşmasa da düştüğü görülmüştür. Bu bağlamda yaşı büyük olan bireylerin yaşı küçük olan bireylere oranla mahremiyet hassasiyetlerinin daha az olduğu söylenebilir. Bununla birlikte Özkes (2023) araştırmasında 18-25 yaş aralığında olan bireylerin diğerlerine göre dijital mahremiyetlerine daha fazla önem verdiği sonucuna ulaşmıştır. Yine bizim çalışmamızın sonuçlarından farklı olarak Töngel'in (2020), Yabancı, Akça ve Ulutaş'ın (2018) yaptığı çalışmalarda da bizim bulgularımızın aksine yaş düzeyi arttıkça mahremiyet farkındalığının da arttığı yönünde sonuçlar bulunmuştur. Alkan'ın yaptığı araştırmada ise Z kuşağı olarak adlandırılanların X ve Y kuşağına göre yani yaşça küçük olan bireylerin sosyal medya uygulamalarında kendileri ile ilgili özel bilgileri rahatlıkla paylaştıkları, tanımadıkları kişileri arkadaş olarak kabul ettikleri, bilgilerinin sanal ortamda yayılmasından rahatsız olmadıkları ve kendi kimliklerini saklamadıkları sonucuna ulaşılmıştır (Alkan, 2022: 136). Güneşer'in (2022: 37) ailede mahremiyeti konu edindiği araştırmasında 50 yaş ve üzeri olan bireylerin ailedeki mahremiyet puanlarının 20-50 yaş arasındaki bireylere oranla daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Acılar, Olgun ve Görür (2015) yaptıkları araştırmada katılımcıların yaşı arttıkça mahremiyet kaygısının da arttığı sonucuna ulaşmışlardır. Diğer araştırmalardan farklı olarak Bolat'ın (2023) araştırmasında ise mahremiyet bilinci ve yaş arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

Araştırmada, bireylerin eğitim düzeyleri ile mahremiyet bilinci arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Buna göre katılımcıların eğitim düzeyleri arttıkça mahremiyet bilinci toplam puan ortalamaları da daha yüksek düzeyde çıkmıştır. Alkan'ın (2022: 131-132) yaptığı araştırmada da güvenlik ayarlarını kontrol etme ve bununla ilgili tehditleri önleyecek önlemleri almada lisans ve üzeri eğitim düzeyine sahip olan bireylerin

ilkokul ve ortaokul eğitim düzeyine sahip olan bireylere göre daha dikkatli oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Aynı çalışmada sosyal medya uygulamalarında tanımadıkları kişilerle iletişime girme ve tanımadıkları kişilerle paylaşım yapma açısından yüksek lisans ve doktora eğitimine sahip bireylerin lisans ve altı eğitim düzeyine sahip olan bireylere oranla daha fazla dikkat ettikleri görülmüştür. Yine Özkes'in (2023) araştırmasında dijital mahremiyete en çok eğitim seviyesi yüksek olan bireylerin dikkat ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Diğer taraftan Varol'un (2018) yaptığı çalışmada eğitim düzeyi değişkeni açısından katılımcıların mahremiyet bilinci düzeylerinde herhangi bir farklılık bulunamamıştır. Güneşer'in (2022) çalışmasında da eğitim düzeyi ile ailedeki mahremiyet puanları arasında bir farklılaşma görülmemiştir. Benzer şekilde Bolat (2023) yaptığı araştırmasında mahremiyet bilinci ve eğitim durumu arasında bir ilişki tespit etmemiştir.

Araştırmada katılımcıların uzun süre yaşadıkları yerleşim yerinin büyüklüğü ile toplam mahremiyet bilinci arasında anlamlı bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir. Bizim çalışmamızın aksine Pala'nın araştırmasında katılımcılar şehir hayatının mahremiyet algısını olumsuz yönde etkilediğini dile getirmişlerdir (Pala, 2019: 123-125).

Çalışmada elde edilen bulgulara göre bireylerin gelir düzeylerinde artış oldukça mahremiyet bilinçleri toplam puan ortalamalarının da anlamlı olmasa da arttığı görülmektedir. Diğer çalışmalarda da bizim sonuçlarımıza benzer bulgular elde edilmiştir. Güneşer'in (2022: 38) çalışmasında gelir durumu arttıkça mahremiyet puanlarının yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Gelir durumu ve güvenlik ayarlarını kontrol etme durumu arasında yapılan bir çalışmada, “ortanın üstü” ve “yüksek gelir” düzeyine sahip bireylerin, “orta”, “ortanın altı” ve “düşük” gelir düzeyine sahip olan bireylere göre güvenlik ayarları konusunda daha hassas oldukları mahremiyet açığı oluşturmamak için özen gösterdikleri sonucuna ulaşılmıştır (Alkan, 2022: 127). Yine aynı çalışmada sosyal medya kullanma biçimlerinde, bilgi paylaşımında, alt gelir grubuna sahip bireylerin kendilerinden daha fazla gelire sahip bireylere oranla sosyal medya uygulamalarında daha fazla veri paylaştıkları ve tanımadıkları bireylerle iletişime geçtikleri bulunmuştur.

Araştırmada katılımcıların günlük ve yıl olarak sosyal medya kullanım süreleriyle mahremiyet bilinci toplam puan ortalamaları arasında negatif yönlü ilişki görülse de bunun anlamlı olmadığı görülmüştür. Buna göre anlamlılık derecesinde olmasa da katılımcıların

günlük ve yıllık sosyal medyayı kullanım süreleri arttıkça mahremiyet bilincinin azaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Töngel'in (2020), çalışmasında da mahremiyet bilinci ve sosyal medya kullanım yılı arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Örs'ün (2018) araştırmasında da mahremiyet bilinciyle sosyal medyaya giriş sıklığı arasında bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir. Koca ve Mücahit'in (2023) çalışmasında günlük sosyal medya kullanım süresi ve mahremiyet bilinci arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Yabancı, Akça ve Ulutaş'ın (2018) çalışmasında da çevrim içi mahremiyet kaygısı ve sosyal medya kullanım sıklığı arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Diğer taraftan yine Acılar, Olgun ve Görür (2015) yaptıkları çalışmada katılımcıların sosyal medyayı kullanım düzeyleriyle internette mahremiyet kaygısı arasında negatif bir korelasyon saptamış ancak bu korelasyon istatistiksel olarak anlamlılık düzeyine ulaşmamıştır. Dolayısıyla anlamlılık derecesinde olmasa da katılımcıların günlük ve yıllık sosyal medyayı kullanım süreleri arttıkça mahremiyet kaygısının azaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bilbil ve Atalay'ın (2020) çalışmasında da sanal ortamda az ve çok vakit geçiren katılımcıların mahremiyet algısı yüksekken ortalama düzeyde vakit geçirenlerin mahremiyet algısı düşük seviyede çıkmıştır.

5.3. Dinin Etkisini Hissetme ile İlgili Bulguların Değerlendirilmesi

Cinsiyet değişkenine göre katılımcıların Dinin Etkisini Hissetme Ölçeği'ndeki toplam puan ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlılık düzeyinde bir farklılaşma olmadığı görülmüştür. ($p>.05$). Bizim çalışmamıza benzer şekilde Çakmak (2021) da dindarlık düzeyleri ve cinsiyet arasında bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Bodur ve Korkmaz'ın (2017) araştırmasında dindarlık ve cinsiyet ilişkisinde kadın ve erkek bireylerin ortalamaları arasında birtakım farklılıklar olsa da bunlar, istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Fakat Aysan ve Nişancı'nın (2019), Özcan ve Erol'un (2017) araştırmalarında kadınların erkeklere oranla daha dindar olduğu bulgusu elde edilmiştir. Yine Kımtar'ın (2008) üniversite öğrencileriyle gerçekleştirdiği çalışmasında kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre kendilerini daha dindar olarak algıladıkları tespit etmiştir. Aydın'ın (2023) yapmış olduğu çalışmada da kadın üniversite öğrencilerinin dindarlık toplam puan ortalamaları erkeklerden anlamlı düzeyde yüksek çıkmıştır. Taş'ın (2019) çalışmasında katılımcıların cinsiyetleri ve dindarlık durumları arasında kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranla dindarlık yönelimlerinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Yine Akyürek'in (2022) araştırmasında kadınların dindarlık eğilimleri erkeklere oranla daha fazla çıkmıştır. Bizim ve diğer

çalışmaların aksine Yıldız'ın (1998) yapmış olduğu araştırmada ise erkek öğrencilerin kız öğrencilere oranla daha dindar olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çapcıoğlu (2008)'nin çalışmasında da istatistiksel açıdan bir farklılaşma olmamakla birlikte erkeklerin puan ortalamaları kadınlardan daha yüksek çıkmıştır.

Katılımcıların medenî durumlarına göre Dinin Etkisini Hissetme Ölçeği'ndeki puan ortalamalarında anlamlılık düzeyinde farklılıklar olmadığı görülmüştür. Nişancı ve Aysan, Aysan'ın (2019) araştırmalarında ise, evli olan bireylerin evli olmayan bireylere kıyasla daha dindar oldukları görülmüştür. Aydın'ın (2023) yapmış olduğu çalışmada da evli olanların dindarlık düzeylerinin bekâr olanlara oranla anlamlı derecede farklılık gösterdiği görülmüştür. Yıldız'ın (1998) yapmış olduğu araştırmada da evli olan öğrencilerin puan ortalamaları diğer öğrencilerden yüksek çıkmıştır. Diğer taraftan Akyürek (2022)'in yaptığı çalışmada da bizim bulgularımıza benzer şekilde evli ve bekârlar arasında istatistikî olarak anlamlı bir fark bulunmasa da ortalamalara bakarak evli bireylerin daha dindar olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yine Çakmak (2021), dindarlık düzeyleri ve medenî durum arasında anlamlı bir fark olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Benzer şekilde Taş'ın (2019) çalışmasında da medenî durum ve katılımcıların dindarlık durumları arasında anlamlı bir farklılaşma olmadığı görülmüştür.

Çalışmamızda meslek durumlarına göre bireylerin Dinin Etkisini Hissetme Ölçeği'ndeki puan ortalamalarında anlamlı farklılıklar olmadığı görülmüştür. Aysan ve Nişancı'nın (2019) çalışmasında ise bir işte aktif çalışanların çalışmayanlardan daha az dindar olduğu bulgusu elde edilmiştir.

Yine araştırmanın sonucunda katılımcıların uzun süre yaşadıkları yer ile dinin etkisini hissetme durumları arasında farklılaşmalar bulunmuştur. Kasaba-belde de oturan bireylerin dinin etkisini hissetme düzeylerinin diğer yerleşim yerlerinde oturan bireylere oranla anlamlı bir şekilde daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte Özcan ve Erol'un (2017) araştırmasında da köyde yaşayanların dinin etkisini hissetme düzeylerinde daha büyük yerleşim yerlerinde yaşayanlara oranla anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. Aysan ve Nişancı'nın (2019) araştırmasında ise şehirde yaşayan bireylerin kendilerini kırdı yaşayanlardan daha az dindar hissettikleri görülmüştür. Çapcıoğlu'nun (2008) çalışmasında da istatistiksel açıdan bir farklılaşma bulunmasa da beldede doğan bireylerin puan

ortalamalarının diğerlerinden daha yüksek olduğu görülmüştür. Köy doğumluların puan ortalaması ise beldede olanlar hariç diğerlerinden daha yüksektir. Bununla birlikte Bodur ve Korkmaz'ın (2017) araştırmasında dindarlık ile en çok yaşanan yerleşim yeri arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Çalışmamızda yaş değişkeni ile dinin etkisini hissetme düzeyi arasında negatif yönlü fakat anlamlı bir ilişki bulunmazken Aysan ve Nişancı'nın (2019) araştırmasında yaş ile dindarlık arasında pozitif bir ilişkinin var olduğu görülmüştür. Söz konusu çalışmada yaş arttıkça dindarlık durumu da artmaktadır. Aydın'ın (2023) yapmış olduğu çalışmada da üniversite öğrencilerinin yaş düzeyleri arttıkça dindarlık düzeyleri de artmaktadır. Bizim çalışmamıza benzer olarak Bodur ve Korkmaz'ın (2017) araştırmasında da dindarlık ile yaş arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Benzer şekilde Çakmak (2021), dindarlık düzeyleri ve yaş arasında bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Eğitim düzeyi ile dindarlık arasında negatif bir ilişkinin olduğu görülmüştür. Başka bir deyişle katılımcıların eğitim düzeyi arttıkça dinin etkisini hissetme düzeyinin düştüğü görülmüştür. Türkiye genelinde yapılan bir araştırmada Allah inancının en düşük olduğu grubun, eğitim düzeyinin en yüksek olduğu yüksek lisans ve doktora mezunlarından oluşan grup olduğu görülmüştür (Nişancı, 2023). Yine bizim çalışmamıza benzer olarak Aysan ve Nişancı'nın (2019) araştırmasında da en yüksek dindarlık düzeyi ortaokul mezunlarında bulunmuştur. Akyürek (2022) ise yaptığı araştırmasında genel dindarlık ile eğitim durumu arasında ortalamalar açısından farklılıklar olsa da bunun anlamlılık derecesinde olmadığını tespit etmiştir. Söz konusu araştırmada en yüksek dindarlık seviyesi en alt eğitim düzeyinde bulunurken bu oran eğitim seviyesi arttıkça düşmektedir. Bununla birlikte Çakmak (2021), dindarlık düzeyleri ve eğitim durumu arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Çalışmamızda uzun süre yaşanan yerleşim yeri değişkeni ile dinin etkisini hissetme düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Taş'ın (2019) çalışmada da bizim çalışmamız gibi yaşanan yer ve katılımcıların dindarlık durumları arasında anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür. Diğer çalışma sonuçlarından farklı olarak Nişancı'nın araştırmasında kırsal yerleşim yerlerinde yaşayan bireylerin kentte yaşayan bireylere oranla daha dindar oldukları sonucuna ulaşılmıştır (Nişancı, 2019: 39).

Çalışmamızda dinin etkisini hissetme ile gelir durumu arasında negatif yönlü fakat anlamlı olmayan bir ilişki bulunmuştur. Kımtır'ın (2008) üniversite öğrencileriyle gerçekleştirdiği çalışmada ise, öğrencilerin ailelerinin gelir durumu yükseldikçe dindarlık algılarının da yükseldiği tespit edilmiştir. Bizim çalışmamıza benzer şekilde Çapcıoğlu'nun (2008) araştırmasında gelir durumu ile dinî tutumlar arasında negatif bir ilişki olduğu bulunmuştur. Buna göre ilgili araştırmada sosyo-ekonomik düzey arttıkça dinî tutumlarda bir düşüşün olduğu belirtilmiştir. Yine Akyürek'in (2022) yaptığı çalışmada genel dindarlık ve gelir durumu arasında istatistikî olarak bir fark bulunmasa da orta gelir düzeyine sahip olanların en yüksek puan ortalamasına sahip oldukları, onları düşük gelir düzeyi ve yüksek gelir düzeyine sahip olanların takip ettikleri görülmüştür. Yıldız'ın (1998) yapmış olduğu araştırmada da alt gelir grubuna dâhil olan bireylerin dindarlık düzeylerinin kendilerinden daha üst gelir grubuna dâhil olan bireylerden anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmüştür. Diğer çalışmalardan farklı olarak Aydın'ın (2023) yapmış olduğu çalışmada ise gelir durumu ve dindarlık arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Aysan ve Nişancı'nın (2019) araştırmasında da dindarlık seviyesi gelir gruplarına göre bir değişim göstermemektedir. Benzer şekilde Bodur ve Korkmaz'ın (2017) çalışmasında da dindarlık ve gelir arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Araştırmaya katılan bireylerin yıl olarak sosyal medya uygulamalarını kullanma süresi ile Dinin Etkisini Hissetme Ölçeği'ndeki puan ortalamaları arasında ise pozitif yönde ve anlamlı olmayan bir ilişki olduğu görülmüştür. Araştırmada günlük sosyal medya kullanım süresiyle dinin hissetme arasında negatif yönlü ancak anlamlı olmayan bir ilişki bulunmuştur. Aydın'ın (2023) yapmış olduğu çalışmada da yıl olarak sosyal medya kullanıcıları ile dindarlık arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Fakat günlük sosyal medya kullanım süresi arttıkça ibadet etme düzeyi arasında negatif yönlü bir ilişki bulunmuştur.

5.4. Mahremiyet, Mahremiyet Bilinci ile Dinin Etkisini Hissetme Arasındaki İlişkilere Dair Bulguların Değerlendirilmesi

Çalışmaya katılan bireylerin mahremiyet bilinçleri ile mahremiyetleri (mahremiyetin ifşası, gözetimin ve mahremiyet ihlalinin farkındalığı) arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Başka bir deyişle sosyal medya uygulamalarını kullanan

bireylerin Mahremiyet Bilinci Ölçeği'ndeki toplam puan ortalamaları arttıkça Mahremiyet Ölçeği'ndeki (mahremiyetin ifşası, gözetimin ve mahremiyet ihlalinin farkındalığı) puan ortalamalarının düştüğü görülmektedir.

İlgili literatüre bakıldığında farklı araştırma sonuçlarının olduğu görülmektedir. Örneğin; Var'ın (2022) çalışmasında sosyal medya uygulamalarının hem yoğun bir şekilde kullanımının hem de bu uygulamalara kolay bir şekilde erişimin bireylerin mahremiyet durumlarını etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır. Var (2022) çalışmasında bu şekilde bir sonuca ulaşmasını katılımcıların mahremiyet algılarının yüksek olmasından dolayı paylaşımlarına dikkat eden bireylerden oluşmasından kaynaklı olduğunu açıklamaktadır. Yine Var'ın (2022) araştırmasında sosyal medya kullanıcılarının kendileri haricindeki diğer kullanıcıların da mahremiyetlerine dikkat ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Oz (2014), sosyal medya kullanan bireylerden haberleri takip eden bireylerin mahremiyet farkındalıklarının daha yüksek olduğunu ve farkındalığı yüksek olan bireylerin de kendileri ile bilgi paylaşımını en güvenli hâle getirdiklerini tespit etmiştir. Yine Türten'in (2018) araştırmasında mahremiyet konusunda bilinçli olan öğrencilerin paylaşım yaparken daha dikkatli oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Bununla birlikte diğer çalışma verilerinden farklı olarak ortamın tehlikesini bilmelerine rağmen mahremiyet açığı oluşturan bireylerin de var olduğu bilinmektedir. Sepetçi'nin (2017) araştırmasında çoğunluğunu üniversite öğrencilerinin oluşturduğu katılımcıların kendilerine ait bilgileri ve özel hayata dair anları sosyal medya uygulamalarında paylaşmaktan çekinmedikleri, ortamın güvensiz olduğunu bilmelerine rağmen bu tarz paylaşımların mahremiyeti ihlal etmediğini düşündükleri tespit edilmiştir. Hekimoğlu da (2019) araştırmasında katılımcıların Instagram uygulamasına karşı şüpheli yaklaşımlarına karşın yine de paylaşım yapmaktan vazgeçmediklerini tespit etmiştir. Karakuş'un (2019) araştırmasında da ortaya çıkan görsel paylaşım ile mahremiyet düzeyi arasında bir ilişki bulunamaması bu durumu destekler niteliktedir.

Sosyal medya kullanımı ve mahremiyet arasında olumsuz ilişkilerin varlığını tespit eden çalışmaların olduğu da bilinmektedir. Örneğin Eryılmaz'ın (2021) araştırmasında çalışmaya katılan bireylerin sosyal medya kullanımı ve mahremiyet düşünceleri arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Kullanıcıların sosyal medya kullanımları

artarken mahremiyet algıları düşmektedir. Acılar ve Mersin (2015) çalışmasında da Facebook kullanan bireylerle kullanmayan bireyler arasında mahremiyet açısından önemli farklar ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla sosyal medya uygulamasını kullanan öğrencilerin kullanmayan öğrencilere göre mahremiyet kaygıları daha düşük seviyededir. Şimşek'in (2019) çalışmasında da öğrencilerin sosyal medya uygulamalarını (Instagram) kullanmaya başladıktan sonra mahremiyet algılarının değiştiği sonucuna ulaşılmıştır. Yine Şimşek'in (2019) çalışmasında mahremiyet algısı yüksek olan bireylerin sosyal medya uygulamalarında kendileriyle ilgili verileri paylaşmaktan uzak durdukları tespit edilmiştir. Mahremiyet farkındalığı azaldıkça sosyal medyada yapılan paylaşım sıklığı da artmaktadır. Karakuş'un (2019) araştırmasında ise Acılar, Mersin (2015) ve Şimşek'ten (2019) farklı olarak mahremiyet durumu ve sosyal medya hesabına sahip olma arasında anlamlılık düzeyinde bir ilişki tespit edilememiştir.

Araştırmada sosyal medya uygulamalarını kullanan kişilerin dinin hayatlarındaki etkisini hissetme düzeyleri arttıkça Mahremiyet Ölçeği'ndeki Mahremiyet Bilinci Ölçeği'ndeki toplam puan ortalamalarının da arttığı görülmüştür. Yine sosyal medya uygulamalarını kullanan katılımcıların dinin etkisini hayatlarında hissetme düzeyleri azaldıkça Mahremiyet Ölçeği'ndeki (mahremiyetin ifşası, gözetimin ve mahremiyet ihlalinin farkındalığı) toplam puan ortalamalarının arttığı görülmektedir.

Karakuş'un (2019) çalışmasında da bizim çalışmamıza benzer sonuçlar tespit edilmiştir. Kişilerin dindarlık düzeyleri arttıkça mahremiyet durumları da artmaktadır. Benzer şekilde Pala'nın (2019) araştırmasında bazı katılımcılar dinî bilgilerinin artmasıyla mahremiyet bilinçlerinin de arttığını dinin emirlerinden beslenerek bu bilincin güçlendiğini ifade etmiştir. Yine Ahmedi'nin (2023) çalışmasında dindarlık düzeyi arttıkça bireylerin mahremiyetlerinin de arttığı tespit edilmiştir. Ancak Karakuş'un çalışmasında bireylerin sosyal medya uygulamalarında paylaşım yapmaları ile dindarlık arasında bir ilişki tespit edilememiştir ($p > .05$). Benzer şekilde sosyal medya hesabını kullanma durumuyla dindarlık arasında da bir ilişki bulunamamıştır. Ama sosyal medya hesabı olmayan bireylerin hesabı olan bireylere göre dindarlık ortalama puanları daha yüksek çıkmıştır. Ahmedi'nin (2023) çalışmasında da bazı sosyal medya uygulamalarını kullanan bireylerin kullanmayanlara oranla dinin etkisini hissetme oranları düşük çıkmıştır. Yani bazı sosyal medya uygulamalarını kullanıp kullanmama durumu dindarlığı etkilemektedir. Pala'nın (2019)

Türkiye’de yaşayan dindar kadınların mahremiyet algılarındaki değişimi araştıran çalışmada kadınların sosyal medya uygulamalarında mahremiyet hassasiyetinden bahsetmelerine karşın uygulama boyutunda bunu gösteremedikleri tespit edilmiştir.

Sosyal medya, mahremiyet ve mahremiyet bilincinin konu edinildiği çalışmalarda toplumda sosyal medyanın hayatımıza girmesiyle bir değişimin meydana geldiği belirtilmektedir. Örneğin Sığın (2019: 80) araştırmasının sonucunda teknolojinin getirmiş olduğu yeniliklerle toplumun değişime uğradığını buna bağlı olarak mahremiyet algı ve bilincinin de değiştiğini belirtmiştir. O, mahremiyet algısına eğitim, yaş, fikir gibi kişisel farklılıkların etki etmediğini, daha ziyade teknolojinin bireylerin hayatla ilgili görüşlerini değiştirdiğini ifade etmiştir. Dolayısıyla göstererek teşhir ederek kişilerin kendilerini ispata zorlandıkları ve bunun da içselleştirilip bir zihin yapısına dönüştüğü ve böylece mahremiyetin dar bir alana hapsediği ifade edilmektedir. Çelikoğlu’nun (2007: 180) yaptığı araştırma sonucunda da iletişim ağının ve teknolojik imkânların artmasının, günlük hayatta meydana gelen siyasî, maddî ve kültürel farklılıkların mahremiyet açısından bir olumsuzluk içerdiği tespit edilmiştir. Bu olumsuzlukların temelinde ifşa, merak etme ve başkalarının hayatlarını araştırma ve bakma olduğu bilinmektedir. Kişilerin mahremiyetlerini korumak açısından hukukî ve yasal yollarla tedbirler alınsa da sorun bireylerin kendilerini ifşa etmesinden rahatsızlık duymamasından kaynaklanmaktadır. Bireylerin kendilerine ait özel durumları kamuya açık alanlarda rahatça söyleyebilir olması modernliğin etkisiyle gerçekleşmiştir. Özçelik (2016: 96) araştırmasının sonucunda sosyal medyadaki mahremiyet anlayışıyla gündelik yaşamdaki mahremiyet anlayışının aslında birlikte bir dönüşüme uğradığı sonucuna varmıştır. Zira günlük yaşamda kaybolan mahrem sınırların yansması sosyal medya uygulamalarında da görünür olmaktadır. Mahremiyet anlayışının zihinsel ve eylemsel dönüşümü ekrana da yansımaktadır. Bununla birlikte tüm sosyal medya kullanıcılarının mahremiyet anlayışının incelendiği bir çalışmada katılımcıların tamamının mahremiyet ile ilgili bir kaygı duymakla birlikte yine de sosyal medya üzerinde kişisel veri paylaştıklarını belirttikleri görülmüştür. Dolayısıyla bireylerin duydukları kaygıya paralel olarak bir davranış geliştirmedikleri tespit edilmiştir (Kaplan, 2017: 65).

Türk toplumu hızlı bir değişim yaşamakla beraber batı toplumuna göre Türk toplumunda devam eden aile ve akrabalık ilişkileri değişimin daha az olduğunu

göstermektedir. Yaşanılan dönem özgür kişilerin kendi rızalarıyla en çok gözetlendiği dönem olmaktadır. Kayran'ın da (2019: 49) ifade ettiği gibi toplumda bir değişim söz konusudur ve bu değişim, Batı'ya oranla daha yavaş ilerlese de toplum artık eski değer yargılarını kaybetmektedir.

Sosyal medya uygulamalarının bireylerin hayatında kontrolsüz ve bilinçsiz bir şekilde yer edinmesinden kaynaklı birçok olumsuz durum ortaya çıkmaktadır. Erdem'in (2022: 8-9) çalışmasında bireylerin sosyal medyanın örtülü mesajlarıyla farkında olmadan mahremiyetlerini ifşa etmeye, kendilerine has alanları beğenilmek uğruna ortaya sermekte oldukları tespit edilmiştir. Kişilerin zihinlerini asıl hedeften ayırıp boş ve gereksiz uğraşlara yönelterek uzun vadede hem ruhsal hem de bedensel sağlıklarına zarar verdikleri görülmektedir. Yine yapılan araştırmalarda sosyal medya uygulamalarında yapılan paylaşımların bireylerin dini eğitimlerini etkilediği görüşü kız öğrenciler tarafından desteklenirken erkek öğrenciler bu durumun olumsuz yanlarının olmadığını varsaymaktadır (Demir, 2019). Sosyal medyanın olumlu faydalarına karşın zarar verecek yönlerine dair bir önlem alınmazsa, zaman ve mekânın farkında olmadan sanal âleme mahkûm olmuş bir neslin geleceğinden bahsedilmektedir (Erdem, 2022).

İnternetin tüm dünyaya hızla yayılması ve onun getirdiği yeni teknolojik gelişmeler tüm yaş gruplarını içine alabilecek platformlarla donatılmıştır. Bu yeni uygulamalar hayatlarımıza girdikten sonra eski değerlerimizde de belli tahribatlar meydana getirmektedir. Ebeveynlerin ve çocuklarının mahremiyet algılarının araştırıldığı bir araştırmada ailelerin sosyal medya uygulamalarına bakış açıları arasında, maddî ve manevî farklılıkların etkisinin bulunmadığı görülmüştür. Mahremiyete bakış açıları ise kuşaklar arasında farklılaşmaktadır. Ailelerin mahrem olarak gördükleri konu ve alanlar aynı ailelerin çocukları açısından aynı önem derecesine sahip olmamaktadır (Avşar, 2018: 86-90).

Sosyal medya uygulamaları sadece mahremiyet yönünden değil, hem geleneksel değerlerimiz hem de inançlarımız açısından da değişim meydana getirmiştir. Bu değişime meydan okuyabilmek için bilinçli ve farkında olmak yıkıcı etkilerle başa çıkmanın en etkin yollarından birisi olmaktadır. Karakuş'un (2019: 102) araştırmasına göre de kişilerin mahremiyet ve dindarlık düzeylerinin yüksek olduğu görülmüştür. Fakat bu konudaki algılarının yüksek olması da onların sosyal medya araçlarında paylaşım yapmasına çoğu

zaman engel olamamaktadır. Ayrıca dindarlık düzeyi ve mahremiyet paralellik göstermekle birlikte bireylerin yetiştikleri ortam ve yaşantılarına bağlı olarak ve dinden bağımsız olarak mahremiyetlerinin de bazen yüksek olabildiği yapılan araştırmalarda görülebilmektedir. 2017 yılında ilahiyat fakültesi öğrencileri üzerinde yapılan bir araştırmada ise dindarlık ile ilgili durumlar arttıkça sosyal medya kullanımının düşmekte olduğu, sosyal medya kullanım oranı arttıkça da dindarlık düzeyinin azaldığı tespit edilmiştir (Bodur, Korkmaz, 2017: 346). Bu çalışmalardan farklı olarak bir başka araştırmada katılımcılara mahrem olan alan sorulduğunda yüzde kırkılık bir kesim böyle bir alanın olmadığını düşündüğünü belirtmiştir (Toprak vd., 2009). Toplumun belli bir kesiminde meydana gelen büyük değişim diğer bireylere de kötü yönde örneklik etmektedir. Kişiler özçekimlerle hayatlarının en özel mekân ve alanlarını paylaşmakta ve teşhir etmektedirler. Bu durum mahremiyetin yok oluşuna sebep olurken kişiler tarafından da bu durumun sıradanlaşmasına neden olmaktadır (Oyman, 2016: 151).

Esasen sosyal paylaşım ağ sitelerinin içinde yapılan paylaşımlarla kişiler kendi özel alanlarını teşhir etmektedirler. Aslanoğlu'nun (2016: 17) araştırmasında sosyal medya uygulamalarında yapılan paylaşımlar incelendiğinde de mahremiyet sınırlarının geniş olduğu yargısına varılmıştır (Aslanoğlu, 2016: 1). Yine bu araştırma ile sosyal medyadaki takip ve beğeni sayısının artışının bazı değerlerden feragat etmekle elde edildiğine ulaşılmıştır. Muhafazakâr gençlik ise sosyal medya kullanımına uzak kalmayıp bu sanal dünyaya tam anlamıyla kapılmakta, sınırlarını aştıklarını fark ettiklerinde ise vicdanları rahatsız olmaktadır (Aslanoğlu, 2016: 17-18). Bu bağlamda Aslanoğlu (2016: 17) dindar genç kesimin Instagram profillerini inceleyen araştırmasının sonucunda, bu tarz kişiler sayıca çok olmasa da böyle yaşayanlar çok görünür olduklarından sanki çoğunluk böyleymiş algısının oluştuğu sonucuna vararak sosyal medyada fenomen olup göz önünde bulunan kişilerin de diğerlerinin algılarını etkilediğini tespit etmiştir.

ALTINCI BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmada elde edilen sonuçlara göre “H1: Kişilerin Mahremiyet Ölçeği ile cinsiyetleri arasında anlamlılık düzeyinde farklar vardır. Kadınların mahremiyet düzeyleri erkeklere oranla daha yüksektir.” hipotezi çalışmamız sonucunda destek bulmamıştır. Çünkü kadın ve erkek katılımcıların puan ortalamalarında anlamlı bir farklılaşma görülmemiştir. “H2: Mahremiyet Ölçeği ile yaş arasında anlamlılık düzeyinde bir ilişki vardır. Yaş arttıkça mahremiyet artmaktadır.” hipotezi çalışmamız sonucunda doğrulanmamıştır. Yaş düzeyi arttıkça tecrübe ve bakış açısının da etkisiyle yaşı büyük olan bireylerin yaşça küçük olan bireylere göre bu tür platformlarda daha dikkatli olması beklenirken bunun anlamlılık düzeyine ulaşmadığı görülmüştür. “H3: Mahremiyet Ölçeği ile eğitim durumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki vardır. Eğitim düzeyi arttıkça mahremiyet artmaktadır.” hipotezi çalışmamız sonuçlarıyla desteklenmemiştir. Dolayısıyla bireylerin eğitim düzeyleri arttıkça mahremiyet konusunda daha hassas olacakları, paylaştıkları durumların gizli kalacağından daha fazla endişe ettikleri fikri destek bulmamış hatta tam tersi yönde bir bulgu elde edilmiştir. “H4: Mahremiyet Ölçeği ile medenî durum arasında anlamlı düzeyde bir fark vardır. Bekâr bireylerin mahremiyetleri evli, boşanmış ve dul olan bireylere oranla daha azdır.” hipotezi çalışmamız sonuçlarıyla desteklenmemiştir. Dolayısıyla bekar, evli, boşanmış ya da dul olan bireylerde toplumun genel ahlakî kurallarının ve toplum baskının pek etkili olmadığı düşünülmektedir. “H5: Mahremiyet Ölçeği ile meslek arasında anlamlı düzeyde bir farklılaşma yoktur.” hipotezi çalışmamız sonucunda destek bulmamıştır. Çünkü çalışmayan bireylerin öğrenci olan katılımcılardan mahremiyetleri daha yüksek çıkmıştır. “H6: Mahremiyet Ölçeği ile yaşanan yer arasında anlamlı düzeyde bir fark vardır. Köy, kasaba ve belde de yaşayan bireylerin mahremiyetleri daha fazladır.” hipotezi çalışmamız sonuçlarında yerleşim yerine göre mahremiyet arasında bir farklılaşma olmadığından doğrulanmamıştır. “H7: Mahremiyet Ölçeği ile gelir durumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki yoktur.” hipotezi çalışmamız sonucunda destek bulmuştur. “H8: Mahremiyet Ölçeği ile günlük sosyal medya kullanım süresi arasında anlamlı düzeyde bir ilişki vardır. Sosyal medya kullanım süresi arttıkça mahremiyet azalmaktadır.” hipotezi çalışmamız sonucunda doğrulanmamıştır. Tam aksine kullanım süresi arttıkça mahremiyet de yani bu konudaki hassasiyette artmaktadır. “H9: Mahremiyet ile yıl olarak sosyal medya hesabına sahip olma zamanı arasında anlamlı düzeyde bir ilişki vardır.” hipotezi çalışmamızla doğrulanmamıştır.

Zira sosyal medya kullanım yılı ile mahremiyet arasında pozitif yönlü bir ilişki görülse de bunun anlamlılık derecesine ulaşmadığı görülmüştür.

Çalışmamızdan elde edilen sonuçlara göre “H10: Kişilerin mahremiyet bilinçleri ile cinsiyetleri arasında anlamlılık düzeyinde farklar vardır. Kadınların mahremiyet bilinç düzeyleri erkeklere oranla daha yüksektir.” hipotezi doğrulanmıştır. Kadın ve erkeğin aynı ahlâkî kurallara uyması gerekirken içinde yaşadığımız toplumda ataerkil kültürün etkisiyle bunun göz ardı edildiği durumlar yaşanmaktadır. Zira mahrem alan ve mahremiyeti koruma küçük yaşlardan beri daha çok kadınlara uygulatılan ve kadınların dikkat etmesi gereken bir değer olarak yansıtılmaktadır. Oysa Kur’an-ı Kerim’de emirlerin muhatabı kadın - erkek ayrımı yapılmadan tüm inananlar için olsa da içinde yaşanan toplumun ataerkil kültürü, asr-ı saadetten sonra İslam toplumlarında meydana gelen değişim ve dönüşüm cinsiyetlere özgü bu gibi sonuçların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. “H11: Mahremiyet bilinci ile yaş arasında anlamlı düzeyde bir ilişki vardır. Yaş arttıkça mahremiyet bilinci artmaktadır.” hipotezinin anlamlılık düzeyinde olmasa da tam aksi yönünde bir bulguya yani yaş arttıkça mahremiyet bilincinin düştüğü sonucu bulunmuştur. Sosyal medya uygulamalarını daha geç kullanmaya başlama hususu ve sanal ortamın yol açabileceği tehditlerin farkında olamama durumunun yaşça daha büyük bireylerin bu konudaki hassasiyetlerini etkilemiş olabileceği düşünülmektedir. Mahremiyet algısının değişimini öne çıkaran çalışmalarda da bu konuya vurgu yapılmaktadır.

Araştırma sonucunda eğitim düzeyi arttıkça mahremiyet bilinci puanlarının da arttığı görülmüştür. Ve “H12: Mahremiyet bilinci ile eğitim durumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki vardır. Eğitim düzeyi arttıkça mahremiyet bilinci artmaktadır.” hipotezi de çalışmanın sonuçlarıyla desteklenmiştir. Bireyler sanal ortamın cazibesine kapılarak bu mecranın bireylerin geleceğine dair ne tür sanal izler bıraktığının bazen farkına varamamaktadır. Eğitim düzeylerinin yükselmesine bağlı olarak mahremiyet bilinciyle ilgili olarak farkındalık kazanan bireyler bu konuya karşı daha hassas davranmaktadırlar.

Çalışmamızın sonuçlarına göre “H13: Mahremiyet bilinci ile medenî durum arasında anlamlı düzeyde bir fark vardır. Bekâr bireylerin mahremiyet bilinçleri evli, boşanmış ve dul olan bireylere oranla daha azdır.” hipotezi destek bulmamıştır. Çalışmamızda medenî durumu farklı olan katılımcıların aralarında bu konuda anlamlılık düzeyinde farklılaşma

bulunmamıştır. Toplumun genel yargısı bireylerin evlendikten sonra hayatlarına daha çok dikkat etmeleri yönündedir. Toplum arasında “Ama sen evlisin artık...” diye başlayan cümlelerle evli bireylerin her davranışı istediği gibi yapamayacağı baskısı hissettirilmektedir. Ama toplumun içinde bulunduğu değişim ve gelişim bu durumu da değiştirmektedir. “H14: Mahremiyet bilinci ile meslek arasında anlamlı düzeyde bir farklılaşma yoktur.” hipotezi de elde edilen bulgularla destek bulunmuştur. Çalışma hayatının vermiş olduğu arkadaş ortamı ve bulunulan sosyal ortamlar bireylerin mahremiyet açısından değişimine sebebiyet vermiştir. Toplumda her şeyi kayıt altına alan ve herkesle paylaşma düşüncesi iş sahalarına da yayılmakta ve insanlar her yaptıkları işi delillendirme pozisyonuna çekilmektedir. Böylece farklı meslek grupları açısından mahremiyet bilincinde farklılıklar görülmemektedir. Örneğin okullarda güvenlik ve önlem amaçlı rutin tatbikatlar yapılmakta ve bu esnada tatbikatın niteliğinden çok her yaşanan anı fotoğraf çekerek kayıt altına alma telaşesi öne çıkmaktadır. Kurumlar görsel materyallere daha fazla önem vermekte ve o iş yerinde çalışan bireyler de bu duruma maruz kalmaktadır. Kendisinin fotoğraf karesinde yer almasını istemediğini belirten bireyler de amirler tarafından yadırganmakta ve bunun doğal olduğu mesajı iletilmektedir.

Çalışma sonucunda “H15: Mahremiyet bilinci ile yaşanan yer arasında anlamlı düzeyde bir fark vardır. Köy, kasaba ve belde yaşayan bireylerin mahremiyet bilinçleri daha fazladır.” hipotezi çalışma sonucunda desteklenmemiştir. Dolayısıyla yerleşim yeri ve mahremiyet arasında anlamlılık düzeyinde bir farklılaşma olmadığı görülmüştür. Oysa araştırmada küçük yerleşim yerlerinde yaşayan bireyler, büyükşehirlerde yaşayan bireylere oranla sürekli gözetlenme ve takip edilme durumlarına maruz kalmadığından onların mahremiyet konusunda daha hassas olmaları beklenmekteydi. Ancak sanal ortamlar artık mekân ve zaman sınırını ortadan kaldırdığı için bu tarz bir ayırım da kalmamıştır.

Yapılan çalışmada, “H16: Mahremiyet bilinci ile gelir durumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki yoktur.” hipotezi destek bulunmuştur. Diğer taraftan “H17: Mahremiyet bilinci ile günlük sosyal medya kullanım süresi arasında anlamlı düzeyde bir ilişki vardır. Sosyal medya kullanım süresi arttıkça mahremiyet bilinci azalmaktadır.” şeklindeki hipotez, çalışma verileriyle pek desteklenmemiştir. Zira araştırmada bireylerin toplam mahremiyet bilinciyle günlük sosyal medya kullanım süresi arasında her ne kadar negatif yönlü bir ilişki varsa da bu istatistiksel olarak anlamlılık düzeyine ulaşmamıştır. İnsan bir şeyi göre göre bir

süre sonra eğer ona karşı bir tepki oluşturmamışsa kanıksamaya başlamaktadır. Dolayısıyla sosyal mecralarda bir süre zaman geçiren bireyler bu ortamın atmosferine ayak uydurmaya başlamakta ve mahremiyet bilincini çoğu zaman göz ardı edebilmektedir.

Araştırma sonunda “H18: Mahremiyet bilinci ile yıl olarak sosyal medya hesabına sahip olma süresi arasında anlamlı düzeyde bir ilişki vardır.” hipotezi destek bulmamıştır. Dolayısıyla söz konusu değişkenler arasında her ne kadar negatif yönlü bir ilişki görülse de bu anlamlı derecede değildir. Sosyal medya hesaplarının ilk açılışları genelde merak ve tavsiyeler sonucunda olmaktadır. Sosyal medya uygulamalarında uzun yıllar hesabı olan bireyler bu mecralar hakkında yeterli bilgi ve eğitime sahip olmadıklarında bu konuda daha az dikkatli olacaktır. Çocuklar gelişim seviyeleri bakımından bu mecralarda bazı tehlikeleri göremeyecek düzeyde olduklarından tehdit en çok onlara yaklaşmaktadır.

Çalışmada “H19: Kişilerin dinin etkisini hissetme düzeyleri ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir düzeyde fark yoktur.” doğrulanmıştır. Daha önce yapılan araştırmalarda genel kanı kadınların erkeklere oranla daha dindar oldukları yönündeydi ama literatürde bu durumun değişim gösterdiği açıkça görülmektedir. Zira kadınların gerek biyolojik ve psikolojik yapılarından kaynaklı olarak gerekse üzerlerinde olan sosyal baskı, onların dinî konulara daha yönelimli olmaları sonucunu ortaya çıkarmaktaydı. Oysa toplum yapısının değişmesi, zaman ve mekân sınırının ortadan kalkması, cinsiyetlere göre dindarlık konusundaki farkları kaldırmış, değişimi de beraberinde getirmiş olabilir. Benzer şekilde “H20: Kişilerin dinin etkisini hissetme düzeyleri ile yaş arasında anlamlı düzeyde bir ilişki vardır. Yaş düzeyi arttıkça dinin etkisini hissetme düzeyi artmaktadır.” hipotezi çalışma sonunda destek bulmamıştır. Bununla birlikte çalışma sonunda “H21: Kişilerin dinin etkisini hissetme düzeyleri ile eğitim durumları arasında anlamlılık düzeyinde bir ilişki vardır. Eğitim düzeyi arttıkça dindarlık azalmaktadır.” hipotezi doğrulanmıştır. Toplumumuzda dindar olan bireylerin daha az eğitim düzeyine sahip olduğu algısı vardır. Bizim çalışmamızda da bu yönde bir sonuç ortaya çıksa da dini eğitim düzeyi bakımından bir artışın dindarlığı azaltmayacağı düşünülmektedir. Ayrıca toplumda İslamiyet’in eğitime verdiği önem yeterince anlaşılıp ve uygulandığında böyle bir sonucun ortaya çıkmayacağı söylenebilir.

Araştırmanın verileriyle “H22: Kişilerin dinin etkisini hissetme düzeyleri ile medenî durum arasında anlamlı düzeyde bir fark yoktur.” hipotezi destek bulmuştur. Yine “H23: Kişilerin dinin etkisini hissetme düzeyleri ile meslek arasında anlamlı düzeyde bir farklılaşma yoktur.” hipotezi araştırmanın sonuçlarıyla destek bulmuştur.

“H24: Katılımcıların dinin etkisini hissetme düzeyleri ile yaşanan yer arasında anlamlı düzeyde bir fark vardır. Köy, kasaba ve beldede yaşayan bireylerin dindarlık düzeyleri daha yüksektir.” hipotezi doğrulanmamış, hatta tam tersi yönde bulgular elde edilmiştir. Çünkü çalışmada belde-kasabada oturanlarla köy, ilçe, il ve büyükşehirlerde oturanlar arasında belde-kasabada oturanların aleyhine anlamlı farklar olduğu tespit edilmiştir. Benzer şekilde çalışmada gelir arttıkça dindarlık durumu da artmaktadır ve “H25: Dinin etkisini hissetme ile gelir durumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki vardır.” hipotezi destek bulmamıştır. Yine araştırma sonucunda “H26: Kişilerin dinin etkisini hissetme düzeyleri ile günlük sosyal medya kullanım süresi arasında anlamlı düzeyde bir ilişki vardır. Sosyal medya kullanım süresi arttıkça dindarlık düzeyi azalmaktadır.” hipotezi destek bulmamıştır. Zira her iki değişken arasında negatif yönlü bir ilişki görülse de bunun anlamlılık derecesine ulaşmadığı görülmüştür. Benzer şekilde araştırmada “H27: Kişilerin dinin etkisini hissetme düzeyleri ile yıl olarak sosyal medya hesabına sahip olma süresi arasında anlamlı düzeyde bir ilişki vardır. Sosyal medya hesabına sahip olma süresi arttıkça dinin etkisini hissetme düzeyi azalmaktadır.” hipotezi çalışma verileriyle desteklenerek doğrulanmamıştır.

Bununla birlikte “H28: Katılımcıların Mahremiyet Ölçeği’ndeki düzeyleri ile Mahremiyet Bilinci Ölçeği’ndeki düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlılık derecesinde ilişkiler mevcuttur.” hipotezi çalışmamız sonucunda destek bulmuştur. Zira bireylerin mahremiyet bilinci arttıkça Mahremiyet Ölçeği’ndeki puan ortalamaları düşmektedir. Yine araştırmada “H29: Katılımcıların Mahremiyet Ölçeği ve Mahremiyet Bilinci Ölçeği ile dinin etkisini hissetme düzeyleri arasında anlamlı ilişkiler mevcuttur. Buna göre mahremiyet ve mahremiyet bilinci yüksek olan bireylerin dinin etkisini hissetme düzeyleri de yüksek olacaktır.” hipotezi büyük ölçüde destek bulmuştur. Dolayısıyla dinin etkisini hissetme düzeyi arttıkça mahremiyet bilinci puanları da artmaktadır.

Sosyal medya uygulamaları insanın aklına gelmeyi getirmekte, yapılması düşünülmeyeni uygun hâle getirebilmektedir. Herkesin rahatlıkla her türlü bilgi ve içeriğe

ulaşabildiği bir platformda bilgi ve dikkat eksikliği olumsuz sonuçlar ortaya çıkarabilmektedir. Zira sosyal medya uygulamalarında amatör başlangıçların kişileri popüler yapması, diğer insanlarda bir motivasyon oluşturmakta ve bu da onları “Benim diğerlerinden neyim eksik, ben de onlar gibi yaparım.” diyerek daha fazla paylaşımda bulunmaya ve daha fazla onlara benzemeye sevk etmektedir. Sonunda bu tür kimseler ne onlar gibi popüler olabilmekte ne de eski masumiyetlerine dönebilmektedirler. Kurucusunun mahremiyetin artık zorunluluk olmadığını ve kişilerin kendi istekleriyle kendileriyle ilgili paylaşımlar yaptığını düşündüğü bir sistemde kişilerin nasıl bir girdaba girdiklerinin farkına varmaları için kendilerine dışarıdan bilinçli bir gözle bakmaları gerekmektedir. “1984” adlı romanda bu ütopyik olarak görülse de şu an günümüzde webcam aracılığıyla hayatını canlı yayınlayan ya da belli zamanlarda ev halleri için canlı yayın yapan kişilere sosyal medya mecralarında sıkça rastlanmaktadır. WhatsApp uygulaması güncelleme yapıp kişisel bilgileri alacağını beyan ettiğinde çoğu kişi kolay iletişimi seçip mahremiyeti ya da güvenliği kolaylığa tercih etmiştir ya da iş, meslek, aile grupları bireyleri bu yönde karar almaya itmiştir. Toplumda belli bir kesim bu tür mecraların içinde barındırdığı tehlikelerin farkında olmadığından farkındalık oluşturacak bireylere de beklenmedik tepkiler gösterebilmektedir. Bu bağlamda sene sonunda öğrencimle birlikte hatıra fotoğrafı çekmek isteyen veliye “Sosyal medyada paylaşmamak kaydıyla olabilir.” dediğimde “O zaman gerek yok.” diyerek fotoğraf çekmekten vazgeçmişti. Aslında onun bu tepkisi işin özünü kaybetmekten ileri gelmekteydi. Çünkü sene sonlarında çoğu ebeveyn çocuklarının karne fotoğraflarını hatta kişisel bilgilerini de içerecek şekilde sosyal medya platformlarında paylaşmaktadır. Toplumda bu durum, zamanla o kadar çok yaşanmakta ki paylaşmayı düşünmeyenleri bile buna teşvik edecek kadar yaygın hâle gelmektedir.

Özetle artık hayatımızın her anında var olan sosyal medya uygulamaları, daha fazla alan kaplayarak da var olmaya devam edecektir. Çalışmamız göstermektedir ki bu uygulamaları kullanma bireyleri, hem dindarlık hem de mahremiyet konusunda farklılaşmaya götürmektedir. Bireyler bilinçlendikleri ölçüde bu mecranın farkına varacaklar ve tehlike en aza inecektir.

Bu araştırma sosyal medya, mahremiyet, mahremiyet bilinci ve dindarlığı birlikte konu edinip deneysel olarak çalışılan nadir çalışmalardan biridir. Çalışmamız belli bir sayı ve belli bir yaş sınırını içerdiğinden bunun genişletilerek çalışılması literatüre katkı

sağlayacaktır. Çalışma başladıktan sonra bile birçok sosyal medya uygulaması kullanılmaya başlanmıştır, bu uygulamaların da dahil edilerek çalışılmaların yapılması faydalı olacaktır. Sanal uygulamalarda dikkat sürelerinin azalmasıyla sanal ortamların zararlarına karşı dikkat çekici kısa ve öz içeriklerle yine sosyal medya üzerinden yetkili kurumlarca bireylere bilgilendirme yapılması faydalı olacaktır. Çünkü çalışmamız da göstermiştir ki bilinç artıkça hassasiyetler de artmaktadır. Eğitim kurumlarında küçük yaşlardan itibaren mahremiyet eğitimlerinin verilmesi de bu konunun tüm mecralarda hassasiyetle korunmasına zemin hazırlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Acılar, A. ve Mersin, S. (2015). “Üniversite öğrencilerinin Facebook kullanımı ile mahremiyet kaygısı arasındaki ilişki”. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 14 (54), 103-114.
- Acılar, A., Olgun, H. ve Görür, A. (2015). “Kamu çalışanlarının internet’te mahremiyet kaygısı: Bursa ilinde bir çalışma”. *Research Journal of Business & Management – RJBM*, 2 (3), 334-347.
- Ahmedi, E. Ş. (2023). “Mahremiyet, dindarlık ve sosyal medya bağımlılığı üzerine sosyolojik bir araştırma”. *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi (MEDİAH)*, 6(1), 25-46.
- Akgül, M. (2022). “Dindarlık, Sosyal Medya Dindarlığı ve Din İstismarı: Bir Arkaplan Çözümlemesi”. E. Erdem (ed.). içinde *Sosyal Medya Ahlakı*. (s.35-45). DİB: Ankara.
- Akpınar, R. (2022). “Ahlak ve Hukuk Ekseninde Sosyal Medya”. E. Erdem (ed.). içinde *Sosyal Medya Ahlakı*. (s.23-33). DİB: Ankara.
- Aktaş, C. (1995). *Mahremiyetin Tükenişi*. Nehir Yayınları: İstanbul.
- Aktürk, S. (2016). “Bir dekor nesnesi olarak #kocişler”. *Nihayet Dergi*, 2 (14), 26-29.
- Akyürek, R. (2022). Sosyal Medya Bağımlılığı Dindarlık ve Ahlaki Bütünlük Arasındaki İlişkiler. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- Alada, A. B. (2013). “Klasik Dönem Osmanlı Toplumunda Mekân, Mahremiyet ve Cinsiyet İlişkileri Üzerine”. B. Yılmaz (ed.). içinde *Osmanlı'dan Günümüze Cinsiyet, Mahremiyet ve Mekân*. (s.19-22). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: Ankara.
- Algül, A. (2018). “Sosyal ağ kullanıcılarının “abartılı paylaşım”, “benlik sunumu” ve mahremiyet tüketimleri”. *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi*, 13 (49), 21-44.
- Alkan, F. (2022). Sosyal Medya Kullanıcılarının Mahremiyet Algısı ve Kişisel Mahremiyetin Sosyal Ağlarda Paylaşımı Üzerine Bir Araştırma. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

- Allport, G. W. (2004). *Birey ve Dini*. Bilal Sambur (çev.). Elis Yayınları: Ankara.
- Altıntaş, R. (2008). “Mevlana’da dindarlık tipolojileri”. *Eskiyeni*, 10, 82-89.
- Altıparmak, E. (2019). Sosyal Medya ile Değişen Mahremiyet Algısı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Altunay, A. (2003). “Biri bizi gözetliyor programı ve elektronik gözetim”. *Kurgu Dergisi*, 20, 133-141.
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S., Yıldırım, E., (2007). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı*. Sakarya Yayıncılık: İstanbul.
- Anayasa (2022). Mevzuat. Erişim: 26 Haziran 2022, <https://www.anayasa.gov.tr>.
- Anık, M. (2020). “Sosyal Medyada Mahremiyetin İfşası: Georg Simmel Ekseninde Eleştirel Bir Değerlendirme”. N. Şişman (ed.). içinde *Mahremiyet Hayatın Sırları ve Sınırları*. (s.141-156). İnsan Yayınları: İstanbul.
- Arık, B. ve Arık, E. (2020). “Facebook’un dönüşen mahremiyet yaklaşımı: “gelecek mahremiyettir””. *Intermedia International e-Journal*, 7 (13), 447-461.
- Arık, E. (2013). “Sosyal Medyada Mahremiyet Görünümleri”. A. Büyükaslan, A. M. Kırık (ed.). içinde *Sosyal Medya Araştırmaları I*. (s.103-132). Çizgi Yayınları: İstanbul.
- Aslan, C. (2011). “Türkiye’de Özel Alanın İfşası ve Mağduriyet Halleri “Deniz Baykal” Örneği”. H. Köse (ed.). içinde *Medya Mahrem Medyada Mahremiyet Olgusu ve Transparan Bir Yaşamdan Parçalar*. (s.84-122). Ayrıntı Yayınları: İstanbul.
- Aslan, F. E., Çınar, F., Es, M. (2019). “Cerrahi hemşirelerinin mahremiyet bilinçlerinin incelenmesi”. *Kocaeli Med J*, 8 (3), 95-103.
- Aslanoğlu, H. N. (2016). “Muhafazakâr genç kuşağın Instagram profilleri: mahremiyet, moda ve ahlakilik ilişkisi üzerine bir değerlendirme”. *İlemblog*, 1, 1-18.
- Avşar, S. A. (2018). Anne-Baba ve Ergen Çocukların Mahremiyet Algısındaki Farklılıkların Sosyal Medya Üzerinden Okunması. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Avşar, S. A. (2019). *Aşıkâr Mahremiyet*. A7 Kitap Yayıncılık: İstanbul.

- Aycan, S. (2019). Dijital Dindarlıkta Mahremiyet: Dindar Muhafazakar Kadınların Instagram Paylaşımları Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Ayçıl, A. (2016). "Montajlanmamış hayat". *Nihayet Dergi*, 2 (14), 14-15.
- Aydın, B. (2013). "Sosyal medya mecralarında mahremiyet anlayışının dönüşümü". *İstanbul Arel Üniversitesi İletişim Fakültesi İletişim Çalışmaları Dergisi*, 5, 131-146.
- Aydın, E. K. (2023). Dindarlık ve Sosyal Medya Bağımlılığı İlişkisi Üzerine Bir Araştırma (Giresun Örneği). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Azimli, E., Coşkun, A. (2023). "Sosyal kontrol ve din: dinin dindar bireyler üzerindeki kontrol gücü". *Aydın İnsan ve Toplum Dergisi*, 9 (1), 1-16.
- Babacan, M. E. (2017). *Sosyal Medya ve Gençlik*. Bir Yayıncılık: İstanbul.
- Bahadır, A. (2007). *Jung ve Din*. İz Yayıncılık: İstanbul.
- Bahadır, A. (2011). *İnsanın Anlam Arayışı ve Din Logoterapik Bir Araştırma*. İnsan Yayınları: İstanbul.
- Baran, M. (2012). "Osmanlı klasik dönem saray kültüründe mahremiyet ve harem". *Milli Folklor*, 24 (93), 169-183.
- Barbarosoğlu, F. (2012). *Şov ve Mahrem*. Profil Yayıncılık: İstanbul.
- Barkuş, F. ve Koç, M. (2019). "Dijital mahremiyet kavramı ve ilgili çalışmalar üzerine bir derleme". *Bilim, Eğitim, Sanat ve Teknoloji Dergisi*, 3 (1), 35-44.
- Baynal, F. (2023). "Ateizmden teizme: bir vaka incelemesi". *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 13 (2), 1775-1800.
- Berkup, S. B. (2015). Sosyal Ağlarda Bireysel Mahremiyet Paylaşımı: X ve Y Kuşakları Arasında Karşılaştırmalı Bir Analiz. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Bilbil, E. K. ve Atalay, D. (2020). "Sosyal medya ekseninde mahremiyetin dönüşümü ve benlik inşası". *Global Media Journal TR Edition*, 10 (20), 176-195.

- Bilgin, A. (2014). “Din, dindar, dindarlık: özeleştiril bir değerlendirme”. *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (2), 75-84.
- Bodur, H. E. ve Korkmaz, S. (2017). “İlahiyat öğrencilerinde sosyal medya kullanımı ve dindarlık ilişkisi”. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, 15 (30), 329-351.
- Bolat, D. (2023). Ebelerin Profesyonel Değerleri ile Mahremiyet Bilincinin Karşılaştırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Hamidiye Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Bozkurt, Ö. (2018). “Sosyal medya ve kültürel yansımaları”. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (14), 406-417.
- Buhari. (2022). Edeb, 78. *Hadislerle İslam Cilt 3*. Erişim: 11 Haziran 2022, <https://hadislerleislam.diyaret.gov.tr>.
- Büyükgaga, P. (2022). Dijital Gözetim ve Mahremiyetin Dönüşümü “The Circle” Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ankara.
- Büyüköztürk, Ş., Çokluk, Ö. ve Köklü, N. (2011). *Sosyal Bilimler için İstatistik*. Pegem Akademi: Ankara.
- Creswell, J. W. (2017). *Araştırma Deseni*. Selçuk Beşir Demir (çev., ed.). Eğiten Kitap: Ankara.
- Cüceloğlu, D. (2012). *İletişim Donanımları 'Keşke'siz Bir Yaşam İçin İletişim*. Remzi Kitabevi: İstanbul.
- Çağan, K. (2018). “Postmodern toplumda mahremiyetin dönüşümü”. *Sosyoloji Divanı*, 6 (11), 27-57.
- Çakır, H. (2019). “Sosyal Medya ve Kaybedilen Mahremiyet”. DİB (ed.) içinde *Mahremiyet Bağlamında Sosyal Medya ve Aile*. (s.11-19). DİB: Ankara.
- Çakmak, A. H. (2021). Yetişkinlerdeki Dindarlık, Ahlaki Olgunluk ve Ölüm Kaygısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.

- Çapcıoğlu, İ. (2008). Sosyo-Politik Tutumlar ve Dindarlık İlişkisi- İlahiyat Fakülteleri Örneği. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çekiç, S. (2020). *İslam Hukukunda Mahremiyet ve Sosyal Medya*. TDV Yayınları: Ankara.
- Çekin, A. (2013). “Dindarlık boyutları ve din öğretimi: ilk ve ortaöğretim din kültürü ve ahlak bilgisi dersi öğretim programları (2010) çerçevesinde bir analiz”. *International Journal of Social Science*, 6 (4), 245-261.
- Çelik, B. Y. (2020). Mahremiyetin Dönüşümü: Sosyal Medyada Özel Hayatın Sunumu. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çelikoğlu, N. (2008). *Mahremiyet*. İskenderiye Yayınları: İstanbul.
- Çelikoğlu, N. (2007). Türkiye’de Üniversite Gençliğinde Mahremiyetin Dönüşümü. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çetin, E. (2015). “Sosyal paylaşım ağlarında fotoğraf, yer/mekân bildirim paylaşımları ve mahremiyet: Facebook örneği”. *Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8 (41), 779-788.
- Çetin, N. S. (2023). “Dindar aile ve modern aile ilişkisinde değişim ve çatışmaları dizi filmler üzerinden okumak: Kızılıcık Şerbeti”. *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi (MEDİAD)*, 6 (1), 143-165.
- Çınar, M. (2020). “Bilgi Mahremiyeti”. A. G. Gürbüz (ed.). içinde *Dünü ve Bugünüyle İslam’da Mahremiyet*. (s.67-101). TDV Yayınları: Ankara.
- Çocuk ve Aile Eğitimi Komisyonu. (2011). *Ailede Mahremiyet Eğitimi*. Çocuk ve Aile Eğitimi Yayınları: İstanbul.
- Daniş, M. (2016). “Kalbin ibresi nereye düşer”. *Nihayet Dergi*, 2 (14), 92-93.
- Dedeoğlu, G. (2004). “Gözetleme, mahremiyet ve insan onuru”. *TBD Bilişim Dergisi*, 89, 1-4.
- Dedeoğlu, G. S. (2014). “Özgürlük, mahremiyet, demokrasinin değeri ve bilişim toplumunda maruz kaldığı tehditler”. *Journal of Yasar University*, 9 (34), 5887-5897.

- Demir, İ. (2019). Dini Bilgi Edinme Kaynağı Olarak Sosyal Medya (İlahiyat Fakültesi Öğrencileri Örneği). Yayınlanmış Doktora Tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Demirci, S. (2016). “İsimleri bile sakınanların resimleri teşhir eden çocukları”. *Nihayet Dergi*, 2 (14), 42-45.
- Dereli, M. D. (2022). “Dijital Kimlikler ve Dönüşen İnsani İlişkilerimiz”. E. Erdem (ed.). içinde *Sosyal Medya Ahlakı*. (s.57-66). DİB: Ankara.
- Dijital Türkiye (2022). Dijital 2022. Erişim: 11 Haziran 2022, <https://datareportal.com>.
- Dilmen, N. E. (2014). “Yeni medya kavramı çerçevesinde internet günlükleri- bloglar ve gazeteciliğe yansımaları”. *Marmara İletişim Dergisi*, 12 (12), 113-122.
- Duerr, H. P. (2004). *Mahremiyet Uygarlaşma Sürecinin Miti II*. Mustafa Tüzel (çev.). Dost Kitabevi: Ankara.
- Duman, K. E. (2011). “Talk Showlarda Mahremiyet ve “Oprah Winfrey Show”un Başarısının Sırrı: Tür, Anlatı, Format”. H. Köse (ed.). içinde *Medya Mahrem Medyada Mahremiyet Olgusu ve Transparan Bir Yaşamdan Parçalar*. (s.149-169). Ayrıntı Yayınları: İstanbul.
- Duman, S. (2022). “Müslümanın Sosyal Medya Ahlakı”. E. Erdem (ed.). içinde *Sosyal Medya Ahlakı*. (s.11-20). DİB: Ankara.
- Düzgün, Ş. A. (2017). *Çağdaş Dünyada Din ve Dindarlık*. Otto: İstanbul.
- Egemen, B. Z. (1952). *Din Psikolojisi Saha, Kaynak ve Metot Üzerine Bir Deneme*. Türk Tarih Kurumu Basımevi: Ankara.
- Eken, M. (2022). “Sosyal Medya ve Dönüşen Mahremiyet Algımız”. E. Erdem (ed.). içinde *Sosyal Medya Ahlakı*. (s.47-55). DİB: Ankara.
- Erdem, E. (Ed). (2022). *Sosyal Medya Ahlakı*. DİB: Ankara.
- Ergenç, Ö. (2013). “Klasik Dönem Osmanlı Toplumunda Mekân, Mahremiyet ve Cinsiyet İlişkileri Üzerine”. B. Yılmaz (ed.). içinde *Osmanlı'dan Günümüze Cinsiyet, Mahremiyet ve Mekân*. (s.19-22). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: Ankara.

- Erkilet, A. (2012). “Mahremiyetin dönüşümü: değer, taklit ve gösteriş tüketimi bağlamında “İslami” moda dergileri”. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (4), 27-40.
- Ersoy, R. H. (2012). *Türkiye’de Modernleşme ve Mahremiyetin Dönüşümü*. Kum Saati Yayınları: İstanbul.
- Eryılmaz, A. (2021). Dijital Çağda Lise Öğrencilerinin Sosyal Medya Kullanımı ile Değişen Mahremiyet Algısı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Felek, Ö. (2020). “Mürid- Mürşid İlişkisinde Mahrem Alanın İnşa ve İhlali”. N. Şişman (ed.). içinde *Mahremiyet Hayatın Sırları ve Sınırları*. (s.127-139). İnsan Yayınları: İstanbul.
- Fidan, A. (2018). “Sonsuzluktan mutlu kopuş: teşhir ve yeni sosyal “ben””. *Sosyoloji Divanı*, 6 (11), 95-115.
- Göle, N. (2011). *Modern Mahrem Medeniyet ve Örtünme*. Metis Yayıncılık: İstanbul.
- Güçdemir, Y. (2017). *Sosyal Medya*. Derin Yayınları: İstanbul.
- Gültekin, E. (2020). “İnternette Çocuk Mahremiyeti”. N. Şişman (ed.). içinde *Mahremiyet Hayatın Sırları ve Sınırları*. (s.185-200). İnsan Yayınları: İstanbul.
- Gültekin, M. (2018). “Teşhirin ve gözetlemenin biyo-psiko-politiği”. *Sosyoloji Divanı*, 6 (11), 117-131.
- Gümrükçüoğlu, S. (2014). *Kur’an’da Etkileşim Dili*. Etkileşim Yayınları: İstanbul.
- Gündoğan, A. O. (2020). “Başlangıçtan Günümüze Mahremiyetin İdrak Edilişi”. N. Şişman (ed.). içinde *Mahremiyet Hayatın Sırları ve Sınırları*. (s.36-50). İnsan Yayınları: İstanbul.
- Gündüz, Ş. (1998). *Din ve İnanç Sözlüğü*. Vadi Yayınları: Konya.
- Güneşer, S. (2022). Ailede Mahremiyet ile Genel Aidiyet Arasındaki İlişkinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Gürbilek, N. (2009). *Vitrinde Yaşamak 1980’lerin Kültürel İklimi*. Metis Yayınları: İstanbul.

- Güven, S. K. (2011). “Gözetimin Toplumsal Meşruiyeti”. H. Köse (ed.). içinde *Medya Mahrem Medyada Mahremiyet Olgusu ve Transparan Bir Yaşamdan Parçalar*. (s.173-196). Ayrıntı Yayınları: İstanbul.
- Güz, N., Küçükdoğan, R., Sarı, N., Küçükdoğan, B. ve Zeybek, I. (2002). *Etkili İletişim Terimleri*. İnkılâp Kitabevi: İstanbul.
- Hacıbekiroğlu, M. (2019). Sosyal Medya Kullanımına Bağlı Değişen Mahremiyet Algısı ve Dindarlık İlişkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Hanehalkı BT Kullanım Verileri*, (2022). Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK).
- Hazır, M. (2020). “Siber Toplumda Mahremiyetin Dönüşümü”. N. Şişman (ed.). içinde *Mahremiyet Hayatın Sırları ve Sınırları*. (s.167-183). İnsan Yayınları: İstanbul.
- Hekimoğlu, H. (2019). Sosyal Ağlarda Mahremiyetin Dönüşümü: Instagram Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Hökelekli, H. (2010a). *Din Psikolojisi*. TDV Yayın: Ankara.
- Hökelekli, H. (2010b). *Din Psikolojisine Giriş*. DEM Yayınları: İstanbul.
- Işık, S. (2018). “İfşa, itiraf, gösteri: mahremiyet toplumundan teşhir toplumuna”. *Sosyoloji Divanı*, 6 (11), 81-94.
- İnsan Hakları Belgeleri (2022). İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi. Erişim: 17 Haziran 2022, <https://www.ihd.org.tr>.
- İsmail, M. (2016). Ağ Toplumunda Dini Sosyalleşme. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- İzgi, C. M. (2009). Etik Açısından Yaşlı Mahremiyeti: Huzurevi Örneğinde Hizmet Alanlar ve Verenler Açısından Bir Değerlendirme. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Jung, C. G. (1965). *Psikoloji ve Din*. Ender Gürol (çev.). Oluş Yayınevi: İstanbul.
- Kahraman, A. (2019). “Nas’lar Çerçevesinde Mahremiyet: Tanımı ve Sınırları”. DİB (ed.). içinde *Mahremiyet Bağlamında Sosyal Medya ve Aile*. (s.55-61). DİB: Ankara.

- Kahraman, A. (2020). “Fıkhi Perspektiften Sırrın İfşası”. N. Şişman (ed.). içinde *Mahremiyet Hayatın Sırları ve Sınırları*. (s.79-89). İnsan Yayınları: İstanbul.
- Kalaman, S. (2016). Sosyokültürel, Ekonomik ve Siyasi Boyutlarıyla Yeni Medyada Mahremiyetin Dönüşümü: Facebook Örneği. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Kalıç, M. (2022). “Çocuklarımıza ve Gençlerimize Sosyal Medya Ahlakı Kazandırmak”. E. Erdem (ed.). içinde *Sosyal Medya Ahlakı*. (s.79-86). DİB: Ankara.
- Kaplan, İ. (2017). Üniversite Öğrencisi Sosyal Medya Kullanıcılarının Mahremiyet Algısı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Karabıyık, S. (2016). “Mahremiyetin sonu mu?”. *Nihayet Dergi*, 2 (14), 16-19.
- Karaca, F. (2007). *Dini Gelişim Teorileri*. DEM Yayınları: İstanbul.
- Karagülle, A. E. (2015). Günümüzde Değişen Mahremiyet Algısının Sosyal Ağlar Bağlamında İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Karakaya, B. (2020). “Osmanlı Toplumunda Mahremiyetin Sınırları Pencere Üzerinden Okumak”. N. Şişman (ed.). içinde *Mahremiyet Hayatın Sırları ve Sınırları*. (s.67-77). İnsan Yayınları: İstanbul.
- Karakaya, H. (2017). *Türkiye’de Dindar Burjuva ve Kadın*. Kaknüs Yayınları: İstanbul.
- Karakaya, M. F. (2020). “Gizli Borçlar ve Saklı Hesaplar: Mahremiyetin Dönüşümü”. N. Şişman (ed.). içinde *Mahremiyet Hayatın Sırları ve Sınırları*. (s.157-165). İnsan Yayınları: İstanbul.
- Karakuş, F. N. (2019). Tüketici Davranışlarını Etkileyen Bir Faktör Olarak Dindarlık Perspektifinden Sosyal Medyada Görsel Paylaşımının İncelenmesi: KSÜ Öğrencileri Üzerinde Bir Uygulama. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- Karaman, A. (2020). “Fıkhi Perspektiften Sırrın İfşası”. N. Şişman (ed.). içinde *Mahremiyet Hayatın Sırları ve Sınırları*. (s.79-89). İnsan Yayınları: İstanbul.

- Karaman, F., Karagöz, İ., Paçacı, İ., Canbulat, M., Gelişgen, A. ve Ural, İ. (2009). *Dini Kavramlar Sözlüğü*. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: Ankara.
- Kaya, E. S. (2016). “Sosyal medyanın avret mahalli”. *Nihayet Dergi*, 2 (14), 34-35.
- Kayran, H. (2019). Gösterişçi Dindarlığın Psikolojik Temelleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Harran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şanlıurfa.
- Kete, N. (2011). “Yoksulluk, Mahremiyet ve Ölüm İlişisini Medya Üzerinden Okumak”. H. Köse (ed.). içinde *Medya Mahrem Medyada Mahremiyet Olgusu ve Transparan Bir Yaşamdan Parçalar*. (s.61-82). Ayrıntı Yayınları: İstanbul.
- Kımtır, N. (2008). Benlik Saygısı ve Dindarlık İlişkisi. Yayınlanmış Doktora Tezi. Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Kımtır, N. (2013). “Üniversiteli öğrencilerde dindarlığı etkileyen bazı faktörler”. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, 39, 1-16.
- Kımtır, N. (2018). *Benlik Saygısı ve Din*. Akademisyen Kitabevi: Ankara.
- Koca, H. K. ve Mücahit, M. (2023). “İlahiyat fakültesi öğrencilerinin sosyal medya kullanımındaki mahremiyet algısı”. *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 57, 7-32.
- Konor, B. (2016). Facebook Aracılığıyla Teşhir Edilen ve Dikizlenen Gündelik Hayat. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kula, N. (2014). “Kur’an-ı Kerim’deki mümin tiplerini çerçevesinde İslami dindarlık oluşturma üzerine teorik yaklaşım”. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1), 219-252.
- Kurt, A. (2009). “Dindarlığı etkileyen faktörler”. *T.C. Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 18 (2), 1-26.
- Kütükoğlu, E. (2019). Sosyal Medyadaki Mahremiyet Algısının Belirlenmesi: X, Y ve Z Kuşakları Üzerinde Bir Araştırma. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

- Lokke, E. (2020). *Mahremiyet Dijital Toplumda Özel Hayat*. Dilek Başak (çev.). Koç Üniversitesi Yayınları: İstanbul.
- Lyon, D. (2006). *Gözetlenen Toplum*. Gözde Soykan (çev.). Kalkedon Yayıncılık: İstanbul.
- Lyon, D. (2013). *Gözetim Çalışmaları*. Ali Toprak (çev.). Kalkedon Yayıncılık: İstanbul.
- Manav, O. B. (2016). "Paylaşmanın mekaniği, termodinamiği, seremonisi ve ritüellerine dair bir paylaşım". *Nihayet Dergi*, 2 (14), 56-58.
- Martı, H. ve Martı, Ö. H. (2020). "Beden Mahremiyeti". A. G. Gürbüz (ed.). içinde *Dünü ve Bugünüyle İslam'da Mahremiyet*. (s.11-31). TDV Yayınları: Ankara.
- Mutlu, E. (2008). *İletişim Sözlüğü*. Ayraç Kitabevi: Ankara.
- Nişancı, Z. (2023). *Sayılarla Türkiye'de İnanç ve Dindarlık*. Mahya Yayıncılık: İstanbul.
- Nişancı, Z., Aysan, Ü. (2019). "Türkiye'de sosyodemografik ve sosyokültürel göstergelere göre dindarlık seviyeleri". *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 39 (2), 303-328.
- Odyakmaz, A. N. ve Acar, N. O. (2008). *İletişim Sözlüğü*. Babil Yayınları: İstanbul.
- Okumuş, E. (2006). "Gösterişçi dindarlık". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 6 (2), 17-35.
- Oyman, N. (2016). "Sosyal medya dindarlığı". *KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 28, 125-167.
- Oz, M. (2014). "Sosyal medya kullanımı ve mahremiyet algısı: Facebook kullanıcılarının mahremiyet endişeleri ve farkındalıkları". *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 9 (35), 6245- 6254.
- Örs, Ö. D. (2018). Mahremiyet ve Instagram Mahremiyetinin İnsanın Yaşam Olgusuna Etkileri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Özafşar, M. E., Ünal, İ. H., Ünal, Y., Erul, B., Martı, H., Demir, M. (2019). *Hadislerle İslam* (3. Cilt). Ankara: Dini Yayınlar.

- Özçelik, Z. B. (2016). Müslüman Kadın ve Sosyal Medya- Başörtülü Dindar Kadınların ‘Mahremiyet’ Algılarındaki Değişimin Sosyal Medya Örneği Üzerinden İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Özkes, D. K. (2023). Sosyal Medya Uygulamalarında Dijital Mahremiyet Farkındalığının Ölçülmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hitit Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Çorum.
- Öztekin, H. ve Öztekin, A. (2010). “Modernleşme-mahremiyet ilişkisi ve siber mekânda mahremiyetin aleniyete dönüşmesi”. *E-Journal of New World Sciences Academy*, 5 (4), 526-540.
- Öztürk, A. (2015). Yeni Medya Araçlarının Mahremiyet Algısındaki Dönüşüme Etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Öztürk, D., Eyüboğlu, G. ve Baykara, Z. G. (2019). “Mahremiyet Bilinci Ölçeği: Türkçe geçerlik ve güvenilirlik çalışması”. *Türkiye Klinikleri Dergisi Tıp Etiği-Hukuku-Tarihi*, 27 (1), 57-64.
- Öztürk, D., Eyüboğlu, G. ve Baykara, Z. G. (2022). “Üniversite öğrencilerinin mahremiyet bilinci”. *Gazi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 7 (4), 68-77.
- Öztürk, M. (2019). “Mahremiyet Kaybının Oluşturduğu Kişisel ve Toplumsal Sorunlar”. DİB (ed.). içinde *Mahremiyet Bağlamında Sosyal Medya ve Aile*. (s.63-69). DİB: Ankara.
- Pala, İ. (2019). Türkiye’de Kentleşme Tecrübesiyle Dindar Kadının Değişen Mahremiyet Algısı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Pazarlı, O. (1982). *Din Psikolojisi*. Remzi Kitabevi: İstanbul.
- Peker, H. (2016). *Kur’an ve Sünnet Ekseninde İletişim ve Halkla İlişkiler*. Üniversite Yayınları: Samsun.
- Poyraz, H. (2020). “Mahremiyet, Mahrumiyet, Hürriyet”. N. Şişman (ed.). içinde *Mahremiyet Hayatın Sırları ve Sınırları*. (s.21-33). İnsan Yayınları: İstanbul.

- Sarıkan, Ü. (2022). Mahremiyetin Dönüşümü: Yeni Medya Perspektifinden Kuşaklararası Farklar. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- Sepetci, N. (2017). Sosyal Medyada Mahremiyet Algısının Çöküşü: Instagram Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Sığın, İ. (2019). Sosyal Medya Kullanan Gençlerin Mahremiyet Algısının İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Şakiroğlu, M. ve Akyol, C. P. (2018). *Kapat Çocukları Sanal Dünyada(n) Koruma Kılavuzu*. Hayykitap: İstanbul.
- Şen, C. (2016). “İslam hukuku açısından mahremiyet-zaman ilişkisine mukayeseli bir bakış”. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7 (1), 927-946.
- Şimşek, T. (2019). “Sosyal medyada mahremiyetin ifşası “Instagram örneği”. *Sosyolojik Düşün*, 4 (1), 10-24.
- Şişman, N. (2016). “Yeni medya yeni ilmihal?”. *Nihayet Dergi*, 2 (14), 20-23.
- Şişman, N. (2017). *Dijital Çağda Müslüman Kalmak*. İnsan Yayınları: İstanbul.
- Tabata, N. ve Hirotsune, S. (2014). “Development of the privacy consciousness scale (PCS)”. *Japanese Journal of Personality*, 23(1), 49- 52.
- Taş, N. (2019). Tıp ve İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinde Batıl İnanç, Dindarlık ve Mutluluk İlişkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Tavşancıl, E. (2002). *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi*. Nobel Yayın Dağıtım: Ankara.
- TDK (2022). Güncel Türkçe Sözlük. Erişim: 26 Haziran 2022, <https://sozluk.gov.tr>.

- Tekin, M. (2004). “Dindarlık bağlamında amel-i sâlih kavramına sosyolojik bir yaklaşım”, *Dindarlık Olgusu Sempozyum Tebliğ ve Müzakereleri*, 25-26 Aralık 2004, İSAM Konferans Salonu, İstanbul. 49-63.
- Tokur, B. (2014). “Dindarlık sorunu: psikolojik bir tahlil”. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 41, 257-279.
- Toprak, A., Yıldırım, A., Aygül, E., Binark, M., Börekçi, S. ve Çomu, T. (2009). *Toplumsal Paylaşım Ağları: Facebook: “Görülüyorum Öyleyse Varım”*. Kalkedon Yayınları: İstanbul.
- Töngel, E. (2020). Üniversite Öğrencilerinin Çevrimiçi Mahremiyet Farkındalıklarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Amasya Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Amasya.
- Tümer, G. (1994). Din. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C 9, 345-349). İstanbul: TDV Yayınları.
- Türker, Ö. (2020). “İslam Düşünce Geleneklerinde Mahremiyet Kavramı”. N. Şişman (ed.). içinde *Mahremiyet Hayatın Sırları ve Sınırları*. (s.91-125). İnsan Yayınları: İstanbul.
- Türten, E. (2018). “Yüksek lisans öğrencilerinin sosyal medyada mahremiyet algısı: Gümüşhane Üniversitesi iletişim fakültesi örneği”. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 30, 143- 161.
- Ulukütük, M. (2018). “Hakikatten mahrumiyet çağında teşhire teşne olmak: mahremiyet versus teşhir manzaraları”. *Sosyoloji Divanı*, 6 (11), 59-79.
- Ulum, Ş. E. (2021). Sosyal Medya Kullanım Alışkanlığının Mahremiyet Sorunlarına Etkisi Üzerine Bir Araştırma. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Ünlü, B. (2022). Dijital Okuryazarlık ve Mahremiyet Bağlamında Kırsal Bölgelerde İnternet Tabanlı Hizmetlerin Kullanımı: Kayseri Örneği. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Var, S. A. (2022). Sosyal Medyada Mahremiyet Farkındalığı: Hitit Üniversitesi Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hitit Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Çorum.

- Varol, E. (2018). Hemşirelerin Mahremiyet Hakkındaki Tutumları ve Bakım Uygulamalarının Hasta Mahremiyetine Olan Etkileri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Balıkesir Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Balıkesir.
- Yabancı, C., Akça, F. ve Ulutaş, E. (2018). “Çevrimiçi mahremiyet kaygısı ve duygusal zekâ arasındaki ilişkinin incelenmesi”. *Connectist: Istanbul University Journal of Communication Sciences*, 54, 191-218.
- Yapıcı, A. (2006). “Yeni bir dindarlık ölçeği ve üniversiteli gençlerin dinin etkisini hissetme düzeyi: Çukurova Üniversitesi örneği”. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 6 (1), 66-116.
- Yaşar, F. T. (2020). “Osmanlı Dünyasında Mahremiyet: İfşa ile İhlal Arasında”. N. Şişman (ed.). içinde *Mahremiyet Hayatın Sırları ve Sınırları*. (s.21-33). İnsan Yayınları: İstanbul.
- Yavuz, C. (2019). Mahremiyet Bağlamında Sosyal Medyada Benliğin Sunumu: Instagram Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yengin, D. (2015). “Yeni medyanın olanakları: semantik web”. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication*, 5 (1), 44-53.
- Yıldırım, M. (2016). “Mekân, ortam ve çevre faktörleri bağlamında sosyolojik açıdan mahremiyet”, *Din, Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu II*, 27-29 Mart 2015, Ordu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Ordu. 409-433.
- Yıldız, F. (2020). “Mekân Mahremiyeti”. A. G. Gürbüz (ed.). içinde *Dünü ve Bugünüyle İslam'da Mahremiyet*. (s.35-63). TDV Yayınları: Ankara.
- Yıldız, M. (1998). Dini Hayat ile Ölüm Kaygısı Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Yılmaz, H. (2014). *Din ve Dindarlık*. Hikmetevi Yayınları: İstanbul.
- Yılmaz, S. (2011). “Her İletişim Bir Mahremiyet İhlalidir ve Her Mahremiyet İhlalinin Bir Haber Değeri Vardır”. H. Köse (ed.). içinde *Medya Mahrem Medyada Mahremiyet*

Olgusu ve Transparan Bir Yaşamdan Parçalar. (s.129-148). Ayrıntı Yayınları: İstanbul.

Yüksel, H. (2021). “Sosyal medya ortamında mahremiyet sorunu: Facebook ve WhatsApp platformları”. *Kastamonu İletişim Araştırmaları Dergisi*, 7, 86-108.

Yüksel, M. (2003a). “Mahremiyet hakkı ve sosyo-tarihsel gelişimi”. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 58 (1), 181-213.

Yüksel, M. (2003b). “Modernleşme ve mahremiyet”. *Kültür ve İletişim Dergisi*, 6 (1), 75-108.

Zengin, A. (2011). *İktidarın Mahremiyeti*. Metis Yayınları: İstanbul.

Zerey, Y. (2014, 2 Kasım). Sosyal Medya Profilleri ve Motivasyonları, *Radikal Gazetesi*.

EKLER

EK 1

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

CİNSİYETİNİZ :

Kadın ..... Erkek .....

YAŞINIZ:

18-28 ..... 29-39 ..... 40-50 ..... 51-60 ..... 61 + ...

EĞİTİM DURUMUNUZ:

İlkokul ..... Ortaokul ... Lise .....Ön lisans ..... Lisans ... Yüksek Lisans-Doktora .....

MEDENİ DURUM:

Bekâr ..... Evli ..... Boşanmış ..... Dul .....

MESLEK:

Öğrenci ..... İşçi ... Memur ... Emekli ... Özel Sektör ... Esnaf ... Çalışmıyor ...

YAŞADIĞINIZ YER:

Köy ..... Kasaba - Belde ..... İlçe ..... İl ..... Büyükşehir .....

GELİR DURUMUNUZ:

Düşük ..... Ortanın altı ..... Orta ..... Ortanın üstü ..... Yüksek .....

HANGİ SOSYAL MEDYA UYGULAMALARINI KULLANIYORSUNUZ? (HESABINIZ VAR)?

Facebook ..... Instagram ... Twitter ...WhatsApp... Tik Tok... Youtube ... Diğer .....

GÜNLÜK SOSYAL MEDYA KULLANIM SÜRENİZ NE KADAR?

1 Saatten az ..... 1-3 Saat ..... 4-6 Saat ..... 7 Saatten fazla .....

KAÇ YILDIR BİR SOSYAL MEDYA HESABI KULLANIYORSUNUZ?

1 Yıldan az ..... 1-3 Yıl ..... 4-10 Yıl ..... 11 Yıldan fazla .....

EK 2
MAHREMİYET ÖLÇEĞİ

İFADELER	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1-Sosyal medyaya kişisel bilgilerimin çoğunu koyuyorum.					
2- Sosyal medyada bazen eşim, sevgilim, akrabam, arkadaşım ya da dostum hakkında iltifat, aşk, sevgi ya da sitem içeren yazılar paylaşıyorum.					
3- Sosyal medyada bazen yeni insanlarla tanışıp arkadaş oluyorum.					
4- Bazen denizde ya da havuzda çekilmiş olduğum fotoğrafları sosyal medyaya koymakta sakınca görmüyorum.					
5- Bazen evde çekilmiş olduğum fotoğrafları ya da videoları sosyal medyaya koyuyorum.					
6- Önemli anlarıma ait olan fotoğrafları, videoları ya da yazıları sosyal medyada paylaşıyorum.					
7- Sosyal medyadaki kişisel bilgileri ben istemedikçe kimsenin ulaşamayacağını düşünüyorum.					
8- Sosyal medyada gizlilik ayarlarını yaptığım zaman arkadaşlarımla haricinde kimsenin beni izleyemeyeceğini düşünüyorum.					
9- Kanuna aykırı bir şey yapmadıkça devlet tarafından Instagram aracılığıyla gözetlenmeyeceğimi düşünüyorum.					
10- Sosyal medyadaki bilgilerimin benim haberim olmadan devlet ve şirketler tarafından ele geçirilip depolanamayacağını düşünüyorum.					
11- Ticari şirketlerin sosyal medyadaki bilgilerime benim iznim olmadan ulaşamayacağını düşünüyorum.					
12- Sosyal medyanın arkadaşlarımla güvenli bir şekilde iletişim kurmamı sağlayan bir ortam olduğunu düşünüyorum.					
13- Sosyal medyadaki gizlilik ayarlarının doğru ve eksiksiz yapılması durumunda kişisel verilerin tamamen korunabileceğini düşünüyorum.					
14- Uygulamalar tarafından korunacağını bildiğim için gönül rahatlığıyla sosyal medyaya fotoğraf, video ve yazı yüklüyorum.					
15- Sosyal medyanın benim mahrem hayatım için bir tehlike olmadığını düşünüyorum.					
16- Sosyal medyanın benim kişisel bilgilerimi koruduğunu düşünüyorum.					

EK 3
MAHREMİYET BİLİNCİ ÖLÇEĞİ

İFADELER	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1. Genellikle, tanımadığım kişilerin mahremiyetini koruyacak şekilde davranırım.					
2. Mahremiyetimi kesinlikle korumak isterim.					
3. Toplu taşıma araçlarını kullanırken başkalarının telefonlarına bakmamayı alışkanlık haline getirdim.					
4. Başkalarının, arkadaşlarımla yaptığım konuşmaları dinlemelerini istemem.					
5. Yabancı kişilerin mahremiyetini genellikle düşünmem.					
6. Kişisel bilgilerim, herkes tarafından bilinmemelidir.					
7. Yabancı biri yakınımnda telefon ile görüşürken onu kasıtlı olarak dinlerim.					
8. Arkadaşlarımla mahremiyetini genellikle düşünmem.					
9. Yabancı kişiler arasındaki konuşmaları kasıtlı olarak dinlerim.					
10. Kendi mahremiyetimi koruyacak şekilde davranırım.					
11. Genellikle, arkadaşlarımla mahremiyetini koruyacak şekilde davranırım.					

EK 4
DİNİN ETKİSİNİ HİSSETME ÖLÇEĞİ

İFADELER	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1- İnsanlar günlük hayatlarını dine göre şekillendirmelidir.				
2- Dindar nesiler yetiştirmek gerekir.				
3- Evleneceğim kişinin dindar olmasını tercih ederim.				
4- Erkeklerle kadınların tokalaşması dinimizce sakıncalıdır.				
5- Dinen haram olduğu için içki içmem.				
6- Arkadaşlarımla dindar olmasını tercih ederim.				
7- Evlilik dışı cinsel deneyimler haram olduğu için bu tür fiillere yaklaşmam.				
8- Sosyal çevrem tarafından iyi bir Müslüman olarak görülmem hoşuma gider.				
9- Yardım talep edenlere Allah rızası için yardım ederim.				
10- Dünyada sıkıntı altında kalan Müslümanların durumu beni üzer.				
11- Domuz yağı içeren ürünleri kullanmak da bir sakınca görmem.				
12- Kadın erkek ilişkilerinde dinin belirlediği ölçülere uyulmalıdır.				
13- Dinin emir ve yasaklarına dikkat eden bir insan saygıdeğer kabul edilmelidir.				
14- Kız kardeşimin Müslüman olmayanlarla evlenmesine müsaade etmem.				
15- Müslüman olmayan bir kişiyle evleneceksem onun Müslüman olmasını isterim.				
16- Hıristiyanlar tarafından kurban edilen bir hayvanın etini yemem.				
17- Davranışlarımı Allah'ın her yerde beni gördüğü bilinciyle yapmaya gayret ederim.				

EK 5
ETİK KURUL KARARI

EK 6
ÖLÇEK İZİN

